

Juri Ljubimov,
Tallinna Ladina
kvartali patroon.
Lk. 14.

SIRP

Jaan Undusk
Friedelli "Uusaja
kultuuriloost".
Lk. 4 – 5.

EESTI KULTUURILEHT

hind 11.90 krooni

15. august 2003

number 30 (2975)

Õige tegu õigel ajal

15 aastat tagasi 1988. aasta 20. augustil asutasid Pilstvere kirikus peetud poliitilise kõnekoosoleku järel 102 inimest ühenduse Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei. Tollases NSV Liidus oli see esimene partei kommunistide oma kõrval.

1988. aastal üllatas eesti rahvas nii teisi kui iseennast äkki uudisega: organiseeriti Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei.

Erakonna moodustamise fakt ja vastorganiseeritud erakonna seisukohavõtted esitasid avalikult kolm poliitilist väidet, mis ka kõik leidsid aja jooksul kinnitust. Esiteks: eesti rahvas ei taha mitte ühte või teist perestroikatamist, vaid iseseisva Eesti riigi taastamist. Teiseks: iseseisva Eesti riigina ei taha eesti rahvas näha mitte kommunistide korraldatud ja juhitud, Mongoolia-taolist iseseisvust, nagu oli poliitilise ideaalina paarkümmend aastat varem sõnastanud Ameerikas prof. Rein Taagepera, vaid mittekommunistlikku, kommunistliku režiimiga seosed katkestanud ja võimalikkuse piires kommunistlikke reforme tagasikeeravat ja nende kuritegusid heastavat Eestit. Kolmandaks: eesti rahva hulgas on küllalt inimesi, kes saavad nende eesmärkide teostamisega praktiliselt hakkama. Ja ennäe, kommunistide väide, et ainult nemad on kvalifitseeritud ja võimelised valitsemisteenust osutama, hakkas hajuma ja taandus olematuks.

Kommunistlikud propagandistid püüdsid ERSP tekkimise fakti igati pisendada. Muu hulgas ka väitega, et tegemist olevat vaid väikese tutvusringkonna sammuga. Tegelikult ERSPsse ühinenud inimesed alguses ei tundnud enamikku erakonnakaaslasid. Kuid nende hulgas oli inimesi igas vanuses, iseseisvuse eest sõdinutest kuni kooliõpilasteni, osalisi kõigist olulisematest Nõukogude okupatsiooni vastu tegutsenud organisatsioonidest, nii KGB poolt avastatud ja purustatud kui kätte saamata jäänutest.

Nii sündis sild üle vastupanu aastakümnete ennesõjaaegse Eesti demokraatliku poliitilise traditsiooni juurde, muuhulgas üle Konstantin Pätsi autoritaarse võimu aastate päranduse.

ERSP kujundas demokraatliku riigi normaalse poliitilise organiseerumise paradigma, vastandi kompartei tavadele, kus normiks oli, et sõna ja tegu ei käinud koos, kus poliitikas tegutsejad varjasid oma eesmärgi ja kus tuli, vähemalt avalikult, tingimusteta alluda ülemuste korraldustele.

Tagantjärele vaadates oli ERSP ellukutsumine üks neist juhtumitest meie ajaloos, mille kohta tuleb öelda, et see oli õige tegu õigel ajal (sellistest tähtsaim oli muidugi iseseisvuse väljakuulutamine 24. II 1918).

Nüüd oleme päevast päeva tegevuses iseenda korraldamisega, oma riigi valitsemise suuremate ja väiksemate muredega, mis küll enamasti taanduvad raha õiglaselt ja mõttekalt jaotamise küsimustele. 1995. aastal tegevuse lõpetanud ERSP õpetus meie tänapäevale võiks kõlada umbes nii: karta ei ole vaja, asju on vaja nimetada õigete nimedega, tegutsemise alusena tuleb eksistentsiaalsetele küsimustele anda põhimõttelised vastused, ühiskondlikku elu viib edasi sihipärane organiseerumine.

JÜRI ADAMS

Täna lehes

Toomas Paul tead(v)use enesepettusest. Kaplinski Hiina evangeeliumist. Lk. 3/ Rolf Liiv: Arvo Mägi teejuhina ajaloos. Lk. 6/ Keha ja kultuur. Ja kuidas paremini süüa (Rein Vahisalu & Jüri Pino). Lk. 7/ Andreas Trosseki koomiksid. Lk. 8/ Rooste Robert Plantist, Garšnek "Kaotajatest". Lk. 9/ Anu Allas kohtumispaigast. Lk. 11/ Rael Artel Johannes Pääsukesest. Lk. 12/ Persoon: Roger Pierre Turine. Lk. 13/ Kaks vaadet "Südamete murdumise majale" Käsmus. Lk. 15/ Ajaloolised New Yorgi jõugud. Lk. 16/ Urmas E. Liiv homofilmifestivalil Ameerikas. Lk. 17.

Euroopast ja Auschwitzist

Loomulikult on enamvähem igasugune kunst laagris groteskne. Tahan öelda, et kõige selle kogemine, mis kuidagi kunsti meenutab, tuleneb pakutava tontlikust kontrastist trööstitu laagrieluga. Ma ei unusta kunagi, kuidas mind teisel Auschwitzis äratas sügavast unest muusika: barakivanem oli korraldanud peo oma kambris, mis asus kohe sissekäigu kõrval. Purjus hääled jõurasid laulda šlaagreid. Äkki jäi kõik vaikseks – ja viiulilt kostis lõpmata kurb, harva mängitud, leierdamata tango... Viiul nuttis – ja minu sisemus nuttis kaasa. Sest sel päeval oli kellelgi kahekümne neljas sünnipäev. See keegi oli ühes Auschwitzis laagri barakkidest, vaid paarisaja või paari tuhande meetri kaugusel minust – ja oli ometi kättesaamatu. See keegi oli minu naine.

Miskipärast meenus äkki kuulal suvepäeval, kes Kadrioru näilist rahu, esimesi sellesuviiseid äikesepilvi, see traagiline koht kuulsa logoterapeudi Viktor E. Frankli raamatust "...ja tahta siiski elada" (Johannes Esto Ühing, Tartu 2002).

Miks ta võis küll meenuda? Küllap sellepärast, et enne oli meil sõbraga käinud pikem jutt teemal, kas teistele inimestele või üldse kellelegi võib valmistada kannatusi. Et kui ollakse õnnelikud, kas siis keegi peab samas kannatama (Tammsaare)? Ütleme – et kas üldse? See küsimus on iseendast aga kaunis skolastiline ja kannatused sõltuvad ikkagi kontekstist ja sellest, kes kannatab. Sea kannatused näiteks mulle üldse ei meeldi, lapsest saati ei meeldi, tean maapoisisena väga hästi nende olemust. Kuid samas – üleilegi sõin pikkpoissi! Olles sea lasknud tappa mingil tundmatul lihunikul. Ka tapsin hiljuti ise sügavas metsas mitu süütut sääske.

Küllap on elu kaunis relatiivne. Või kui elu ei ole, siis ehk on relatiivsed need mõtisklused ja atitüüdid, mis meil tema kohta on ja mida me parajasti mõtleme või kasutame. Noh, vahel ikka võib ilmselt kannatusi valmistada, ehk ka inimestele, eriti kui need kannatused pole väga suured, võrreldes selle kannatusega, mida ise koonduslaagris viibinud Frankl siin kirjeldab. Antud juhul on ju tegemist totaalise kannatusega, kannatusmaksimumiga, mida inimesed teisele valmistavad.

Frankli raamatus kirjeldatud situatsioon on kõhedust tekitav eriti selle pärast, et see vägivald ja kannatus leiab aset Kesk-Euroopa südames. Jah, see oli tookord võimalik.

Kuid mis me arvame selle peale siis Euroopast? Et kui Euroopas olid koonduslaagrid võimalikud, ja ehk Euroopa üldse leiutas need, kui väga tinglikult rääkida, nagu ta leiutas ka muid asju, nii inetuid kui ka ilusaid, et siis äkki ei peaks Euroopaga üldse tegemist tegema?

Meil on teatavasti praegu selliseid inimesi, kes eitavad meie kuulumist Euroopasse.

Mis on nende argumendid? Paraku mitte need, et Euroopa leiutas marksismi, sotsialismi ja totalitarismi. Või et Euroopa leiutas valgustuse. Mis teatavasti tõi kaasa kõik ülejäänud. Et keskklassi halb südametunnistus monarhi tapmise pärast on kestnud siiani. Muidugi on see Euroopa. Kuid seda ma diskussioonides ei kuule.

Mina olen kuulnud vaid suhkruhinna tõusust ja et ühtlasi siis ka moosi hind tõuseb. Peaks küsima koos Tulvistega, et kumb on tähtsam, kas moos või venna elu?

Praegune aeg paneb paratamatult meenutama Graham Greene'i ja John Le Carré romaane. Mis juhtub "Väikeses trummitüdrikus", on ju lausa uskumatu, eks ole? Või spioon, kes tuli külma käest, või... Kui me ei teaks, et too autor on ise töötanud salaluures, siis arvaksime, et tegemist on jampsliku väljamõeldisega. Või Havanna-mehe tolmuimejajoonistused?

Aga, jah, elu on suurem kui meie mõtted, poliitika vägevam kui individuaalpsühholoogia ja suurriikide omavahelised mängud käivad ilmselgelt üle meie pea ka praegusel augustikuul. Meile neid mängusid, nende detaile lähemalt ei tutvustata, aga me teame, et need käivad. Ja isegi aplodeerijaid jätkub.

Iga etenduse järel tegelikult aplodeeritakse, kasvõi natuke, teab teatrihunt. Ja ka kahekesi võib teineteisele aplodeerida, kuid see on nüüd juba uus teema. Ega puutu riikide suhetesse.

MATI UNT

Premisside pagu

Sokrates tsiteerib Platoni dialoogis "Hipparchos" üht Delphi Apolloni templi raidkirja: "Tunne iseennast!". Seda sententsi on lõputult korratud, küll kreekakeelsena (*Gnôthi seauton*), küll tõlgitud (ladina keeles Cicero sõnastuses: *Nosce te ipsum*). Aga kuidas on see inimese tundmaõppimine õnnestunud? Delphi oraaklid on teadlikult sõnastatud mitmemõtteliselt ja nii võib lauset mõista kas üleskutsena individile enese südame põhjani jõudmiseks või soovitusena inimolenditele kui sellistele, et nad teeksid endale selgeks, kes nad siis on. Kahtlemata on Alexis Carreli möödunud sajandi kolmekümnendatel aastatel ülimenukas raamat "Tundmatu inimene" (e. k. 1938) mõneti aegunud, aga mu meelest mitte rõhkem kui alles tänavu eesti keelde jõudnud Egon Friedelli "Uusaja kultuurilugu I" või Arnold Toynbee' "Uurimus ajaloost". Carreli järeldus, et me tunneme esemete maailma paremini kui iseennast, on praegu sama õigustatud kui toona.

Tunne, et inimene on must kast, kuhu sisse ei näe, ei ole kuhugi kadunud, küll aga konkretiseerunud. Psühhoanalüüs on teadasaamisel letaalne dimensioon: teadmisele juurdepääsemise eest makstakse naudingut kaotamisega – nauding (*jouissance*), mis Jacques Lacani järgi moodustab inimese "substantsi", on võimalik üksnes tänu teadmatusele. Pole mingi ime, et analüüsiv reageerib sageli analüüsile paranoiliselt: analüütik ju tõukab teda teadmise poole iseenese ihast ja tahab sellega tegelikult riisuda temalt kõige intiimemat aaret, naudingut tuuma.

Süvapsühholoogide pessimismi analüüsi tulutuse osas toetab ning selgitab inimaju uurimine. Francis Crick väidab raamatus "Hämmastav hüpotees. Hinge teaduslik otsing" (1995), et nn. "vaba tahte" asukoht on ajukoore esimeses võõtmevaos (*sulcus cinguli*) Brodmani 24 ala kõrval. Cricki teooria kohaselt on mainitud ajupiirkond ametis tegevusplaanide koostamisega, mille täideviimise korraldavad teised aju osad. Seal koostatakse ainult tulevase tegevuse kava. Inimene võib mäletada oma kavatsusi, kuid ta suudab teadvustada ainult vastuvõetud otsuseid, mitte aga seda, kuidas mingile otsusele jõuti – seda kui tarbetut infot ei salvestata püsimalle. Taoline kustutamine, õigemini küll ülekirjutamine, võimaldabki meil ennast petta ja uskuda, et oleme ise oma otsuste peremehed.

Daniel Dennett kirjeldab oma raamatus "Äraseletatud teadvus" (1991), et ajus toimub pidev "tõlgenduste" produtseerimine. Kui näiteks otsime sobivaid sõnu mingi mõtte väljendamiseks, tekib pähe terve hulk tekstiversioone. Valik langeb lõpuks neist ühe kasuks. Kuid ei saa öelda: "Mina valin", vaid: "Valik langeb minu ajus". Aju on nagu arvuti, tema valikud on taandatavad programmid, mis neid iial kätte.

Katsed indiviidi tasandil ennast lahti muukida on lõppenud lohutult. Hinge – nagu flogistoni – ei ole tuvastatud. Samal kombel on ka inimühiskond tervikuna osutunud irratsionaalseks. "Avatud Eesti raamatu" sarjas viimastena ilmunud Slavoj Žižeki "Ideoloogia ülev objekt", Pierre Bourdieu' "Praktilised põhjused. Teoteooria" ja Thomas S. Kuhni "Teadusrevolutsioonide struktuur" on näiliselt üpris erinevaid asju käsitlevad uurimused. Ent ühes on need halastamatud analüütikud sama meelt: inimeste teadvus oma toimimise viimsetest motiividest ei ole erandlik ega juhuslik, vaid olemuslik. Me ei tea oma tegutsemise premissidega saa neid iial kätte.

Thomas Kuhn demonstreerib teaduse arenguloole viidates, et on üks asi, mida teadlased kunagi ei tee, sattudes vastamisi isegi tõsiste ja kauakestvate anomaaliatega. Kuigi nad võivad hakata usku kaotama ja teisi võimalusi vaagima, ei ütle nad lahti paradigmat, mis on nad kriisini viinud. Kui teaduslik teooria on kord saavutanud paradigma staatuse, kuulutatakse see kehtetuks üksnes juhul, kui on olemas kandidaat, mis selle välja võib vahe-

tada ja samale kohale asuda. Asi on selles, et paradigma-taoline on pertseptsiooni eeltingimus. Mida inimene näeb, see sõltub nii sellest, mida ta vaatab, kui ka sellest, mida tema eelnev visuaalkontseptuaalne kogemus on teda nägema õpetanud. Säärase treeninguta võib William Jamesi sõnutsi tulla ainult "paganama metsik tohuvabohu".

Kuhn jääb kindlaks: "Teooriavalikuks ei ole olemas erapooletut algoritmi, mitte mingisugust süstemaatilist otsustusprotseduuri, mis õigel rakendamisel peaks juhtima iga isiku rühmas ühtmoodi otsusele. Selles mõttes langetab tegeliku otsuse spetsialistide ring, mitte selle üksikud liikmed." Kui see on nõnda isegi elukutseliste loodusteadlaste kogukonnas, mida siis oodata mingi poliitilise partei pooldajatelt, kes euroreferendumil juhinduvad oma erakonna suunistest...

Slavoj Žižek väidab, et ideoloogia ei ole illusoorne ettekujutus reaalsusest, pigem on "ideoloogiline" selline ühiskondlik reaalsus, mille olemasolu eeldabki, et selles osalejad ei tunne ta olemust, see tähendab, ta enese sotsiaalne toimimine ja taastootmine eeldab, et individid "ei tea, mida nad teevad". Ideoloogia fundamentaalne tasand ei ole illusioon, mis maskeerib tõelist olukorda, vaid meie sotsiaalset reaalsust ennast struktureeriv (teadvustamata) fantaasia.

Pierre Bourdieu räägib üsna samasugust juttu. Ta näitab, kuidas kogu elu on mängud, mille puhul on õnnestumise eelduseks, et täielikult unustatakse, et need on mängud, ja *illusio* on see lummatud mängu suhe, mis tuleneb ontoloogilise kaasosaluse suhtest mentaalsete struktuuride ja sotsiaalse ruumi objektiivsete struktuuride vahel. Mängu omaks võtnud agendid on seda enam mängu poolt vallatud, mida rohkem nad mängu valdavad. Hea tennisemängija ei seisa mitte seal, kus on pall, vaid seal, kuhu see tõenäoliselt põrkab. Arukas mees paigutab enda ja oma panuse mitte sinna, kus on kasu, vaid sinna, kus see tõenäoliselt tekib.

Mõnu võimalusest tunda end kavalana, demüstitseerituna ja demüstitseerijana, mängida kainenpilgulisi kainenstajaid, on paljude teaduslike eksituste alus: see paneb unustama asjaolu, et ka paljastatud illusioon kuulub reaalsuse juurde ning seega peab see ka sisalduma seda selgitavas mudelis, mis esialgu võib olla konstrueeritud üksnes selle vastu. Inimesed lihtsalt ei tunne praktiseeritavates pseudorevolutsioonilistes katkestustes ära kõige tavalisemaid subverstiivseid strateegiaid, mille abil püütakse eelkäijaid kukutada ja ennast maksma panna ning mis kujutavad endast käepärast ja odavat vahendit sümboolse kapitali esialgse akumulatsiooni teostamiseks.

Inimest on uuritud ja mõndagi teada saadud, millest on palju kasu. Inimestega manipuleerimiseks. Nii on lugu ka kõige muuga. Inglise matemaatik Hardy, veendunud patsifist, uskus veel 1940. aastal, et suudab teha vahet hea ja halva matemaatika vahel, või nagu tema seda nimetas, "tõelise" ja "triviaalse" matemaatika vahel. Ta eksis. Süütut, puhast matemaatikat ilma igasuguse rakendusvõimaluseta ei ole olemas. Isegi Hardy lemmikvaldkond arvuteooria on tänapäeval krüptograafia tööriistaks, seda kasutavad sala- ja teisedki teenistused. Matemaatilise tunnetuse süütus on kadunud, kui seda kunagi üldse on olnud.

Kuhn sedastab oma kuulsa essee lõpul, et teaduslik progress ei ole selline, milliseks seda on peetud. Nii nagu looduslikul valikul puudub *telos*, spetsifitseeritud eesmärk, nii ei ole võimalik seda avastada ka teaduslike ideede evolutsioonil. Peaksime loobuma pettekujutlusest, olgu see eksplitsiitne või implitsiitne, et paradigmuuutused viivad teadlasi ning neid, kes nende eeskujust õpivad, üha lähemale tõele.

TOOMAS PAUL

Rusikatega pärast kaklust

Mis saab pärast 14. septembrit? Parteide ja poliitikute vahel korras vaevalt midagi erilist juhtub. Ei hakka keegi ELi pärast oma karjääri rikkuma ega mängust kõrvale astuma. Seevastu kesk- ja alamastmel, rohujuure tasandil ja argisuhetes, võib olla teine lugu.

Praegu võin ühe kui teise tuttavaga ELi asju arutada, vaagida poolt- ja vastuargumente. Ja kui me ka oleme eri meelt, siis ega me seepärast veel üksteisele kätega kallale lähe. Aasime niisama, ähvardame üksteist võimalike tulevaste õuduspiltidega. See kõik on naeruga pooleks, me ei vanna ega ropenda, ei kitku üksteist habemest ega lajata õllekrusiga pähe.

Ent võibolla püsivad meie vaidlused viiakuse raamides üksnes seepärast, et küsimuse asetus on seni teoreetiline? Võibolla järgmisel ja ülejäämisel aastal me räägime teisiti. Kui räägime. Ootustes pettumine võib vallandada vihapurskeid, mille tagajärjeks on vanade sõprade tüllimine, perekondade purunemine jne. Kujutan ette, kuidas hakatakse vastastikku nina peale viskama: "Seda te sinna liitu otsisite!" või "Ise te tahtsite teistest eraldi olla, eks siis olge nüüd". EL on mõnus kont hambus.

Seejuures võib ununeda niihästi globaalne kontekst (EL on küll suur, aga maailm on palju suurem) ja et ühiskondlikud protsessid on pikaajalised: see, mis juhtub täna-homme, on paika pandud Vähi, Laari ja teiste valitsuste ajal. Vastastikune nägutamine võib minna absurdini. Referendumi tulemustest võidakse seada sõltuvusse Marko Märtni karburaatori vastupidavus, sinivetikate vohamine, ETV vana-aastaõhtu programmi vaimukus ja palju muud.

Õnneks on referendum salajane. Nimesid lehte ei panda. Aga paljud on oma seisukoha siiski välja öelnud. Võibolla peaksin avalikult kuulutama, et ei lähegi oma häält andma? Mine tea, muidu tabab pärast juhuslik kivi, koerad hassetatakse küla vahel kallale. Üks on aga selge. Kindlasti taovad paari aasta pärast mõnedki endale vastu rinda ja tõendavad, et nemad hääletasid teistmoodi, kui tegelikult hääletasid. Täpselt nagu nüüd mõni endine räägib, kui kindlalt tema uskus Eesti Vabariigi taastamisse.

MIHKEL MUTT

Lin Yutangi elurõõmu-evangeelium

Lin Yutang, Elamise tähtsusest.
Inglise keelest Mall Pöial.
Tänapäev, 2002.

Läänes hästi tuntud hiina kirjaniku raamatut "Elamise tähtsus" võiks nimetada filosoofiliste esseede kogumikuks, mida ühendab üks põhiteema, mida autor ei väsi kordamast-varieerimast. Tema meelest on inimese kehalik elu siin maailmas midagi nii imelist ja ilusat, et sellest lausa tuleb rõõmu tunda. Elurõõm on peamine, kõik muu tuleb alles pärast seda. Elurõõmu aga ei saa tunda tõsimeelselt – rõõm on ikka midagi lustlikku, rõõmus inimene on pigem kerge- kui raskemeelne. Demokraatlikke presidente eristavat Lin Yutangi meelest diktaatoritest see, et esimesed suudavad naerda, teised on alati tõsised: "lõug õieli ja otsustav, alumine huul torus..."

Nii on ka "Elamise tähtsusest", hoolimata oma manitsevast pealkirjast, kergemeelne, kohati õelalt-vaimukalt ülemealik lektüür. Selle kergemeelsuse taga leiab aga lugeja, kes end autori ülemealikusest kaasa kiskuda laseb, distsiplineeritud ja erudeeritud kiramehe ning mõtleja, kes tunneb end võrdselt kodus nii Idas kui Läänes. Raamatu adressaadis ei ole kahtlust – see on Lin Yutangi aegne Lääne inimene, eeskätt angloameeriklane, kellega ta hiina haritlasena leiab kokkupuutepunkte, ent ka väga palju lahkuminekuid. Kuna teda ei huvita metafüüsika ja üleüldse läänelik tõsine-raskepärane filosoferimine (seegi on pigem lääne inimese tõsimeelsuse tülikas tulemus), vaatab ta asju elufilosoofia või õigemini elurõõmu filosoofia seisukohalt. Siin on tema meelest lääne inimestel hiinlastelt palju õppida, kuigi ka hiinlastel leiab ta jooni, mis talle ei meeldi – ikka sellesama tõsimeelsuse pärast, mis avaldub näiteks ülepingutatud vanematekultuses. Lin Yutang aktsepteerib elu ja inimese sellisena nagu nad on. Ta deklareerib, et teda ei huvita pühakud, olgu nad siis konfutsiaanlikud või kristlikud.

Õhtu- ja hommikumaa evangeelium

Lin Yutang on üks neid hiina vaimuinimesi, kes tegid teoks selle, millest paarsada aastat varem rääkisid Saksa filosoof Leibniz ja Hiina imperaator Qianlong. Leibniz leidis, et kui eurooplased saadavad Hiinasse kristlikke misjonäre, võiksid nad kutsuda Euroopasse Hiina konfutsiaane õpetama hiina moraali. Sellise julge ettepaneku eest pidi Leibniz äärepealt oma kogudusest välja heidetama. Imperaator küsis ühelt jesuiidilt, kas tema valitseja laseks Hiina misjonäridel seal sama vabalt tegutseda kui tema, Hiina valitseja Euroopa misjonäridel. Jesuiit jäi vastuse võlgu. Alles kahekümnendal sajandil sai hiina rõõmusõnumi kuulutamine läänemaailmas võimalikuks. See rõõmusõnum, evangeelium hiina moodi, on üpris teistsugune kui läänemaailmas kaua ainsana kehtinud kristlik rõõmusõnum. Muidugi on mõlemal sarnasusi, ent Lin Yutang rõhutab rohkem erinevusi, mida on palju.

Hiina evangeelium ei ole dualistlik: siin ei nähta maailma kahe vastandliku alprintsibi, hea ja paha võitlusväljana. Niisama ei ole see maailm iseendast paha ja inimene pole sündinud patusena. Paha on tasakaalu, harmoonia puudus, kaldumine äärmustesse. Hiina mõttetarkus on hoopis enam keskendunud sellele, kuidas see elu siin maailmas ilusti, mõnusasti ja hästi elada, kui sellele, kuidas pääseda pärast surma paremasse maailma. Konfutsiaan võib uskuda hauatagusesse ellu, aga üldiselt ei ole see oluline. Ilu ja rõõm on laiali pillatud siia maailma, arukas inimene oskab neid leida. Nii on hiinlane, keda oleme harjunud pidama usinaks töösiipelgaks, tegelikult sübariit, elunautleja, ent ka elu ja maailma hoolikas vaatleja, kenade muljete, ilusate asjade, mõnusate hetkede koguja ja neisse süveneja. Hiina evangeeliumis ei vastandata keha vaimule, ei põlata keha ja tema mõnusid. Hiina evangeeliumis ei põlata jõudeaega, laisklemist, sihitut uitmist, olgu tegelikkuses või mõtetes. Elu on vool, millel võib vahel lasta end kanda, vastuvoolu ujumine pole sangarlus, vaid rumalus, inimese tee ei saa olla vastupidine looduse, kõige elava-oleva tee, Taole. Hiina evangeelium ei ole abstraktne, temas ei ole kuigi palju suuri sõnu, üldmõisteid. Ta on pigem loend ilusatest asjadest, headest mõtetest, harrastest hetkedest. Kui keegi tahab teha sellest kõigest filosoofilisi üldistusi, võib ta seda teha, kuid üldiselt ei huvitanud niisugused üldistused hiinlast. Hiina evangeelium nagu filosoofiagi pole kõrgusesse pürgiv konstruktsioon, katedraal, millega kõrgskolastikat on võrrelnud kunstiloolane Erwin Panofsky, vaid pildirida, galerii. Tänapäevaseks öeldes: pigem hüpertekst kui hierarhiliselt üles ehitatud tekst, mida saab siis hõlpsasti kokku võtta, resümeeida. Hiina filosoofiat on raske resümeeida. Nii ka Hiina

evangeeliumi, mille üks osa on Lin Yutangi kuulutus. Raamatut tuleb lugeda. Teda võib lugeda siit-sealt, lehitseda, lapata, avada huupi, igal juhul leiab huviline sealt midagi lugemis- ja mõtlemisväärsset. Tegin praegu ise seda ja sattusin leheküljele 374, kus autor küsib retooriliselt, miks ei võiks inimene Jumalat rahule jätta... Tõepoolest, kas ei ole meie tsivilisatsiooni üks hädasid see, et me ei jätta rahule iseennast, teisi inimesi ja isegi Jumalat? Kas ei ole meie tsivilisatsioon tõesti tõepoolest liiga rahutu, rahulolematu?

Igatahes on kena, et Lin Yutangi raamat eesti keeles ilmus. Paraku ei saa rahule jääda selle tõlke ja toimetamisega. Meil on saanud heaks tavaks kasutada hiina nimede ja hiinakeelsete sõnade transliteratsioonid nüüd "pinyin"-süsteemi, mis on nüüdseks maailmas üldlevinud ja suuresti välja tõrjunud vana Wade-Giles'i süsteemi. On olemas käsiraamatuid, mis aitaksid siirduda ühelt teiselt. Nii et mitte "Hsüan Kuch'ing", vaid Xuan Guching, mitte "Chiang T'an", vaid "Jiang Tan". Hullem lugu on raamatus nimetatud hiina teoste pealkirjadega, mis on millegipärast antud ingliskeelsetena. Ma ei saa aru, miks peab Li Liwengi esseed pajudest nimetama esseeks "Willows" ja Tu Longi raamatut Ming Liaozi reisidest "Travels of Mingliatse". Vahel on pealkiri antud hiinakeelsena ilma tõlketa, vahel on tõlge aga vale. Romaan, mille pealkiri on tõlkes antud "All Men Are Brothers" "Kõik inimesed on vennad", kannab samas hiinakeelset pealkirja "Shuihu", mis tähendab aga hoopis "Vee ääres". "Xi Yuji" (eesti-keelses raamatus "Hsiyuchi") ei ole mitte "The Monkey Epic" ("Ahviepos"), kuigi peategelane on tõesti ahv, vaid "Teekond Läände".

Tõsiselt kahju on sellestki, et raamatus tsiteeritud katked hiina klassikalistest teostest – Konfutsiuse "Lunyu'st", Laozi "Daodejing'ist" jt. – on tõlkija omal käel tõlkinud inglise keelest, ilmselt teadmata, et need teosed on juba mõnda aega olemas eestikeelses tõlkes, "Daodejing" isegi kahes variandis. Mõlemad on ka tõlgitud originaalist. Lk. 313 toodud katke ühest Laozi kuulsamast mõttesalmist on tõlkes tundmatuse ni moondunud.

Tõlkes on ka otse rumalaid vigu, mis selgelt tulevad asjatundmatusest ja hooletusest. Mis tegelane on lk. 31 ingliskeelse terminiga märgitud "Literary Wrangler"? Lk. 37 mainitud Alexis Carreli raamat on originaalis prantsuskeelne ja kannab pealkirja "L'Homme cet inconnu", olemas on ka eestikeelne tõlge pealkirjaga "Tundmatu inimene". Lk. 67 on "Juggernauti" seletuseks pakutud "Idamaade filosoofias võimas jõud, mis purustab kõik oma teel". Tegemist on inglispärastatud India jumala Krishna ühe nimega, kelle kuju kandva vankri rataste alla inimesed end ohvritena heitsid. Hiinlased ei tunne selliseid asju nagu "gallon veini" (lk. 129) või "sutaan" (lk. 333), mis on katoliku preestri riietus. Normaalse olnuks tõlkida näiteks "lähker veini" ja "ürp" või "mungarüü", olenevalt muidugi kontekstist. Lk. 140 peaks "matemaatilise võrduse lahendamise" asemel ilmselt olema "võrrandi lahendamine". Lk. 174 räägitakse sellest, kuidas hiina naised pool sajandit tagasi oma "jalgu kängitsenud". Tegemist pole kängitsemisega, vaid jalgade armutu kinninõõrimisega, mille tulemusena hiinataride jalad moonusid, jäid tillukeseks. Lk. 177 räägitakse mehest, kes olnud õpetaja "Imperial Courtis". Eesti keeles on see ju lihtsalt "imperaatori õukond". Lk. 225 mainitud "viiruk" peaks olema lihtsalt lõhnaaine. Viiruk kuulub läänemaailma kirikukultuuri. Lk. 233 on hiina klassikalist luuleantoloogiat "Shijing" nimetatud "Luuleraamatuks", järgmisel leheküljel on tal vaid ingliskeelne nimi "Book of Poetry". Lk. 269 mainitud raamatu "Kuu peatükki voolavast elust" autor Shenfu ei olnud mitte pime maalikunstnik. See absurdus võinuks tõlkijalegi silma torgata, sest raamatu katkes räägib toosama kunstnik sellest, kuidas ta vaatab kuud ja kuupaistelt sädelevat säbarlainetes oja...

Tõlkekultuuri allakäik

Kuna mul ei ole käes raamatu originaali, jääb mulle mõndagi mõistatuseks. Näiteks, mis küll peaks tähendama sõna "mõõgavendlus" lk. 299? Mis on originaalis, kus tõlkija laseb kellelgi loendada kõikide õite emakaid? Vahest on originaalis siiski tegu õielehete, kroonlehtede loendamisega? Mis on originaalis seal, kus tõlkija laseb Tolstoi kirikust väljaheitmise järel puhkeda "määratseval lumetormil"? Väga rohked vead tunnistavad, et tõlkija ja kirjastaja ei ole oma tööd võtnud tõsiselt. Ometi pole tegu krimka või naistekaga, vaid filosoofi kirjutatud filosoofilise raamatuga. Kujutan ette, et Kanti, Nietzschet või Hegelit ei pandaks tõlkima inimest, kellel pole erilist aimu filosoofiast ja saksa kultuurist. Nähtavasti on aga leitud, et Lin Yutangi puhul pole asjatundmist vaja. Kui ei olnud leida asjatundjat tõlkijat, oleks võinud vähemalt leida asjatundja toimetaja. Tegemist on järjekordse tunnistusega sellest, et ENSVs väga kõrgel järjel olnud tõlkekultuur on EVs kõvasti alla käinud, professionaalsuse asemel õilmitseb haltuura. Loodan, et järgmiste hiina filosoofide teoste tõlkijateks ja toimetajateks valitakse kompetentsed inimesed. Neid on Eestis olemas. Tuleb vaid võtta kontakt orientalistidega Tartu ülikoolis või humanitaarinstituudis.

JAAN KAPLINSKI

KERGITAB KULMU

Nimi – meie Nokia

See jutt on kohati pisut nartsislik, kuigi teistpidi ka üldisema tähendusega. Jutt on nimest kui sellisest: võoraste nimede veetlusest, võimukusest ja suletusest, omaenese nime ahistusest. Mida me teame inimestest? Kui, siis kõigepealt nime. Mõned nimed on tuntud. Selline nimi on nagu pakend. Eriti tuntud inimeste nimesid ümbritseb nii paks müüdihiht, et pole lootustki teada saada, missugune elusolend selle all peitub. Nimi ja selle konnotatsioonid – see on nekroloogide ja juubelijuttude retoorika, see on reklaamtekstide ehitusmaterjal, milles kohtab peamiselt kirvega tehtud kultuurihierarhiad ja tüütut paatost. Subjektiivselt on nimi nagu tühi kest, millel sinuga midagi pistmist ei ole. Ei ole ju omaenese nime tähendusvälju võimalik "vaadelda" väljastpoolt, võõra pilguga.

Kõik nimed mitte lihtsalt ei ole, vaid neid "tehakse" nii lihtsate kui ka väga eriliste võtetega. Nimi "tekib" paratamatult, kui ollakse mingis avalikus ametis ja tehakse usinasti tööd. Piisab sellestki, kui kuulutakse rikaste ja ilusate seltskonda. Aga veel on nimi saavutatav ka rahvale rinnakarvu näidates ja triikraua või teelusikaga intiimselt suheldes. Mitte kogu tegevus selles reas ei ole auväärne. See kõik torkas meelde, kui mind hiljuti kutsuti ühte ühisprojekti lausega "mul on su nime vaja". Muidugi – ausus, olgu või küüniline, on täiesti minu maitse. Pigem juba see kui valejutt. Aga ikkagi. Tohoh, mõtlesin, nüüd on ikkagi minulegi too asi, "nimi", külge kleepunud. Ja nüüd pean ma selle asja, mida silmi ei seleta, mingil seletamatul põhjusel välja laenama. Peaks enne uurima, mis see on. Seda enam, et mõni teinegi on vihanud. Aga et produkt (FIE arvel kommentaar või arvustus, 1 tükk, hind nii- ja -niisugune), mida oma nimega regulaarselt märgistan, on siiski enam-vähem kombekas, siis selle järeldusega ma oma pisukese näiliku nimeprobleemi ammendasin. Ja mida sa uurid, kui pole võimalik. Aga, mõtlesin siiski, mida peavad tegema inimesed, kelle nimi on tõesti juba inimesest endast suuremaks saanud ja esitab mitmesuguseid nõudmisi. Vanadel aegadel räägiti heast nimest. Vanades kultuurides oli nimepanemisel suur tähtsus ja seda ümbritsesid rituaalid. See oli tõsine asi. Nimi ja inimene pidid omavahel klappima, muidu ei läinud asjad hästi. Nimega manipuleerimisel oli saatuslikke tagajärgi.

Kindlasti elavad paljud oma nime sees nagu kalad vees. Aga alati ilmselt ei ole see nii väga lihtne. Meediaühiskonnas on nimi sageli kaubaartikkel. Enamasti formaaditakse nimi selles keskkonnas lõplikult ära. See tähendab, et igale nimele on ette nähtud teatud staatus, teatud küsimused ja vastused. Ka hind. Sel viisil loodud nimi tähendab alati mingit tüpaaži, millest nime kandjal on raske vabaneda. Ühes saates kõneles keegi (vist Ilmar Raag) Hollywoodi tarkustest: näitlejat tuleb rakendada üksnes tema tüübi ja sissemängitud ampluaa raamid, sest see vastab vaataja ootustele ja kindlustab kassa. Parimal juhul ongi nimi nagu Nokia – tõeline rahavaski. Nirum nimi on nagu väike pisuhänd – toob sada krooni lisahonorari. Ka meedianimede serveerimise meetodid on nagu ühe ja sama filmiseriaali läbivõtamine: selles korduvad juba läbi mängitud poosid. Näiteks intervjuueeritava ei ole erilist valikut: tema nime "pilt" on enam-vähem paigas juba enne küsitamist. Viimane kogemus: mõned tüütult korduvad küsimused Riho Sibulale Arteris.

Aga nimesse sadestuv lihtsustatud isikukirjeldus, mis inimesest tundetult üle sõidab, ei ole sugugi üksnes meedia süü. See on ka sotsiaalse informatsiooni vältimatu optimeerimine. Tuleb vist leppida, et avalikus ruumis käibivadki alati lihtsustatud kujundid, kõige lihtsam ja eredam sotsiaalne pilt-kiri, ja et avalikku nimegi ümbritseb samalaadne lihtsustatud, kuid atraktiivne "isikukirjeldus". Külapärimusestki on ju alles lood kummalistest tüüpidest (nagu Lutika-Viiu ja Sitakoti Mats), kellega juhtus veidraid asju, see-eest on nimetuna vajunud ajavoogu nii-öelda tavalised ristiinimesed. Minu vanaisast näiteks räägib pärimus, et too ärples kõrtsis, hammustades taldrikuid pooleks, aga vähesed mäletavad, et ta ostis kohalikule pillikoorile uued pasunad.

Tänapäeval on juba paljud avaliku nime kandjad, nii institutsioonid kui inimesed, vägagi huvitatud konkreetse "isikukirjelduse" aktiivsest tekitamisest või alalhoidmisest ja mängivad meedia "formaatumismänge" aktiivselt kaasa. Just loen sellest, kuidas üks ajaleht ja lauljatar Hannah kempevad isikuloo reeglistiku üle. Mõlemad räägivad vabadusest, aga vaidlus käib kaubamärgi üle, millest osapooled soovivad kõrgeimat profiiti lõigata. Pole parata, nimemüügi ja imidžikujunduse masinavärgis ollakse ühes paadis. Ju tuleb kompromiss leida.

Õnneks enamikul inimestel selliseid probleeme ei ole.

EVI ARUJÄRV

Tere tulemast, doktor Friedell!

“Uusaja kultuuriloo” ilmumise puhul

Egon Friedell, Uusaja kultuurilugu
Suurest katkust kuni Esimese maa-
ilmasõjani I: Renessanss ja
reformatsioon. Tõlkinud I. Rebane.
Kupar, Tallinn 2003. 415 lk.

Üks meie aja tunnusjooni on infantiilne entsüklopeedilisus. Võimalus kiiresti kokku kuhjata piiramatul hulgal pealiskaudset teavet on eriti tänu Internetile igauhe jaoks avatud; kultuurimärkide esmasel sorteerimis-, defineerimis- ja kombineerimistase mel tegutsetakse laiaades massides lapsepõlvest saati suure eduga. Midagi ei ole seejuures katki, kui vaid antakse endale aru, et seda sorti meeldiv ja kasulik tegevus kuulub siiski kultuuri peibutusfääri, elu mängulise tundmaõppimise valda, millest vaimselt täiskasvanu mingil hetkel peab distantseeruma.

Raamatuturul avaldub seesama joon lapsemeelsete teatmeteoste üleproduktsoonis. Meiegi lettele on viimasel aastakümnel ilmunud palju värvilisi tõlketeoseid, kus pilti ja sõna ühendades antakse populaarseid sissevaateid erinevatesse teadmisvaldkondadesse. Need õpetlikud kinkeraamatud peaksid vahendama erapooletut põhiteavet, kuid reedavad sageli mingeid võõraid ideoloogilisi valikuid, mille puisust võimendab tõlkijate keeleline pugejalikkus, s.t. emakeelne abitus võõrkeelse isand-teksti ees. Jutt käib entsüklopeedilisest kitsist, millega meelitatakse ostjat, kes tahab lapsele või sõbrale kinkida ühtaegu midagi harivat, ilusat ja hinnalist ega aimagi, et “Ürginimese elu” või “Maailmakultuuri ABC-d” ostes teenib ta üht eriti silmakirjalikku raamatukaubanduse haru. Infantiilse entsüklopedismi läikivad viljad pakuvad võimalikult laiahaardelist pealiskaudsust võimalikult laiahaardelisele publikule, ühitades lapselikku uudishimu mosaikisuse vastu täiskasvanuliku klatši ja pragmatismiga, flirtides valgustuslikkuse ja avara sihtgrupiga.

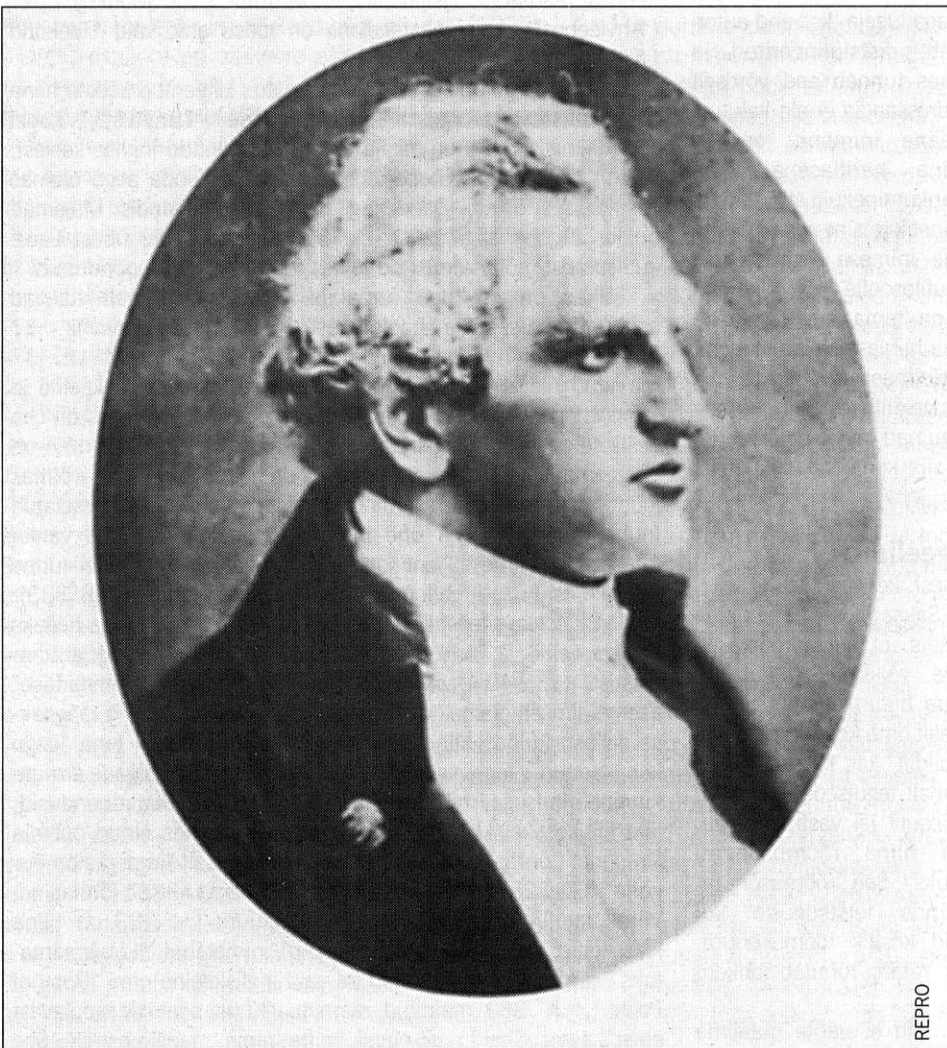
Valss ja surmaigatsus

Miks räägin ma sellest seoses Egon Friedelliga? Ei, mitte seepärast, et tuua nüüd sisse kiire vastandus: Friedell on kõike muud kui seda. Niisama lihtsalt see ei käi. Juba Friedelli raamatu pealkirjas sisaldub nüanss (“katk” kui periodiseerimisalus!), mis annab vihje kitsiliku stiili võimalusele. Ning oma teose pikas (anti)metodoloogilises sissejuhatuses seletab mistahes humanitaarset “teaduslikkust” põlgav Friedell, et erinevalt kogu eelnevast ajalookirjutusest lähtub tema just huvist ajaloolise klatši vastu, võttes oma käsitluse žanriliseks aluseks anekdoodi ja följetoni. Muidugi tuleb endale aru anda, et följeton lääneeuroopa moodi pole mingi eesti naljajutuke; siia maani on saksa ja austria ajalehtede see alaosa, mille pealkirjaks “Feuilleton”, numbri vaimne kese, kus avaldatakse pikemaidsesseid tuntud meistreilt. Ometi poleks teisalt jälle vale väita, et Friedelli kultuurilugu on osutunud moodsa historiograafilise kitsi üheks inspireerijaks. Vahe on siiski põhimõtteline. Kui infantiilne entsüklopedism teeskleb hariduslikku tõsidust, flirtides pedagoogika ja kasvavate põlvkondade vajadustega, siis Friedell flirdib küll anekdoodi, skandaali ja klatšiga, ent kirjutab tegelikult üht XX sajandi suurtest ajaloolistest esseedest, jäädes esituslaadilt kuhugi O. Spengleri “Öhtumaa allakäigu” ja J. Lotmani kultuurilooliste vestluste vahepeale.

Niisiis pole kergusel ja elegantsil pistmist infantiilsusega. Viimane on jäljenduste jäljendustes juurdunud kvaliteet. Friedell on inspireerinud küll kümneid epigoone, ent on ise oma maneeridelt elitaarne, irooniline, salakavalgi. Poolteist tuhat lehekülge “Uusaja kultuurilugu” (I – III, 1927 – 1932), mida doktor Friedell, XX sajandi keskeuroopa kõrgkultuuri eruditsemaid esindajaid, kirjutas üle kümne aasta, on õieti üks eredaid viinilikke elufilosoofiaid, mis mängitud läbi Euroopa “vaimsete kostüümide ajaloota”, pealt valsilik, seest surmaigatsust täis. Hiljem järgnesid veel “Egiptuse ja Vanadamaade kultuurilugu” (1936) ning postuumse fragmendina “Kreeka kultuurilugu” (1949). Millise vanateamentliku tõsidusega anekdoodivestja Friedell elu põhiväärtustesse suhtus, näitab kas või tema surm. 12. märtsil 1938 oli Saksamaa annekteerinud Austria. Juutidest kaasliteraadid pagesid, Friedell jäi keelutustest hoolimata Viini, sest töö

jätkamist oma suurest raamatukogust lahus ei pidanud ta mõeldavaks. Ka ei uskunud ta, et teda kui üht saksa ruumi kuulsamat esseisti julgetaks kiusama tulla. Ent tegu polnud mitte valitsuste vahetuse, vaid sotsiaalse revolutsiooni, s.t. kõikide koodide tühistamisega. 16. märtsi õhtul ilmusid kaks natsidest löögirühmlast ka 60aastase Friedelli ukse taha tema kodus Gentzgasse 7, et viia teda nagu teisigi juute alla tänavat pesema (vahistamise ettekäändeks toodi, et Friedell tulistanud oma rõdult haakristilippu). Friedell valis allajõudmiseks kiirema tee. Sel ajal kui majapidajanna koos oma tütre ja natsist (!) tütremehega asju püüdis klaarida, libises Friedell magamistuppa, avas rõduukse, hüüdis üle tänavaga “Hallo!” ning viskus neljandalt korruselt alla kivisillutisele. Seda matsu Gentzgasse ja Semperstrasse nurgal mäletati Viinis veel kaua. Friedelli poliitiline enesetapp juhatas sisse karmide meeste ajastu Austrias. Tema maine ots, pealt valsilik, seest surmaigatsust täis, on ise saanud üheks Viini följetoniks. Kõige tõsisemas mõttes.

Rikka kalevivabrikandi pojana võis vaimselt ja kehaliselt ülevoolav Friedell, sündinud Friedmann, lubada endale kõike,

Egon Friedell Goethe rollis.

mida hing igatses. Ta kaitses Novalise põhjal doktorit (Viinis on iga lugupeetud inimene doktor), pani oma mainele aluse boheemlike lokaalide kinnistähena, juhtis 1908 – 10 kuulsat kabareed Nahkhiir, lõi kaasa näitlejana, sealjuures 1922 – 27 Max Reinhardti trupis. Teater on Viini mälu ning Reinhardtile pühendaski Friedell oma “Kultuuriloo”. Koos kolme ülejäänud juudi följetonisti, Alfred Polgari (sünd. Polak), Roda Roda (sünd. Rosenfeld) ning Peter Altenbergiga (sünd. Engländer; teda tutvustas 1910 vaikumisi just Friedellile toetudes ajakirjas Noor-Eesti pikalt B. Linde), kirjutas Friedell Nahkhiirele tekste ning osaliselt esitas neid ise; edukaimaks neist osutus Polgariga kahasse tehtud lühigrotesk “Goethe eksamil” (1908), milles Friedell kolmekümne aasta jooksul, kuni jaanuarini 1938, mängis Goethe rolli. Tükis ilmub eksamipalavikus üliõpilasele raugaeas Goethe, kes läheb tudengi asemel eksamile, mille aineks on Goethe ise, ning pörub sellel läbi. Näidendi kokkupanuse on tugevat aja ja koha vaimu: ehtviiniliku kergusega heidetakse nalja suure saksa vennasrahva suure poja üle; teisalt on aga musterüliõpilane Kohn, kes tunneb Goethet eksamil paremini kui Goethe ise, nime poolest eneseirooniliselt juut. See tükk oli Viini kerge lava suurim tõmbenumber ning murret kõneleva Goethe roll tõi doktor Friedellile koomikukuulsuse.

Geniaalne diletant

Goethe vaimu on ka Friedelli loomingu nõudlikumas osas. Nagu mitmed teised saksakeelsed kontseptualistid (H. S. Chamberlain, O. Spengler), nii tähtsustab ka Friedell oma “Kultuuriloo” Goethele omast orgaanilis-morfoloogilist mõtlemislaadi ning, mis põhiline, loova diletantismi vältimatust pöördeliste ideede sünnil. Ainult asjatundlik diletant suudab näha uusi julgeid seoseid; spetsialistile on see keelatud. Iga ajaloolane on Friedelli meelest kirjanik, aga rangelt “teaduslikud” on sagedasti halvad ja igavad kirjanikud, kes kirjutatakse järgmistes põlvkondades kergesti üle, s.t. kelle looming aegub kiiresti. Nagu Chamberlain ja Spengler, nii saab Friedelligi sellise suhtumise eest meie päevini spetsialistidelt nahutada. Ja tavaliseks kooliõpetajaks ta kindla peale ei kõlbaks. Aga ta on pedagoogiline mingis muus mõttes. Ta ei püüagi kedagi hirmsat moodi veenda, et asjad olid just nii, nagu tema seda kujutab. Pigem lisab ta paadunud paradoksalistina juurde, et asjad võisid olla risti vastupidi. See ongi üks Friedelli meetodikaid, otsekui zen-budismi seminar – vaimu elavdamine paradoksiga, ajaloo-ehmatuse esilekutsu-

mine uinuvas ajus. Friedell teeb nii erudiidi kui ka stilistina kõik, mis tema võimuses, et igat oma lugejat veenda: huvi ajaloo vastu on iga enesetunnetuse vältimatu eeldus ning ajaloo üle omapäraselt järele mõeldes saame kindla peale paremateks inimesteks. Kas võib olla midagi õilsamat? Soomlane Jukka Kemppinen kirjutas 1985 ajalehes Helsingin Sanomat: “Friedelli raamatus leiab peaaegu igal leheküljel paar faktiviga ja mitmeid alusetu üldistusi. Aga sellest hoolimata on see üks kõigi aegade paremaid raamatuid, mis ajaloo kohta kirjutatud”.

Tavaliselt päädivad mõttekäigud teaduse küündimatuses estetismis – kunsti kõrgemale seadmises nii teadusest kui ka filosoofiast, poeemi ja romaani esiletõstmises traktaadi ees. Friedelli puhul on huvitav, et tema meelest on mõtleja (kui ka mitte spetsialist) siiski igavikulisem nähtus kui kunstnik. Iga luuletus ja romaan, mis avaldab esitsa küll elavamat mõju kui filosoofia, on paratamatult vanamoodsusse määratud, ükspäinis suur lihtne mõte kasvab vaikelt üle aja. Kreeka tragöödiad, Molière'i ja Racine'i keel ning tegelaskujud on muutunud paberlikeks, kuid Platoni, Descartes'i ja Pascali mõtted on sama külgetõmbavad kui muiste.

Näib, et see äratundmine on olnud üks põhjusi Friedelli pöördumisel kabareest

kultuurilukku, kuigi ehtsa viini literaadina viljeles ta kerget ja rasket vormi algusest lõpuni rööbiti. Mingil hetkel näib vajadus oma suur mõte siinilmas üles leida muud tegevust siiski allutavat. Friedell teeb katse. Ent tema paradokside aurast toituv, inimlikku ettearvamatus pühitsev, teatraalseid üllatus- ja võitusefekte ihkav vaimulaad töötab vastu suure orjastava mõtte otsinguile. Spenglerlikku saatusepost ta ei koosta. Teoreetiliselt püsivaimaks on osutunud just Friedelli arutlused ajaloo kättesaamatusest, see, et ajaloost võib üht- ja teistviisi, eelkõige hästi või halvasti jutustada. Ajaloo kättesaamatus seostub Friedellil inimese enda igavese eestlibisevusega. Ajalugu polegi muud kui inimese tagasipeegeldus looduses. Friedell huvitub eelkõige inimesest. Huvitavaimad inimeste seast on geeniused: kõige normaalsemad inimesed, absurdset normaalsed inimesed, kes teevad ainult seda, milleks nad on loodud, realiseerides oma inimlikkuse, niisiis ka oma aja, kõige täielikumalt. Geeniusi iseloomustades kirjutataksegi ajalugu. See loob head eeldused sotsiaalpsühholoogiliseks portreeks ning Friedellil on julge, originaalne käsi. Raugematu huviga tuletab ta uusi paradoksaalseid valemuid.

Tema teine lähe on kultuur kui oskus tõstatada probleeme: kultuuri kõrgus on võrdeline tema probleemide küllusega. Need kaks – geenius ja probleem – on mättad, mida mööda

Friedell läheb läbi ajaloo soo. Tema kultuuriloo esimene osa on jaotatud ligi kolmesajaks lühipalaks, osa neist omaette lühiesseed, teised lihtsamad sorti sillad, paljudel otsa ees lõov, programmiline pealkiri. Mis mind selle puänteeritud ajaloovalutuse juures siiski kõige enam võlub, see on Friedelli olemuslik tõsisus. Meie ees on otsing, mitte presentatsioon; väga andeka silma, väga mahuka mälu ja väga jõulise läbisõõmistungi koostöö. Elegantne literaadikäsi suudab varjata kogu vaeva, mis seejuures nähtud. Friedell ei ole arhiiviuuriija, esmaavastaja, kuid ta ei jäta ühtegi laenu ümbersõnastamata ja räägib paljudes küsimustes algupärase tõlgendajana kaasa. Ladususest hoolimata ei ole raamat mõeldud ettevalmistuseta lugejale, vaid umbes omaaegse klassikalise gümnaasiumi läbinuile, neile, kelle teadmiste pagas võimaldab nautida mängu peenemate nüanssidega. Eelteadmisteta võib Friedell mõjuda lobisejana seal, kus ta seda ei ole.

Ent siiski, seesama suur mõte, mis Friedelli eest kogu aeg ära jookseb, paistab esialgu olnuvat – haigus. Epideemia kui ajastute algus ja lõpp. Juba oma sõbrast P. Altenbergist kirjutatud raamatus "Ecce poeta" (1912), mis on mõnes muuski osas "Uusaja kultuuriloo" ettevalmistus, on lähe sisse võetud: "Kõikjal, kus tekib Uus, on "nõrkus", haigus, dekadents". Friedell alustab ka oma kultuurilugu arutlusega haiguste tähtsusest ajaloo liigendajana ning seab uusaja piiriks suure katkuaasta 1348. See on loogiline, kui arvestada, et Friedelli jaoks on ajalugu eelkõige inimvaimu peegeldumine ajas, suurtes ülemaailmsetes taudides lõob aga tema meelest välja inimkonna üldine psühhoos. See tähistab alati mingit vaimset murrangut, vaim põeb, olles kaotanud vana ja mitte veel kohanedes uuega, ning sellega kaasneb igal üleminekul ka isemoodi füüsiline murdumine. Muuseas sõnastab Friedell selles raamis pöörd-darvinistliku ("viiniliku") arenguseaduse: arengu kandjaks on antud tingimustes kõige nõrgem, kõige ebasobivam individ – see, kes ei suuda olemasolevaga kohaneda. Haigus on vaimne normaalsus. Siit ka tema kultuurikäsitluse elitaarsus. Mõte haiguste sümptomaatilisusest tundub eriti viljakas just meile, kes me ühe põlvkonna jooksul oleme näinud mitme täiesti uut tüüpi rändtaudi teket. Friedelli järgi märgiks siis AIDS näiteks inimkonna kohanemiskursi mingi uut tüüpi vaimsusega. Kuid parandamatu antidogmaatikuna ammendab Friedell ka selle ilusa mõtte kiiresti ning tõttab edasi järgmisi otsima, täheldades näiteks kääbusriikide või naiste alustrajavust Euroopa vaimukultuuris. Ilmselt on Friedell ka esimesi, kes annab nõiausule psühhoanalüütilise põhjenduse.

Nimetasin kogu üritust varjatud viinilikuks elufilosoofiaks. Esimese kõite kandvamaid on arutus saksa usupuhastusest, kus Friedell vaeb nii katoliikluse kui ka luterluse plusse ja miinuseid. Pole siiski raske mõistatada, mis suunas tungid viimaks välja lõovad: protestantismist "kulgeb otsene joon kapitalismi ja marksismi, Euroopa kahe suurima sõgestajani" (lk. 335), reformatsioon tõi ellu "midagi madalalt praktilist, profaanselt tululiku, igavalt asjalikku, midagi morni, kainet, otsarbekat. Kogu lapselikkus taganeb elust; elu muutub loogiliseks, korrastatuks, õiglaseks ja tubliks, ühesõnaga – talumatuks" (332 – 333). Vastukaaluks kõlab kiidulaul pühale logele-misele: "Õndsad on jõudeolijad, sest nad saavad näha Jumala suursugusust; õndsad on tegevusetuse hetked, sest sellel ajal töötab meie hing" (340). Kui see ka pole iga katoliiklase, siis Viini boheemliku katoliiklase hing on see igatahes, mis sellist tõe kuulutab. Õnnelik Austria tõrjumas karmi saksa tahtemoraali, mis ta üsna pea siiski neelab. Doktor Friedell lamamas kogu oma hiiglasliku kere siruulatuses päevade kaupa diivanil, lugemas ja kirjutamas sealsamas – nii teda mäletatakse. Friedell on värskendav näide rõõmsast kultuurimunklusest, mida infantiilse edukuse ajal enam lastele ei õpetata.

"Kultuurilugu" Soomes ja Eestis

Friedelli kultuurilugu keelustati Saksamaal 1937 ning sunnitud unustuspauzi tõttu jõudis seal oma loetavuse tippjärku alles pärast Teist maailmasõda. Ent mitmel teisel maal selliseid katkestusi ei tekkinud. Ühed erksamad olid põhjanaabrid soomlased, kes tõlkisid "Uusaja kultuuriloo" kolm köidet juba aastail 1930 – 33, andes selle uuesti välja veel 1945, 1950, 1955, 1964 ja hiljemgi. See, nagu ka soodus vastukaja tuntud autoreilt (A. Korhonen, V. A. Koskeniemi, R. Koskimies, P. Saarikoski jt.), tõendab teose erakordset menu. 1930. – 40. aastail said Friedellilt otseseid loomingulisi impulsse mitmed kirjanikud, kõige enam vist küll T. Vaaskivi ja M. Waltari; Friedelli veidi hilisemast Egiptuse kultuuriloost leidis Waltari oma Sinuhe-aine. On teada, et just "Uusaja kultuuriloo" soome tõlge ringles nõukogude ajal ka eesti kirjanike seas. Ent Friedelli tunti Eestis juba enne sõda (nt. Tammsaare). 1930. aastate lõpus lehitses "Uusaja kultuuriloo" saksa originaali ka nooruk

nimega Jaan Kross, talletades mälu andekalt ette söödetud seiku; võimalik et juba tollal idanes idee võtta oma hilisem ajalooline suurteos ("Kolme katku vahel") friedellilikult katku-motiivi raami. Igatahes on Friedell ajalooliste motiivide laenutajana tänuväärne lugemisvara igale kirjanikule.

Suure hiline misega on "Uusaja kultuuriloo" esimene osa nüüd siis ka eesti keeles ning annaks jumal, et hoolimata kirjastus Kupraga juhtunud õnnetusest sellele ka ülejäänud järgneks. Ilukirjanduslikult väärtuslikku tõlgiti Eestis nõukogude ajal ohtrasti, ent valdkond, kus kraanid kinni keerati, oli filosoofia koos esseistikaga – ohtlik otsemõtlemise ala. Selle reaktsioonina 1990. aastail toimunud tõlkefilosoofia-plahvatus sarnast polnud eesti kultuur varem kogenud: ilukirjandus polnud eestlastele esimest korda pärast ärkamist enam tähtsaim osa loetavast. Suuremahuline Lääne filosoofia tõlkimine ongi ehk eesti kirjakuultuuri viimase kümnendi tähelepanuväärseim saavutus. Kuid sellega on kaasnenud ka üks halb tendents. Millegipärast on levinud arusaam, et mõttežanre on kergem tõlkida kui ilukirjandust ning et seal saab hakkama iga intelligentne inimene, kes võõrkeelt enam-vähem mõistab; nii ongi filosoofia tõlkijaskond üsna avar ja juhuslik. Väidan pigem vastupidist: ilukirjanduslik tekst kui neelamisvõimelisem varjab tõlkija nõrkust palju paremini kui filosoofia ja esseistika, kus mõtlemise resp. stiili puudulikkus kohe silma torkab.

Igatahes on eesti lugejale viimasel kümnendil püütud sisendada, et suured filosoofiad on kirjutatud kehvast keeles. Pole midagi vääramat. Suured filosoofid on enamasti ka suured kirjanikud, isegi väga abstraktsed nende seast, ka Hegel, ka Kant, ja sageli just need on oma nikerdajavõimeilt eriti nauditavad. Puu-eestikeelne tõlkefilosoofia, mida meile ühtelugu pakutakse ja mis paaril juhul on tekitanud isegi tunde, et tõlkimata jätmine oluks tõesti tänuväärsem tegu kui tõlkimine, on märk tõlke-eetika allakäigust.

Tugev esseistlik tekst on tõlkijale eriti raske pätkel, sest selles tuleb rööbiti jälgida nii diskursiivset kui ka kujundiloogikat ning, mis kõige hullem, otsida vasteid nende kahe mõnikord kuratlikult peenele amalgaamile. Võib-olla et Th. Mann pisut liialdas, nimetades Friedelli üheks suurimaist saksa stilistidest, ent kogu jõuga pühendumist nõuab tema tõlkimine igatahes. I. Rebane ei ole stilistiandelt Friedellile päris võrdne vastane ning originaali sära, energia ja loomulikkus ei jõua täies ulatuses päralt. Aga tõlke teatav puisus pole ka nii suur, et sellega lugemise käigus ei harjuks. Sisuliselt on see põhiliselt usaldatav ning meie filosoofilise tõlke tavataustal sümpaatne. Eesti keele mõistestik ei pruugi mõnes, näiteks katoliikliku teoloogia osas olla üleliia arenenud – siit loomulikud probleemid ("transsubstantsiatsiooni" vastena pakun välja "olemusmuunduse"); samas ei kasutata ära olemasolevat. On tõlke- (nt. L. Lévy-Bruhli teose pealkiri lk. 241) ja kirjavigu (nt. "suvereniteet"). Mõni lihtne liitsõna muutub peenutsevaks monstrikiks, nt. kui *Leerlaufen* ('saavutuste') tühjajooks' tõlgitakse vastega "tühiseks raugemine". Mõtte ja rütmi vaesumist põhjustab lausete tükeldamine ning grammatiliste modaalsuste mahahõõveldamine.

Lauserõhu teatav – ebafriedellilik! – loidus ning kalduvus sõnaliselle alalhoidlikkuse põhjustavad kohati sisulisi tasalülitusi, eriti just nõudlikumates kohtades. Kui tõlkijal tekib probleem, siis eelistab ta ebamäära lahendust ning tulemuseks on paremal juhul segasus, halvemal juhul mittemidagiütlvus. Näiteks räägib Friedell apostel Pauluse juudiikkusest seoses sellega, et lunastamine inimohvri kaudu jääb Paulusel veel omamoodi vanatestamentlikuks kaubatehinguks jumala ja inimese vahel. Järgneb lause, mis on tõlgitud nõnda: "Kuid ainuüksi see põhieeldus, et Jumala armu saab lunastada (*erkaufen*) süütu inimese surma läbi ja et seda üldse on võimalik lunastada (*kaufen*), on šokeeriv" (300). Et *erkaufen* ('ära ostma, kinni maksma') ja *kaufen* ('ostma') on tõlgitud millegipärast (igaks juhaks?) arglik-ähmaselt lunastamiseks, siis ei saa lugeja tegelikult aru, mis on siin šokeerivat ja miks nimetatakse Paulust juudidlikuks. Asja tuum pole aga kristlikus lunastusõpetuses, vaid lihtlabases ostumüügi tehingus, mis Pauluse vaadetest läbi kumab: "Aga ainuüksi see põhieeldus, et jumalik arm pidi süütu inimese surmaga kinni makstama – et seda üldse ostma pidi, on eemaletõukav". Need on kohad, kus lugeja peab Friedelli mõttekäigu mõistmiseks välja otsima originaali.

Üldiselt tahaksin aga tõlkijat õige valiku ja vaevanägemise eest tänada ning julgustada teda jätkama tööd ülejäänud kahe osa kallal. Et seejärel tõlkida eesti keelde ka Friedelli muinasajaloo kultuuri kõited. Sest Friedell mõjub veel tänagi värskemalt kui paljud elavad esseistid.

JAAK UNDUSK

Relvaks valiksin rapiiri

VVV

Vene kirjandusloos on mitmeid fataalseid teemasid, mis ei läbi elektriseerivalt üksnes literaatide loomet, vaid ulatuvad jahmatava saatuslikkusega mõjutama ka nende endi elu-käiku. Näiteks terrorism või mängurlus. Vägivallast kirjutav Sergei Stepnjak-Kravtšinski oli ise poliitiline mõrvar. Kaardi-mängusõltuvuses siplesid Dostojevski ja Nekrassov, ainult et Dostojevski kooriti järjekindlalt paljaks, Nekrassov aga triumfeeris, võites tagasi kaardimaniakkidest esiisade häbistavalt kaotatud miljonid.

Ent on veel üks eluohtlik aines, mis läbib vene kirjanike loomingut ja elu: duellid. Seda sfääri on kirjandusteadlased usinalt uurinud, duellisemiootikasse on süvenenud Juri Lotman, ent silma kargab ka erksaid värskemaid käsitusi, näiteks Irina Reifmani monograafiline duelliuuring defineeriva pealkirja all "Ritualiseeritud agressioon". Reifman võtab duelli vägivallaaktina, mille ühiskond on sanktsioneerinud. See kuulub ühte kategooriasse sõja ja surmanuhtlusega, olles sama resoluutne ja vältimatu.

Duell evib miski sarnasust enesetapuga, mõlemal puhul visatakse oma elu kirgliku vabatahtlikkusega kaalule. Duell on enesetapu surrogaat, milles äkki avaneb duellandi seni peidetud suitsiidiiha. Aleksandr Blok nägi Lermontovi duellil hukkumises poeedi püüdlust end tappa. Kahevõitlusele tormamine ei märkinud üksnes himu au kaitsta, vaid ka elutüdimust. Ebaõnnestunud duellikatse võis viia enesetapuni. XIX sajandi kahekümnenadate aastate hakul, kui Puškinil polnud võimalik kutsuda kahevõitlusele teda solvanud persooni, mõtles luuletaja enesetapule. Mihhail Artsõbaševi romaanis "Sanin" tapab end ohvitser, kelle vastane keeldub duellist. Jne.

Muide, duellipüüdlusi on sedastatud ka naiste hulgas. Isegi veel XX sajandil. Kurioosumina võib meenutada Marietta Šaginiani 1907. aasta tõsimeelset väljahõiget Vladislav Hodassevitšile, kutses duellile. Šaginjan saatis naissekundandiga Hodassevitšile kirja, milles süüdistas luuletajat julmuses oma naise vastu: "Te alandate M-i ja peksate teda. Mina aga armastan teda. Kutsun Teid välja. Relvaks valiksin rapiiri. Teatage kirjatoojale, kus ja millal võib ta kohtuda Teie sekundantidega. Marietta Šaginjan."

Selles juhtumis lõob muidugi välja Marietta iha sooliste rollimängude järele, Šaginjan nõuab endale õigust käituda mehelikult, kuulutab armastust naise vastu jne. Ilmselt ilmunuks Marietta duellile ka meherõivais.

Venesse jõudsid duellid hiline misega, siin polnud neile kobedat pinnast, sest Vene ajalugu ei tundnud rüütlitraditsiooni, keskajal ei peetud üllaid turniire. Venes õiendati arveid rusikate ja kaigastega. Duellide sigimine tähendas läänelike mallide matkimist, paljus ei jõutudki eeskujudele järele, näiteks tudengiduella peeti Vene imperiumis vaid ühes paigas, Derptis-Tartus, saksa korporantide pesas.

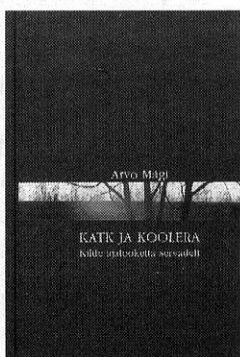
Vene XVIII sajandi klassitsistlikus kirjanduses ei tõusnud duell arvestatavaks teemaks. See-eest aga jõudis duell nii ellu kui kirjandusse XIX aastasajal – ja siis juba pidurdamatu slaavi temperamendiga. Näiteks kaardiväehvitser Fjodor Tolstoi tappis duellidel üksteist inimest. Esimeseks kirjanikuks, kelle loomes mängis duelliteema keskset osa, kerkis Aleksandr Bestužev-Marlinski, mees, kelle ema oli pärit Narvast, kes ise käis kolm korda Eestis, kes vallanud ka eesti keelt, kes kirjutas muljeid siinsest elust ja ajaloolisi, nn. Liivimaa jutustusi. Duell sai oluliseks aineks Puškini, Lermontovi, Tolstoi, Turgenevi, Tšehhovi, Kuprini jpt. loomingus. Duelli käsitlesid arusaadavalt kõik Puškinist või Lermontovist kirjutajad, Tõnjanov, Bulgakov, Paustovski. Irina Reifman arvab, et nõukogude intelligents võttis dekabristide ja Puškini-kultuse tõrkumatult omaks nostalgias duellide aja järele, mil veel oli võimalik seista enda väärikuse eest, püstol peos Puškinist kujunes vene kõigi aegade armastatuim duellant. Poliitiline tellimusklats Nikolai I kohta, justkui tema orgunninuks Puškini ja Lermontovi tapmise, läks nõukogude intelligendile hästi peale, sest selles versioonis ei seisnud Puškin vastakuti mitte prantslasest ülbe südametemurdja, vaid türanniaga, nii tollase, ent sümboolselt ka tulevase, näiteks kommunistliku despootlusega.

Duell ulatus otsapidi ka modernistide Brjussovi või Mandelštami töösse. Daniil Harmsi lavatükis "Jelisaveta Bam" süüdistatakse kangelannat, et see tapnud duellil rapiiriga salaagent Pjotr Nikolajevitši, ehkki too mehike jääb elusana laval tegijaks kuni näitemängu lõpuni, ka pärast seda, kui Jelisaveta isa ta veel kord kahevõitluses surnuks raiub. Meenub paradoks: d'Anthes surmas Puškini, aga Puškin tegi d'Anthesi surematuks.

VAAPO VAHER

Ajalootund kirjandusekoolis

Arvo Mägi, Katk ja koolera.
Ilmamaa, 2003.
208 lk.

Eesti kirjanduse nestori Arvo Mägi (sünd. 1913) rikkalikult ja mitmekülgse loomingu ei kuulu novellidele küll keskne koht – loetakse ju ta peateoseks ikkagi romaanitetraloogiat “Karvikute kroonika” (1970 – 1973) –, ometi on ta paguluses avaldanud kümme novellikogu. “Katk ja koolera” (2003) nägi trükivalgust juba kodumaal ning sisaldab tekste aastaist 2000 – 2002. Pole kerge öelda, kas tegu on novellide või juttudega, sest puändid jäävad sageli väheütleavaks ega kulmineeri teksti. Mägi kogumik on ajaloo-aineline. Ajaloolise novelli kui žanri esindajaist tuleb Mägi kõrval kindlasti mainida ka Karl Ristikivi, kellele Mägi Oskar Kruusi arvates allteksti rohkuse poolest alla jääb (Oskar Kruus, “Eestiga südames võõrsil”, 1996, lk. 173). Mägi eelistab ajaloo pöördepunkte, murrangulisi aegu, stabiilsemad perioodid jäävad ta pilgu alt välja. Ometi ei kujuta ta otseselt sõjasündmusi ega poliitilisi kuluaaripildikesi, vaid esitab sisesevaate ajastuse n-ö. lihtsa inimese rakursist.

Raamatus võib eristada kahte liiki tekste: müüdielementidele tuginevaid kronoloogiliselt määratlemata jutte või novelle ning kronoloogiliselt täpselt määratletud, konkreetsetele ajaloosündmustele tuginevaid jutte või novelle.

Teose avatsükli “Pimelaane lood” tegevustik on ajaliselt määratlemata, teine tsükkel “Uus aastasada” paigutub ajavahemikku 1869 – 1952. “Pimelaane lood” jäävad ehk pisut väheveenvaks, karakterid otsekui

visandlikuks, skitseerides midagi sootuks mastaapsemat – see on nõrgem osa raamatust. Tsükli keskseid motive on monoteismi ja polüteismi kummaline kooseksistents täpselt määratlemata “muinasajal”. Jutus “Teadjamees Tõnu” esitatakse ehk selgeimal kujul teoloogiline segadus (tõenäoliselt) kesksele maarahva seas: “Sakste jumalal või jumalatel (Tõnu oli aru saanud, et neid oli mitu, vähemalt kolm) ei pidanud vanade jumalate ja loodusega midagi tegu olema. Nemad valitsesid kirikus ja katsusid põldude ja niitude üle määrata – aga metsas oli vanade jumalate pärandus veel kange.” (lk. 14). Teadjamees Tõnu tõlgendas paraku kristlikku kolmainisust valesti, pidades neid eraldi jumalaiks. See on hea näide paganluse ja moonutatud kristluse koeksistentsist.

“Uue aastasaja” õhustik on kantud XX sajandi alguse rahvuslikust tõusuvaimust, eestlaste enesekehtestamistungist linnaelus, äris ja majanduses. Tegelasikond on enamjaolt fiktiivne, ajaloolistest isikutest kõneldakse vaid möödamminnes. Üks läbivaid vastandusi on sakslased/eestlased/venelased. Saksaenulikkus väljendub vahel otse provokatsioonidena; nii kujutatakse novellis “Autasu” eestlaste kättemaksu saksa soost pastorile eesti kooliõpetaja ülesandmise eest karistus-salklastele aastal 1906. Novellis pörkuvad köstri kristlik eetika ja pastori ilmalik mentaliteet (koostöö võimuga, kaebamine) – ehk illustreerib see tollast üldist sekulariseerumistendentsi. Mägi ei kujuta otseselt 1905. aasta sündmusi, vaid esitab pildikesi revolutsioonieliseid meeleoludest rahva seas aasta varem. Hinnanguid ühiskonnas toimuvale annavad eri kihtide esindajad, luues nõnda panoraamse pildi ajastust. “Sandi laupäevale” lisavad pikantsust ja intrigeerivust tsaarilossi kuluaarides aset leidva porduelu kirjeldused, ometi jäävad värvikamad figuurid nagu Rasputin pelgalt äramainituks. Samuti ei minda lõpuni Jaan Tõnissoni karismaatilise esiletoomisega, temagi figureerib vaid episooditi ega oma suuremat kaalu tegevustikus. Novellis “Sandi laupäev” tekib huvitav

parallelism: nn. “suur ajalugu” ehk Peterburi revolutsioonilised sündmused ning selle kõrval provintsisisesed “väikesed” sündmused, nt. provokatsioonid sakste vastu. Nii säilitab Mägi siiski objektiivse ajaloolisuse pitseri oma tekstis, lisades puhtalt fiktiivseid seiku.

Loost “Maaseadus” leiame ehk enim dokumentaalsust: algul esitatakse ajalooline fakt (maaseaduse vastuvõtmine 1920. aastal, mis andis Vabadussõjas osalenuile teatavad eelised) ja seejärel kommentaarid sellele eri rahvakihtide esindajailt – filosoofist popsini. Sakslaste suhtumist eestlastesse kujutab Mägi väga nüansseeritult. See ei ole pelgalt negatiivne, on ka erandeid, intelligente, kes tunustavad täielikult maarahva iseolemistõigust ja kultuuri. Saksa kultuuri otsesed ja seni püsivad mõjud eesti kultuurile on fakt, mida illustreerib enamik Mägi selle kogu juttudest. Neist moodustub omalaadne austusavaldus germaani kultuuri-pärandile, mis pakub väärikat ja kaalukat alternatiivi meie praegusele angloameerika orientatsioonile. Mägi juttudest joonistub välja ka saksa kultuuriline ekspansiivsus: pidevalt toonitatakse halvustavat suhtumist maarahvasse ja saksa kultuuri ülemust.

“Kauges külalises” esitatakse kõige ekstreemsem variant sakslaste suhtumisest eestlastesse ja nende kultuuri: “See rahvas ei ole võimeline tõelist kultuuri kandma” (lk. 85).

Teose stiil ja keel on rahvalikud, autor ei põlga vulgaarseidki keelendeid, kohati on teksti vahele pigitud saksakeelseid repliike, markeerimaks sakste üleolevat suhtumist maarahvasse. Võrreldes näiteks Jaan Krossi ajalooliste teostega, mida on peetud keeleliselt üleiliseerituks, mõjub Mägi ker-

gelt arhailine keel loomulikuna ega tekita lugejas tõrget.

Ajaloo pöördehetkede eelistus näib kaduvat novellis “Portsigar”: loo kulminatsioon, vihje eelseisvale 1924. aasta kommunistlikule mässukatsesele Eestis, jääb poolikuks, sealt võiks tõeliselt intrigeeriv novell alles alata. “Uurmaakris” vaadeldakse luuraja koanemisraskusi erinevate okupatsioonide ajal 1940ndail. Kõige vähem poliitilist tausta leiame novellist “Täisportree”, kus ajaloolisteks figuurideks vaid põgusalt mainitud riigivahetajad vabariigi esimesest kümnendist. “Täisportree” žanriks võiks pidada põnevusjuttu, kuid pinget ei kasva edgar-allan-poe’likuks. Sellisena ei haaku see novell kogumiku üldise ajaloolise suunitlusega. Novellis “Piiri peal” leiab põgusalt äramärkimist sajandialguse pead tõstev emantsipatsioonivaim: “Kas siis naine ei ole inimene – või riigikodanik?” (lk. 118). Kuid seegi motiiv jääb kuidagi poolikuks, lõpule viimata. Samuti ilmneb loos vasakpoolseid motive, millel ehk ei puudu seos suhteliselt vähe tuntud seigaga autori biograafiast: nimelt oli Mägi oma Treffneri-päevil 30ndate aastate algul seotud koolinoorte pahempoolse liikumisega.

On kahju, et talle nii lähedast väliseestlaste temaatikat käsitleb Mägi vaid korra, novellis “Figaro”, ja sealgi põgusalt, üldistusi ja stereotüüpe välja toomata. “Figaros” avaldub selgelt rootslaste äärmine ignorantsus nõukogude režiimi koleduste suhtes – nii ei suuda nad mõista näiteks hävituspataljoni tegevust. Mägi ilmutab varjatut irooniat “kultuursete ja rahulike” rootslaste suhtes, kes peavad eestlaste kannatusi Teise ilmasõja ajal tagantjärele üledramatiseerituks. Kui Mägi suhtumine sakslastesse on tasakaalustatud ja neutraalne, siis pisut idüllitsevat, rahuaarmastavat rootsi mentaliteeti kirjeldades ei jää ta sugugi erapooletuks. Raamatu kronoloogia lõpeb aastaga 1952, see jätab teatud katkestatuse, poolikuse tunde, huvitav oluks aimu saada ka Mägi kaasaja-käsitlusest.

ROLF LIIV

“Soojust ma otsinud olen...”

Lembit Kurvits,
Tõrvalill.
Eesti Raamat,
Tallinn 2003.
216 lk.

Kui rakendada üldrahalikku küsitlust, vaevalt et Kurvitsat eriti tuntaks või et ta oleks teab mis märgiline nimi. Või mine tea, ta on ehk pigem tuntud kui skandaalne isik. Ta debüteeris koguga kaheksakümne alguses ja tema ümber hõljus igasugu kõhklusid. Ta ei mõjunud päris oma ajajärgu luuletajana, temast arvati igasugust. Eks ikka see boheemlusmure, et miks inimene näib nii pidetu, samas kui ta loob täie enesestmõistetavusega seoseid, mis on nõudlikud ja rängadki. Et mis asja selline natuur ajab, ega ta meid hulluta? Või mis veel hullum mõeldakse – et ega ta meilt luuletaja hõlpelu välja ei kavalda.

Aga vaadelgem ikka luulet. “Tõrvalill” on Kurvitsa valikkogu nn. eelõitsengu ja viimaste luuletuste lisandiga. Kurvits, muide, on kuuldavasti kaotanud hulga vahepealseid

luuletusi ühe kirjastuse trepile, kuid seda kaotust me ei oska hinnata. Midagi lihtsalt jäi ilmutamata ja osa sellest miskist kummitab ehk Kurvitsat elu lõpuni. Et kas üritada taastada või pingutada unustada. See selleks. Kurvitsa noorepõlvluule ei lähtu niivõrd võõrkeeltes kogetust, ei isegi Noor-Eestist, Arbujatest või siis kuuekümnendate eliidist. Ei, tema sarnanes XIX sajandi lõpu eesti romantikutele, neile nn. järelromantikuile, kes justnagu oma lähteid taga nutsid. Kuid nood toonased eellased olid väga ja väga keele arenematusena kimpus, mida ei saa öelda Kurvitsa kohta. Kuigi ta on hirmus viletsa elusaatusega ja iseõppija mees, annab ta juba noorukina neile romantilisuse puhangutele kaasaegse keele ja vormi. Romantilisus ei hävi ju kunagi, see on nooruse proovikivi, mitte ainult ühe paksult läbi kirjutatud minevikuepohhi tunnusjoon. Kurvits lihtsalt näitab, mis järelromantismist arenenuma keele puhul koorub. Märkab ka ennoliku varjundiga looduskujundeid, mis vihjavad müstikale, ehkki ma ei usu, et Kurvits end müstikuna tajuks, on lihtsalt teatud kooskõlad. Ja ma pean pihitima, et kunagi käsikirjalisel loetuna mõjus Kurvitsa luule tihti pentsikult vanamoodsana, nüüd üle lugedes aga hoopiski mitte. Praegu näen keele ja kujundi seoseid kuidagi paremini, see aitab kirjandusloost pärit eelarvamustest üle.

“Väike-Kamari õhtutes”, esimeses ilmunud raamatus, kirjutas Kurvits tegelikult juba küpset intensiivset vabavärssi, mis keskendus inimese vaimse ja hingelise enesetunnetuse vastuoludele: armastamine ja ükskõiksus, vihkamine ja loovus, hävitamine ja kord, pragmatism ja hingesund, laps ja maailma teisenemine, üksindus ja argipäev jne. – sellised pingehetked kordusid luuletusest teise, segunesid ja jäid püsima. Nüüd lugedes võib öelda, et tegu on üldistusvõimelise intiimluulega, enesest teadliku pihtimusega. Hilisemas luules Kurvitsa tõsidus aiva süveneb vaat et sünguseni ja isegi psüühilise terrorini, mille kõrval aga avanuvad meie mehelikus luules harva esinevad hellusemotiivid seoses lapsega, midagi lapse jumaldamise sarnast.

Kange tahtmine on tsiteerida “Tõrvalille” kogu proosaluuletuste ja aforismide osa “Tühermaa”: “Miks kirjutate, miks avaldage inimestele omi mõtteid? On üks läbiv soov, paljudes töödes, mis olen teinud – püüd projitseerida vaimset ollust argipäeva, sellesse igaviku hallusse, mis kunagi matab kõik püüdlused tolm. Soojust ma otsinud olen...” Või siis nii: “Lapsest peale valdab mind pime uudishimu kõige vastu, mida ümbruskonnas näha ja kuulda võib. Aga ma ei usu, et filoloogidest autorite juurde kasv eesti kirjandusse midagi uut tooks. Pikkamööda oleme jõudnud selleni, et uudiskirjanduses

pole enam ammu midagi saladuslikku. Seepärast panen raamatu käest ja lähen linna hulkuma.”

Kurvitsa hilisem luule on muutunud ühtpidi tüünemalt arutlevaks, teisalt ka üha napolisõnalisemaks, kusjuures murdeluule osakaal on ajapikku kasvanud. Hukkuja kujund on aga omane kogu ta loomingule, ka proosale. Kurvits väärib juba isikumüti, milles võib üllatavalt palju paralleelsust leida Juhan Liiviga, millele ta ise on nooruspõlves oma luuletustes ka vihjanud. Liivi kõik kuidagi vaistlikult austasid, lausa ahmisid tema prohvetlikkuse kübemeid ja ta rasket saatust. Talle kaasaegsed löid eluajal isikumüti. Kurvits on sarnast suhtumist väärt. Nüüd on teised ajad, suhtumine inimestesse ja inimtüüpidesse kardinaalselt muutunud, kuid ka Kurvitsa luule tegelikult on väärtuslik, samas talle kui boheemile, vaimuhaigele oleks justnagu määratud tola ja luuseri roll. Hea, et Kurvits astus ise selle vastu, kirjutades ühest viimasest haigus- ja joomahoost äärmiselt tiheda ja terava novelli, mis on ilmunud vähemalt kahel korral, esmalt paar aastat tagasi Loomingu ja hiljem Kurvitsa eelmises kogus. Loomingut talle.

PEETER KÜNSTLER

Kehast ja kultuurist

Mees võtab kabinetis end poolest saadik paljaks, et südant ja kopsu kuulata saaksin. Päevasärk lendab kušetile, maika sellele peale. Jalad harkis, jääb mees minu ette seisma. Heledad viigipüksid on triigitud, kingad pole küll eile ostetud, kuid tolmukribet nende küljes ei ole. Turske kehaehitusega, laiad õlad, hõredad karvad rinnal ja kõhtu pole ollagi. Vaatan näkku. Väheste halliga, aga mustad kulmud, terav nina ja terav pilk. Hallid juuksed on üle pea kammitud. Jääb tunne, et kamm käib neist igal hommikul läbi, mitte et enne arsti juurde tulekut on see riistapuu välja otsitud. Alustan südame kuulamist. Silmad jäävad mehe paremale labakäele peatuma, mis küljel vabalt rippu. Midagi pole teha, ikka vanamees mis vanamees: pundunud, sooniline ja kortsus, tumelillad veresooned välja turritamas, selline käsi on. Mees on ju 84 aastat vana, kuskilt otsast peab see välja paistma. Hakkan silmadega käelabalt ülespoole liikuma. Ranne ja küünarvars, siis üleminek õlavarreks ja nii kuni kaelani välja. Toimub silmamoondus: alates randmest pole see küll enam selle mehe käsi – minimaalselt kortsus naha all on trammis lihased, kaasa arvatud korralikult välja joonistatud biitseps. Väljakumenduvate ribide peale on tõmmatud korralik rinnalihas. Selline rindkere on hantleid saanud või sangpommi või kangi kunagi nooruses.

Südame kuulamise ajal toimunud keha ülevaatus algas 80aastasest vanamehest ja lõppes aastase veteranmaadlejaga. Kas kõik see on sihilikult välja voolitud, tekkis huvi.

Hakkan patsiendi kehalt selle elulugu lugema. Professionaalsest lauljast süvapensionäril pole aga midagi erilist selgitada. Kõige lihtsamad asjad, näiteks: ema ajas mind, nii kaua kui ennast mäletan, igal õhtul jalgu pesema, ja külma veega, ja see on nii veres, et käib siinamaani välja. "Laulmise kõrvalt olen kogu aeg ehitustööd teinud – väljas, tellingutel, igasuguse ilmaga, mul oli kellu lauluproovi ajal kogu aeg portfelli,"

seletab patsient muigega. "Pojapojal ehitati praegu suvilas. Sangpommi olen eluaeg tõstnud, mitte spordi pärast, aga niisama, ühepuudast nii neli-viis raksu, iga päev." Mis veel? "Ahhaa, see kindlasti on ka mõjunud: ma söön igal hommikul kindla portsu kama ja seedimine töötab nagu kellavärk, WCs käimine on hommikuti minutilise täpsusega. Suvel katsun ilma sandaalita käia, niipalju kui võimalik on, maakodus saab seda vabalt teha. Ja siis muidugi saun, see on kõige alus. Pea seitsekümmend aastat on niiviisi elatud, eks see on oma mõju avaldanud," arvab mees. Kui ta omale särki tagasi selga ajab, paigutan ta mõttes autahvlile.

Ja nagu kaksikseaduse puhul ikka, ongi autahvlimees mul veel samal päeval kabinetis.

69aastane sõudebaasi töötaja-valvur astub sisse. Täpselt nagu eelmine, ainult väike kõhuke on ees. Mees on aktiivne rabeleja ja teeb tasapisi ka pingisõudmist, riistapuud ju töökohalt võtta. Mis sa niisama, tee veteranide võistlustel kaasa, antakse kõrvalt nõu. "Tegingi. Olin Pertti Karppisega kõrvuti pinkidel. Temalt sain pähe, aga teistele tegin ära." Teine koht tuli. Kümme-kond osavõtjat oli kokku ja täna südameretvise kabinetis ennast kontrollima tulnud veteran konkurentsilt kõige vanem. Seda kõike ilma dopinguta, oma lõbuks; muidu vabatahtlikult, aga keha pealesundimisel, ja omaenese heaolu nimel. Dopingut manustas ta pärast jõuproovi kahel viisil: naha kaudu värske kaseviha vahendusel saunalaval ja suu kaudu mõnusat sõõmudega õlut rüübates sauna eesruumis.

Mõlemad mehed on kestnud kaua ja nende keha on hästi "pidanud". Nad on seda harinud ilma kõrgete eesmärkideta, vaid lihtsalt loomulikust vajadusest elada normaalset elu. Keha eest on hoolt kantud, seda on haritud. Hoolekanne keha eest on üks osa haridusest. Haridus ise aga kõige puhtam kultuur. Jõudsimine kultuuri juurde. Keha funktsioonid, elundkondade kaupa, kõik ainevahetuse lülid on meestel tsükklisse viidud, süsteemi pandud;

uni ja söögiisu kui olulised regulaatorid ja keha korraldajad on stabiilses seisundis, neid ei rapita ja nad pole oma loomulikelt roobastelt maha loksunud. Kõik see kokku teeb kultuurse keha. Kui palju olen kultuurituid kehi näinud – palatis ja kabinetis, püsti- ja pikaliasendis, ilma elementaarset õpetust saamata, ilma ainsatki klassi kohustuslikku kooliharidust omamata! Paha hakkab, südame paneb läikima.

KEHA on praegu pop. Ta on rahvale vaatamiseks välja pandud – kunstisaalidesse, mitmesuguste lavade peale ja töötubadesse, aga ka tänavale ja muudesse avalikesse kohtadesse. Mõned loenguteemad Eesti Kunstiakadeemias:

- kõht kui ajaloo dominant
- sisemaailm
- tujukad organisatsioonid
- digiteeritud nahk
- pesuruum tänapäevaks ja tulevikuks

Keha on pandud raha tegema. Keha kui kunsti objekt. Kuidas nüüd võtta, kunst on samuti üks osa kultuurist. Kuid välja kukub vastupidi: kunst on keha juurest kultuuri kõrvale tõrjumas. Keha kallal on üha rügemalt toimetama hakatud. Igasuguseid trikke mõeldakse välja. Keha on mängukann, kui tulus müügiobjekt. Mõned nahakunstnikud on inimnaha kallale asunud. Tavapärane naha töötlemine hakkabki ammenduma – kaua võib seda värvida, lakkida, lihvida ja talle asju külge riputada, igav hakkab. Häbemekolmnurga soengukonkurss võib olla sellesse rubriiki veel ei kuulu, samuti on pärakusse sulgurlihase ümber rõngas siiani paigutamata. Publikule tuleb kananahk ihule ajada palju invasiivsemate protseduuridega. Naha lõikamisega jõutakse üha sügavamate kihtidesse. Mis huvi pakuvad laibast välja võetud elundid, mis ilusaks mükitud ja võltsid ja ennast üldsegi ei liiguta? Elusad elundid tuleb mängima panna, neile osaraamatud välja jagada. Neerude ja kusepõie omavaheline dialoog võiks huvitav

kuulata (vaadata) olla. Ühes dokumentaalfilmis inimkeha kallal toime pandud vägivald, kus kunstnikust naisterahvas lasi operatsiooni teel oma keha tundmatuseni moonutada, ise sellisena kunstiteoseks muutudes, võttis nõutuks. Aga kuna poolte vahel oli kokkulepe olemas, siis see tegu polnud mitte vägistamine, vaid kunst. Nahakortsud on populaarne teema. Kui tahetakse vanadust näidata. Või vanaduse ilu?

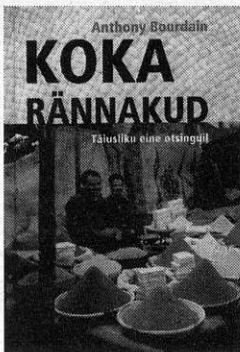
Kui vaatasin oma esimese patsiendi kortsus labakätt, tulid meelde prantsuse kunstniku Rustini(?) alasti raukade pildid. Miks küll peavad need raugad alasti olema? Aga sain aru – kunst ei peagi ilus olema, võib isegi kole olla. Kui aga imetlesin oma patsiendi rühikat kehaasendit ja trimmis rinnalihaseid, oli see naturaalsel kujul elu ise – ja see oli ilus. Veel kortsudest. Mehed, vennad, teil tõuseb ja te ise tõusete seitsmendasse taevasse – Viagra sai konkurendid, mis töötavad 24 tundi järjest! hõigatakse ajakirja veergudelt. Pildil on suure suuredusega kortsud mehe silmade all, rõõmukortsud. Jällegi mängud keha ümber ja kehaga. Kui mingisugune kehaosa ei funktsi, siis aitame lahkesti, ostke aga abimees ära, reklaamivad firmad oma kaupa. Ja peeniseproteesid on samuti saadaval, ärge häbenege. Ajakirja edasi sirvides tulid jälle patsiendid meelde. Rahulikud, asjalikud mehed, kes on kogu elu oma keha kõige lihtsamate ja kättesaadavate vahenditega vorminud – mõelda vaid: kellu, kama, külm vesi ja sangpomm. Ja millegipärast jäi mulje, et mõlemal pole Viagra-nimelist rõõmu vaja ostma minna, neil on seesama rõõm ilma ostmatagi kodus olemas.

13.06.2003

REIN VAHISALU,
südamearst,
Ida-Tallinna Keskhaigla

Hullu koka märkmed

Anthony Bourdain,
Koka rännakud.
Inglise keelest Juhan
Habicht.
Varrak, 2003.
304 lk.

Kõigepealt viriseks ära, siis asuks lolli juttu ajama. Nimelt hakkab üle viskama värske keeleline leiutus kirjutada "lõppeb". Keelejärelvalve võib ju lubada kirjutada pensjonär ja mismoodi kõik veel, aga ep tohiks raamatuinimesed sellepärast veel kuritahtlikule lõtvusele anduda. "Lõppeb" on värske vördjas, seetõttu riivab eriti silma. Vanasti oli ikka "lõpeb"...

Kahjuks lõpeb ka see raamat otsa, ehkki teda polegi nii vähe. Haledus ja kurbus, itk lisaks tulevad peale: no ei võinud siis ameeriklaste kombel sihukest tuhandest tellist panna, ütleme "Great American Cookbook'i". Sest hirmus hästi on välja tulnud. Ja kadedaks teeb. Mitte sellepärast, et ühele vennikesele on antud kinnimakstud ümberilmareis kõigisse maitsvatesse kohtadesse. Tubli inimene, miks ei võiks maksta, eriti kui teada, et ta sest hästi

kirjutab. Vaid seepärast, et kogu aeg tunned: siin on inimene, kes pole elus päevagi tööd teinud, vaid ainult nautinud, mida ta teeb.

Ah jaa. Jutust endast peaks vist ka rääkima. Bourdain on ametilt kokk, peakokk koguni, peenikeses New Yorgi kohvikus. No aga, nagu Karla, teadagi kes, kes tutvustas mulle mehe autobiograafilist teatmelist teost "Kitchen Confidential", mis ka ära tõlkida tuleks, rääkis, oli tol raamatul niisugune edu olnud, et taat ei saanud enam intervjuude pärast kokka panna. Ja hädaga, nagu ta isegi selle raamatu alguses pajatab, pakkus oma kirjastajale, et laske ma tõmban mööda ilma, söön (nimetan seda ideaalse eine otsimiseks) ja pärast kirjutan.

Ja sellest jutt ongi, iga maa kenasti eraldi peatükis, imearmsad pealkirjad peatükkidele pandud. "Kuidas juua vodkat" – mõistatage, kus tegevus toimub. Too lugu on kahtlemata minu lemmik. Mitte seepärast, et isegi vodkat armastan, vaid see on lihtsalt ainuke koht, kus ise käidud, ning kole sümpaatne on ära tunda kauneid kombeid, toostiütlemist ja kelnerinna muret, et laudkond joob vähevõitu viina. Ning Bourdaini saunaskäigu kirjeldus on lihtsalt võikalt luuleline.

Teine armas paik oli Kambodžas, ehkki see on ainuke kord raamatus, kus Bourdain tõsiselt viha välja laseb ning söimab Henry Kissingeri maakera hullemaks seaks. Et pommitas, mineeris üht maad ja ei ole mitte sõjakurjategija, vaid lugupeetud inimene. Et

siis Bourdain on kah vastik liberaal ja sõjavihkaja... Ilmselt siiski mitte, sest Inglismaa peatüki ülistused "kultuurile, mis toetub kindlalt rasvase lihakäntsakale ja heale õllele" ning leebelt õel imestamine suitsetamiskeeldude ning taimetoitluse üle paigutavad mehe ikkagi õigele poole. Pealegi tellib mees sealsamas Kambodžas toredas kõrtsus, kus kõigepealt kõik ennast täis joovad ja siis püssi laskma hakkavad, "kolm pidet 0,45 eelroaks, siis kolm pidet AK-47, põhiroaks viis M-16 pidet ja mõned granaadid desserdiks..." Sihuke naudiskleja tüüp.

Toredad on tegelase arutlused kokakunsti algete üle. Näiteks suurepärase mõtisklus, kuidas hiilgav prantsuse köök on arenenud selgest näljast, kui mitte midagi ei tohi raisku lasta, ei kapju, ei kõõluseid. Ülbelt ütleb Bourdain, et *foie-de-gras*, see kullakaaluline pasteet, on ju tegelikult algselt sisikonnast kokku keeratud mödi. Tõsi-tõsi. Ja mõtteid tuleb mehel pillavalt.

Ega muud olegi öelda: hullu koka põõrased seiklused hiilgavalt kirja pandud. Tõlgitagu see "Kitchen Confidential" kah kähku ära, kasvõi selleks, et meil oleks üks hea kokandamise õpik man.

Nüüd lähen sööma.

JÜRI PINO

POEES

Rolf Liiv

*

symbolitest väsinud ja uusi luua ka ei viitsi tagasi tõeluse inetult kollasesse väravasse värava taga on kole ja kallis isamaa vana kask ja tuhmund trikoloor sest korstent pole juba igavik puhastet nii see lipp kannatada saigi häbi on ja natuke kurb ka korstnapyhkija unustas aadressi unustas hiljem ka oma nime rahvuselt nyit peab end juudiks ja igatseb tagasi omade juure hullaris tema jaoks kohta ei jätkund neil on niigi huvitavaid persoone ex-korstnapyhkija ingetohtreid ei huvita seebikad on paremad seal on tõelised tunded seal on terved ja tugevad ja hääd tõugu forresterid ja siis need hõõguvilsmsed latiniid vat neid tahaks endile patsientideks siis kasvaks kohe tööviljakus ja üldine viljakus ja me ugrisugu ei kõngekski tasakesti nigu katuse kalev yhekorra prognoosis tuleks oopis toredat tõmmut verd juure me järelopve pale läheks ilusti jumeakaks ja puha

Mees, kes oli SÄÄL

9. VIII astus Haapsalus "Augustibluusi" raames eraldi kontserdiga üles Robert Plant, *the voice of Led Zeppelin* (Led Zeppelini "hääli"), koos oma ansambliga Strange Sensation.

Muusika osa inimese elus on kummaline; ta on alati sääl, olemas, sõltumata kultuurist ja kogemusest. Isegi kurtumale mängitakse mõnel tseremoonial või rituaalil muusikat, kasvõi matustel... Samas – mõnele kultuurile ja inimesele on muusika veel palju tähtsam. Meie kultuurikond kasutab seda juba mõnda aega tapeedina, elutegevust saatva helivallina.

Aga muusikal on olnud ka teistsuguseid aegu, aegu, mil ta on muutnud suurte inimgruppide mõtlemist, ajastu palet, isegi "suure ajaloo" käiku. Eestis viimati kaheksakümnendail, Läänes seitsmekümnendail. Alati, kui ühiskond puutub kokku millegi täiesti uuega, teistsuguse mõtlemisviisiga, on esimene käitumine reaktsiooniline, ründav. Ent tugeval ideel, hääli kontrakultuuril on alati sügavad juured, sootsiumi sisemisest vajadusest välja kasvanud muutmisjõud. Näiteks nagu hipiajastul, *rock'n'roll*'i revolutsiooni tipphetkel; enne seda muutis uus popmuusika küll moodi, käitumist, sõnavara ja seksuaalkombeid, aga alles hipiajastul suutis ta muuta kogu käitumist-mõtlemist. Lausa destruktiivselt, eksperimendina vabastaval, kultuslikul-religioosel tasandil. Selle muutuse lipulaevaks oli muusika. Täpsemalt isiksused-muusikud: Dylan, Morrison, Hendrix, Joplin...

Muidugi hävitasid nad teistele vabaduse piire demonstreerides iseennast, mõned üksikud tulid eluga välja. Led Zeppelin kaotas ainult legendaarse trummari Bonhami, ja seda

alles 1980ndate hakul. Zeppelin ei jõudnud saada rockimammutiks selle vördjalikus, mas- taapses, meelelahutustööstuslikus mõttes. Nad olid elus asi, löid elusat muusikat, olid muutuselained. "See" juhtus alles postuumset, mil bändi enam polnud. Samas ei olnud nad algusest peale enam ka tüüpiline hipiajastu nähtus, muusikas genereerisid nad uut, täiesti iseenda suunda: Planti "saekaatrihääle" kasutus on hoopis erinev Janis Joplini vihasemate nootide kõlast. Mõlemas on peidus traagika ja ahastus, aga Zeppelini käis juba kaasas kraadike puhast kurjust, irooniast hipikultuuri pehmuse pihta, nad olid palju rohkem *heavy metal* kui Jimi Hendrix. Ka psühhedeeliline *hard-rock-folk* ("Gallows Pole", Zeppelini kolmandalt albumilt, kõlas ka Haapsalu kontserdil) oli sellisel kujul midagi täiesti uut. Zeppelin kujunes kultuseks, elustiiliks, Jimmy Page'iga liikusid kaasa satanismikõlakad, sünge ja sürreaalne film "Song Remains the Same" (kontserdidokumentaali ja avangardse religioosse-eksistentsiaalse alatooniga kunstitilmi segu) söövitis nii mõnessegi ajukoode...

Aga nagu ikka: ühiskondlikud mehhanismid toimivad tasalülitavalt, kõik revolutsioonid kanaliseeritakse varem või hiljem. Ning masinavärk õpib sellist mässutüüpi vaos hoidma. Punk, *reggae*, hip-hop, isegi grunge olid mässulised kontrakultuurid, millest mõttemallide purustamise kõrval imeti välja tohutu meediaäri. Nii tohutu, et see mattis võimaliku

revolutsiooni lõpuks tagasi popmuusikapinda: hoiatuskleeps "moraalselt vms. moel solvav/ohtlik" sai tootele reklaamimärgiks. Ühiskond õppis (pop)muusikast väljakasvatavat võimalikku revolutsiooni talitsema.

Ses mõttes on Planti turnee, millele inimesed tulevad kuulama Led Zeppelini "hääli", osa selle voo rahunemisest. Kriitikud kirjutavad lehtedes: mõne meelest on ta nooruslik ning särtsu täis ja humoorikas, mõne arvates vanemaks ja väsinumaks jäänud, kordab vanu nippe. Tegelikult ei saa Planti päris nii vaadata. See on küll kõik sulatõsi, ent rock-kontserdina oli väga mõnus üritus – Planti hääli oli hetki isegi kuidagi mahlakamaks läinud. Aga asja mõte on ju hoopis teine: Planti on täielik õigus laulda Dylani "Girl from the North Country't" või teha oma versioon "Hey Joe'st" (kusjuures nii vabalt, nagu ta poleks Hendrixil lasknud oma pääkollu sööbida), sest tema on saadik minevikust. Üks väheseid võimalikke mehi, kes võib tulla ja meile rääkida, aimdust anda, kuidas saab muusikaga lõhkuda esteetikaväliseid piire/ruume. Tema oli sääl, mängis samadel lavadel nüüdseks teistesse dimensioonidesse tagasi kutsutud kuulutajatega. Tema hääles on see olemas, ka siis, kui ta laulab naiivse tekstiga Zepi lugu "Babe I'm Gonna Leave". Ses mõttes oli see imeline kontsert. Ja omal moel astus Plant üles isegi teoreetikuna. Ta ütles: "Me mängime teile lugusid ammusest aegadest, ajast, mil polnud sõnu, olid ainult tunded ja helid". See kummutaks justkui Dylan, Morrisoni loodud poeedimüüti, sõnul seletaja prohvetikuju. Raiuvad kitarrid ja saekaatrihääli räägivad rohkem?

PILLE-RIIN PREGEL/ESTI PÄEVALEHT

Robert Plant Haapsalu Lossihoovis.

Plant sõnas veel, et teab küll, mis meil siin toimus, kuidas see varem välja nägi. Ta küsis, kas me üldse kuulame bluusi, teame, mis on bluu – oma uues hääles elus... See on juba kivi võõrustajate kapsaada: Kalamaja bluu, Pelgulinna bluu, Lasnamäe bluu, Narva bluu jne. Meil on need kõik ja neist peaks ka rääkima, laulma. Kui mees tuleb säält, kust vähesed kohale jõudnud, ja räägib meile midagi, mida ainult tema võib rääkida, ei tohiks talle valetada.

JÜRGEN ROOSTE

Kaotajad, kuid mitte muusikas

Muusikalavastus "Kaotajad", tekst ja laulusõnad Jaan Tätte, muusika Olav Ehala. Lavastaja Elmo Nüganen. Linnateatri Lavaaugus 6. VIII. CD Kaotajad. © Tallinna Linnateater, 2003.

Ehkki muusikalavastus "Kaotajad" esietendus Linnateatri Lavaaugus suve hakul 31. V, esitles teatri seltskond samanimelist plaati paar kuud hiljem 6. VIII: hoogsa etendusega publikule ning suure tordisõõmisega kitsamas seltskonnas.

Olav Ehala filmi- ja lavamuusika on omaette kaubamärk, mis tähendab ühtaegu nii kvaliteetdigarantiid kui isikupärast ning jälgendamatu käekirja. Kuulajaile tähendab see ehk meelde jäävaid meloodiaid, ent esitajaile kõrgendatud valmisolekut ka keerulisemat sorti muusikaliste ülesannete lahendamiseks, mis pole jõukohased sugugi mitte igale ansambli. Teades, et etenduses on näitlejad ühtlasi ka lauljad-instrumentalistid, tekkis siinkirjutajal lavatüki ja plaadi vastu mõistetavalt kõrgendatud huvi.

"Kaotajad" on ühevaatuseline lavastus, kus tegevus areneb kiiresti, tegelased koloriitsed, olukorrad pidevalt teravad ning puänt mõneti ootamatugi. Laskumata detailsesse ümberjutustusse, peab siiski märkima, et laval näeme kahte seltskonda, kellest ühed on lihtsustatult "head" ja tudengid ning teised "pahad" ja retsid. Esimesed peavad looduses piknikku, kui teised nende seltskonda tungivad, Joonase-nimelise tegelase (Argo Aadli) põlema tahavad pista, provotseerivad ja terroriseerivad. Konfliktisituatsioon selgubki, et "head" polegi nii head, kuna iseloomutus, argus ning nahahoidmine pole just inimese parimad omadused. Ning ka "pahad" pole läbinisti pahad, sest nende *macholiku* liidri Ralfi (Marko Matvere) sirgjoonelises otsusekindluses ja inimestega manipuleerimise võimes võib näha koguni midagi rohinhoodlikku. Kuna mängus on ka naised (kaks kummaski seltskonnas), siis põhiline intriig siit käivitubki: "heade" seltskonna Pille (Evelin Pang) läheb lõpupeole "paha" Ralfiga romantiliselt ujuma, "pahade" neidudest Eva (Hele Kõre) püüab omakorda võrgutada "head", aga luruvõitu Andrest (Andero Ermel).

Olukord, kus kriisisituatsioon avalduvatest väiklased, tavaelus muidu varjatud iseloomujooned, on siinkirjutajale tuttav juba ka aastakümneid tagasi nähtud USA filmist "Intsident", kus kaks retsi terroriseerivad öises metroorongis vagunitäit reisijaid. Ja kui ootamatu nurga alt nende mõnituste märklauad siis avanevad. Ja nii nagu nimetatud filmis saavad pättidest endist lõpuks ohvrid, nii osutuvad etenduses kaotajateks kõigepealt enesekindlad pahad retsid, kui Joonas nende auto põlema paneb, seejärel ka head tudengid, kui seesama Joonas eksikombel Pille maha laseb.

Niisugune *thrillerlikult* arenev faabula ei näi muusikale pealtnäha kuigi suurt mänguruumi jätvat. Siiski on muusikal etenduses sedavõrd suur roll, et selleta ei kujutaks lavastust ettegi. Nimelt avavad Ehala laulud koos Jaan Tätte tekstidega tegelaste hingeelu – selgub, et oma hingemaailm on olemas ka "pahadel". Sellega välditakse etenduses takerdumist liigihitsatesse skeemrollidesse, mis muidu oleksid ehk kerged tulema.

Üks asi on Ehala muusikat laulda ja mängida näitlejatel ning teine asi professionaalsetel muusikutel. Kerge pole see ei ühtele ega teistele, esimestel mõistagi märksa raskem. Etenduse käigus vaatajad-kuulajad seda ilmselt ei tabanudki, sedavõrd hea "kodutöö" oli näitlejatel enne ära tehtud. Bänd kõlas kokku heade tempode ja rütmiliste loginateta, rütmimootoriks trummide taga mitmel korral Eva osatäitja Hele Kõre, kes oma "trummitüdruku" *alter egoga* ka hästi hakkama sai. Teistegi tase oli niisugune, et kui näiteks Marko Matvere instrumentaalloos "Pahade ilmumine" elektrikitarril mängima hakkas, käis isegi koraks mõte läbi pea – äkki tuleb lugu hoopis fono pealt? Ei tulnud muidugi, Matvere oli lihtsalt oma partii ilusti selgeks harjutanud. Stiilsed olid ka kõik suupillisoolid (Indrek Tiisel, Rain Simmul, Marko Matvere). Laulmise koha pealt võiks siin-seal pisut norida, et üks või teine laulev näitleja ei võtnud ehk mõnda nooti puhtalt välja, kuid ega see kontsert ju ka polnud.

Plaadil laulavad küll samuti näitlejad, ent saateansambel on riskide hajutamiseks kokku

pandud tuntud proffidest (Ain Agan Toomas Rull

löökpillidel, Taavo Rimmel basskitarril ja Olav Ehala klahvpillidel). "Võõras maa" kõlab albumil tõelise rütmibluusi tunnetusega tänu Marko Matvere laulule, samuti Olav Ehala stiilsele klahvpilli- ja Indrek Tiiseli suupillipartiile. Üks atraktiivsemaid lugusid on plaadil (samuti kui etenduses) "Kõrge lend", samas on see esituslikult ka üks keerulisemaid kompo-

sitsioone. Evelin Pang näitab end plaadil hea karakterilauljana loos "Visake mind minema" – kuulama paneb siin eelkõige laulja-näitleja oskus oma häälega teatraalselt mängida.

Muidugi, kui seda poole tunnist CDd tervikuna kuulata, saab väga hästi aru, et tegemist on näidendi-, mitte nn. kontsertmuusikaga. Selle vaatamata põnev kuulata ning huvitav ka teksti jälgida. "Kaotajad" on küll lugu sellest, et mõnikord kaotavad kõik, kuid muusikas pole seda õnneks tunda.

IGOR GARŠNEK

Õuekontsert Valgre lauludega

Selle nädala esmaspäeval (11. VIII) anti Stenbocki maja sisehoovis kontsert sealse "Õuemuusika" sarjas, sedapuhku pühendusega Raimond Valgrele, kelle sünnist möödub tänavu 90 ümmargust aastat.

Kui mõiste "The Great American Songbook" taga on esinduslik valik Cole Porteri, George Gershwin, Irving Berlini, Harold Arleni jt. meloodiaid, muusikaliviise ja lööklaule, millele arvukad jazzmuusikud on uue hingamise andnud, siis kujuteldav "The Great Estonian Songbook" koosneks praktiliselt vaid Raimond Valgre lauludest ja teistele eesti levilauluautoritele jääks siin vaid mürdaosa. Valgre pole millegi poolest oma kuulsatest ameerika kolleegidest kehvem: tal on kenad meloodiad, leidlik harmoonia ja oskus lisada oma lauludele see "miski", mis mõjub nii 16- kui ka 60-aastasele.

Mõlemad publikusegmendid (ja ka vahepealsed) olid esindatud Stenbocki maja õuekontserdil, kus ka seisukoha leidmine oli vägitükk omaette – oli siis tohutu huvi põhjuseks armastatud helilooja või piletitä sissepääs. Tõenäoliselt tingis publikumenu ka esinduslik *line-up*: Yvetta Raid (vokaal), Lembit Saarsalu (saksofon), Olav Ehala (klahvpillid), Toivo Unt (bass) ja Aivar Vassiljev (trummid).

Eesti jazzis võib paaril viimasel aastal täheldada tagasihoidlikku jazzilauljate uut tulemist, kus mõned on juba selgelt esile kerkinud

(Kaire Vilgats ja Hedvig Hanson, tema juba aastaid tagasi), samas kui mitmed on veel teenimatult (mõni ehk ka teenitult) varjus. Teenimatute seas Sofia Rubina, Ivi Rausi, Helin-Mari Arder ja ka Yvetta Raid, lauljatar, kes on suurte vahedega esinenud juba aastaid, kuid kellel just nimelt need "suured vahed" pole lasknud kuulajatele tuttavaks saada. Raidil on sugestiivne madal hääli ja oskus lauludest, eriti ballaadidest nende sügavam sisu välja meelitada. Kuuldud Valgre kava seda oskust ehk kõige paremini ei peegeldanud, pigem on see mulje tekkinud kuulates lauljatar üksi klaveri taga laulmas. Siiski, ka kollektiivsed Valgre tõlgendused näitasid, et see materjal võimaldab jazzilikke "äraminekuid" originaali juurest, teisisõnu seda interpretatsioonivabadust, mis on hea, loova jazzi võti.

Toda vabadust võinuks rohkemgi olla, sest jazzistandardi üks kiiduväärsemaid omadusi on avatus ka kõige radikaalsematele tõlgendustele. Lisaks Yvetta Raidile teenis tähelepanu ka Lembit Saarsalu saksofon, eesti jazz kaubamärk juba omaette, aga ka Olav Ehala, kes võiks jazzipianisti rollis märksa sagedamini üles astuda. Valgre loomingust oli esindatud lõviosa tema tuntumatest lauludest: "Joogilaul" (sambarütmis), "Õige valik", "Ma loodan, et saan sellest üle", "Sinilind", "Läbi saju", "Peagi saabun tagasi su juurde" jt. Kui kontsert Valgre loomingule ka uut valgust ei heitnud, oli see ometi oivaline võimalus tuua jazz lähemale arvukale 16 – 60-aastasele ning nooremale ja vanemalegi publikule.

JOOSEF SANG

“Viulimängud X” Haapsalus

Seekord siis väike tähtpäev, mille juurde keelpillimängijate suvekursused kuulusid üheksandat korda. Festivali (23. – 27. VII) peakorraldaja Tõnu Reimanni sõnutsi on nende aastate jooksul antud 76 kontserti ja esinejaid on olnud 14 maalt. Kursustest osa võtnud noori keelpilliõppureid ei jõua aga keegi kokku lugeda, neid on sadu; järjest raskem on soovijaid ära mahutada.

Mis siis tõmbab kursustele ja festivalile nii õpilasi kui ka õpetajaid? Eelkõige muidugi väga hea korraldus, aga ka professionaalne õpetus ja üha arenev kursuslaste orkester, mis seekord oli jagatud mängijate taseme põhjal kaheks. Lõpuks ka Haapsalu linn oma kenade kontserdipaikadega.

Aastate jooksul on välja kujunenud ka kursuste õpetajate koosseis, need on Eesti parimad. Viulit õpetasid Tõnu Reimann, Urmas Vulp, Arvo Leibur jpt. Violaõpilasi juhendas Arvo Haasma ja tšellotunde andis Teet Järvi. Meil Mari Järviga oli rõõm klaveril saata mitmeid andekaid noori soliste.

Avakontserdil 23. VII toomkirikus esines **Haapsalu Linnaorkester**, solistideks kursuste õppejõud. Vliet teosest kolm olid duokontserdid. Bachi Kontserdi d-moll esitasid **Urmas Vulp** ja **Eva Punder**, viimane neist suurte kogemustega barokkmuusika mängija. Esitus oli väga stiilne, heas ansamblis ja ergas. **Elar Kuiv** esines koguni kahes duos: koos **Arvo Haasmaga** mängiti K. Atterbergi lüürilist, lausa filmimuusikalikku Süiti viiulile ja violale; hoopis teistlaadi, ülimalt virtuoslikku G. Bottesini “Grand Duo Concertante” mängis koos Elariga aga noor soome kontrabassimängija **Oskari Hannula**. Esituses oli tunda rõõmu raskuste kergest ületamisest ja publik oli vaimustuses. **Teet Järvi** mängis väga kaunit ja süvenemisega M. Bruchi “Kol Nidre”, mida meil kahjuks harva mängitakse, **Sigrid Kuulmann** aga lausa säras Schuberti A-duur Rondot esitades. Atterbergi, Bruchi ja Bottesini teoseid dirigeeris **Mikk Murdvee**, kes õpib viulimängu kõrval Sibelius Akadeemias ka dirigeerimist. Tundus, et Murdvee mõistis hästi soliste ja orkester omakorda teda, igal juhul oli koostöö peaaegu laitmatu.

24. VII oli Wiedemanni gümnaasiumi saalis “Tšellokala”. Kuigi festival kannab pealkirja “Viulimängud”, on juba mitmendat aastat üks õhtu täielikult tšellistide päralt. Kontserdil oli suur osa **Järvi** perel: Teet ja **Marius** mängisid tšellot, Mariuse noorem vend **Mihkel** oli tema klaveripartneriks F. Bridge'i Sonaadi ettekandel; veel noorem vend **Madis** pidi minema kummardama oma teose “Serto” (4 tšellole) esiettekande puhul, ema **Mari** oli aga seadnud tšelloansamblile kaks Piazzolla tangot. Kontserdi esimeses pooles esitas **Peeter Altpere** koos **Mati Mikalaiga** Šostakoviči Sonaadi op. 40 minu jaoks väga usutavalt (Altpere on muusikuna palju küpsenud ning oli võrdväärne partner Mikalaile!).

Festivali üks omapära (ja ilmselt paratamatu, aga intrigeeriv) on see, et interpreedid saavad kokku alles kohapeal, teevad kõvasti tööd ja esinevad nii, nagu oleksid juba aastaid kokku harjutanud. Järjekordne näide oli kontsert 25. VII Uuemõisa lossis, kus peaesinejaks oli **Arvo Leibur** ning kavas Tšaikovski kaks “suveniiri”. “Souvenir d’ur lieu cher” esitas Leibur põhiliselt õpetajatest koosneva orkestri saatel, millele oli poolnaljatades nimigi pandud: **Haapsalu New Chamber Orchestra**. Arvo Leibur on omapärase, üsna meheliku ja võibolla isegi veidi kareda stiiliga mängija, kuid temas ei puudu ka tugev annus romantikat. Igil juhul nõudis puupüsti täis ja vaimustunud saal viimase osa kordamist. Ka orkester sekundeeris talle paindlikult. Teine teos kavas oli harva esitatav keelpillisekstett “Souvenir de Florence”, milles Leiburiga koos mängisid Elar Kuiv (II viiul), Arvo Haasma ja **Kristiina Pähno** (violad) ning Teet ja Marius Järvi (tšellod muidugi). Teos oli natuke väsitav, aga ette kantud väga professionaalsel tasemel; võibolla *piano* värve oleks võinud veidi lisada.

Festivali kaks viimast päeva olid noorte muusikute päralt. 26. VII kuursaali kontserdil “Noored solistid” oli saatjaks jällegi Haapsalu Linnaorkester, dirigendiks **Tõnu Reimann**. Selle kontserdi solistid valib Reimann koos kolleegidega juba kevadel. Ja selgub, et andekaid noori mängijaid sirgub ka mujal kui Tallinna muusikakeskkoolis, annaks Jumal vaid kõikjale häid õpetajaid!

27. VII lõpetasid toomkirikus festivali **Sergei Stadler** ja **Tallinna Kammerorkester**, kavas üks Tartini ja kolm Vivaldi viiulikontserti. Loomulikult oli kõik maailmatasemel, Stadler mängis ja dirigeeris, orkester oli samuti väga hea. Aga kui tuli viimane, Kontsert a-moll, siis oli publik suisa vapustatud. Ja kui pärast pikka palumist seda ka korrati, siis oli veel parem!

TOIVO PEÄSKE

Maailma kammermuusika energiasammas on Lammajärves

Kuhmo kammermuusika festivali pole võimalik seletada teisiti kui omaette nähtusena selle maailma festivalide reas. Tänavune, 34. festival toimus 13. VII – 27. VII.

Kuhmo on pigem alev kui linn, umbes meie Kärda suurune ning asub nii 600 kilomeetrit Helsingist kirde suunas 64. laiuskraadist põhja pool, Soome idapiiri ääres Lammajärve kaldal. See on normaalne soome provintsi linnake mõningate iseärasustega, mis on Kuhmo nime viinud maailma kultuurikaardile ning mille mainimine CVs tähendab artistile olla valitud ja märgitud.

1970. aasta aprillis saatis Detmoldi muusikaakadeemia (Saksamaa) 21aastane üliõpilane tšellist **Seppo Kimanen** Kuhmo hambaarstile, kohaliku muusikaühingu juhile kirja, kus teatatakse, et rühm noori kõrgetasemelisi muusikuid sooviks korraldada juulis seal kammermuusika festivali ja et kas oleks lootust saada tuge. Anti kaheksa kontserti, mida külastas 800 kuulajat. Festival sai kohalikult omavalitsuselt 700 marka toetust ning lõpuks jäi kunstilisel juhil üle kümme marka, mille ta jagas esinejate vahel võrdsetes osades.

Tänavuse festivali eelarve oli **800 000 eurot** ning kuulajaid esialgsel andmetel umbes **45 000**. Seejuures on oluline, et tegemist on rangelt akadeemilise kammermuusikaga, kus “ahvi ei näidata” ja pulli ei tehta. Sel festivalil oli peateemaks W. A. Mozart **61** teose ettekandega, aga peale Mozarti oli kavas veel **73** autori teoseid. Kokku toimus **84** kontserti ja esinejaid oli umbes **150** ringis.

Kontserdipaiku on kolm: 700 kohaga Kuhmo-Talo, mille saali kohta liigub legend, et isegi kurikuulus kriitik Seppo Heikinheimo ei leidnud seal ühtegi viga; 500kohaline koolisaal ja lõpuks 1500 kohaga Kuhmo kirik. Kuigi festivalil puudub absoluutselt staarikultus, sest tegemist on eelkõige mõttekaaslastega, siis mõnedki nimed siinkohal, et veenduda, mis seal toimus. Pianistid: Angela Hewitt, Aleksi Ljubimov, Konstantin Bogino, Jean Dube, **Ivo Sillamaa**; viuldajad: Ik-Hwan Bae, Corey Cerovsek, Anna Gebert, Jan Storgårds, **Andres Mustonen**; tšellistid: Natalia Gutman, David Geringas, Christoph Richter, Seppo Kimanen. Seekord oli eriline koht violamängijatel, kuna kavas olid Mozarti kõik kuus keelpillikvintetti (kahe violaga), violamängijate seas siis Vladimir Mendelssohn, Silvia Simionescu, Felix Schwartz, Pierre Lenert ja Louise Williams. Viis keelpillikvartetti, nende seas Danel Quartet ja Casals Quartet, ning lisaks veel Jean Paul Trio ja Gryphon Trio.

Tänavu kümneaastaseks saanud Kuhmo-Talol tasub muidugi eraldi peatuda, kuna see ehitis on kõige otsesem Kuhmo festivali produkt ja otseselt seotud ka Seppo Kimasega, kes on samas maja kunstiline nõuandja. Võttis aega tervelt 23 aastat, enne kui muusikute unistus täitus ja valmis ideaalse kammermuusika kontserdimaja. Loomulikult on tegemist multifunktsionaalse ehitisega ning saaligi on akustiliselt võimalik kohandada konverentsipaigaks. Eelkõige oli aga lähteülesandeks kammermuusika esitamiseks akustiliselt võimalikult kõrgetasemelise saali rajamine, mis on ka tõeliselt õnnestunud. Saal on ehitatud üleni kohalikust – karjala männist ja akustiliselt tundub see olevat küll ideaalne materjal. Kõikumusele, mida ta soovis tõestada, kui 33 aastat tagasi alustas festivaliga oma tööd, vastas Kimanen, et 1970. aastate Soomes räägiti üha valjemini ja valjemini, et

klassikaline kammermuusika on elitaarsele vähemusele ning tema soov oli tõestada vastupidist. Kümnenal festivalil sai talle endalegi selgeks, et tal on õigus. Tõestuseks näiteks fakt, et kontserdil Kuhmo kirikus oli kuulajaid 900 (ligi 800 kuhmolast) ja samal ajal kiriku kõrval pesapallistaadionil 200 vaatajat.

Nüüdseks ei ole enam vaja kellelegi midagi tõestada, Financial Timesi ajakirjaniku arvates kuulub Kuhmo kammermuusika festival maailma nelja esimese hulka kõigi näitajate järgi, eelkõige muidugi kunstilise kõrgtaseme poolest. Muide, rahvusvahelise ajakirjanduse huvi on erakordselt suur. Festivalile saabunud ajakirjanike arv kõigub saja piires, Ylesradio salvestab absoluutselt kõik kontserdid ja festivali kajastavad BBC, Arte jms. kanalid. Samas väidab Kimanen, et nad ei tee rahvusvahelist reklaami rahapuudusel ning ta ei pea seda ka oluliseks, kuna festival korraldatakse eelkõige kodumaisele publikule.

Kammerlik Mozarti Reekviem

Festivali viimasel kolmandikajal oli peasündmuseks kontsert, mis nagu ei mahukski kammermuusika sekka, ent oli seda ometi – ettekandele tuli W. A. Mozarti Reekviem. Selle suurvormi ettekandeparaat koosnes vaid 21 esitajast, aga ilma partituuri vastu patustamata. Nimelt orkester minimaalsete keelpillidega, st. keelpillikvintett, kõik puhkpillid ja orel ning vokaalsolistid, kes esitasid ka koori materjali, pluss dirigent. Kimanen on öelnud, et nii kümne protsendi ulatuses läheb ta kavade koostamisel teadlikule riskile. Ma ei tea, kas nimetatud ettekanne kuulus selle kümne protsendi hulka, kuid õigustas end igatahes sajaprotsendiliselt. Orkestris istusid muide **Svetlin Roussev** (esimene viiul), **Svjatoslav Moroz** (teine viiul), **Natalia Gutman** (tšello) ja kuus eestlast, st. kõik vaskpillid: **P. Aimla**, **T. Kuntu** (trompetid) **A. Ausmaa**, **P. Margus**, **V. Jürgenson** (tromboonid), samuti **I. Sillamaa** (orel). Juhatas idee autor **Andres Mustonen**. Erilist tähelepanu väärivad muidugi vokaalsolistid **Pia Freund** (sopran), **Algirdas Janutas** (tenor), **Riika Rantanen** (metosopran) ja **Juha Kotilainen** (bariton), kelle esituses oli nii oratoriaalset monumentaalsust kui kammerlikku peenust. Selliste vokalistide puhul ei tea küll, milleks seda koori veel vaja oleks. Kammerlikud väärtused lisanduvad tervele teosele ning partituuri ei lähe kaduma midagi, tekib vaid selgus ja läbipaistvus, mis suure aparaadi puhul ei tulegi alati esile. Andres Mustoneni sõnutsi polnud tegemist riskiga, vaid kogemustel baseeruva veendumusega, mis vajas väljundivõimalust. Kindlasti oli see kontsert, mis muutis suhtumisi ja ka veendumusi Mozarti Reekviemi tõlgendamisel. Kirikutäis publikut võttis ettekande vastu vaimustusega ja esitusest kujunes ehk olulisemgi sündmus kui järgmise päeva lõppkontserdist. Lisaks kunstilistele naudingutele vaimustusin publiku asjatundlikkusest ning erilist loovast ja mitterivaalitsevast õhkkonnast, mille Seppo Kimanen ja tema meeskond on suutnud tekitada ja seda ka elus hoida. Muide, järgmisel aastal kantakse Kuhmos peateemana ette kõik Joseph Haydni 69 keelpillikvartetti ja kõrvalteemana tuleb ettekandele XX sajandi muusika kuni II maailmasõjani.

Täna Seppo Kimast kutse ja Soome vabariigi välisministeeriumi toetuse eest.

TOOMAS VELMET

Orelifestivalilt ilma orelita

Trio Mediaeval ehk kolm sopranit a cappella Niguliste kirikus Tallinna XVII rahvusvahelise orelifestivali raames 7. VIII.

Norra vokaaltrio koosseisus **Anna Maria Friman** Rootsist, **Linn Andrea Fuglseth** ja **Torunn Ostrem Ossum** esitas missa XIV sajandist pärit käsikirjast, mis leitud Tournai (Belgia) katedraalist ning seetõttu nimetatud “La messe de Tournai”. Monofooniliste vahepaladena esitati XIII sajandi vennaskondade mitteliturgilisi laudasid (itaalia vaimulikke rahvalaule) ja põimiti kavas juba tänapäeval spetsiaalselt neile kirjutatud teoseid mitmelt autori. Kuigi kõiki vokaliste nimetatakse sopraniks, sai mitmehäälses laulus kuulda ka õige madalaid hääli, eriti Torunn Ossumilt. Tõeline sopran tamber kuulus aga Linn Fuglsethile. Niguliste kiriku erilisel pikk kaja (kaheksa sekundit!) teeb ka ühehäälses muusika ajuti mitmehäälses, kuid katedraalimuusikat see ainult kaunistab ja müstifitseerib; sageli ei lokaliseeri heliallikat üldse, vaatamata sellele, et lauljad füüsiliselt ju eksisteerivad. Oodata oli, et trio kasutab seda efekti ka teadlikult ning lauda “Oi me lasso” (“Oh ma vilets”) esitati antifooniliselt ja lõpuks ka silbilises nihkes, mis oli eriti efektne. Hämmastas ca 15meetrise kaatetiga kolmnurgas esitatud lauda ansambli- ja intonatsioonitäpsus.

Võiks ju arvata, et katedraalis esitatav sarnaneb loomissa-

jandist olenemata nii loomult kui dūnaamikalt – ja nii see ka oli, ühe erandiga, milleks oli kava kulminatsioonipunktis esitatud Ivan Moody (1964) “Words of the Angel” (1998). See trio läbimurde-CD (2001, ECM) nimiteos näitas õieti daamide tegelikke dūnaamilisi ja hääleulatlikke võimeid ning tämbripaleti mitmekesisust. Muide, nimetatud CD oli Billboardi kümne esimese seas ja sai ajakirjalt Stereophile maksimumpunktid. Kõikehaaravalt meditatiivsest kavast jäid sel kontserdil enim meelde XIII sajandi soolo-laudad ja muidugi eespool nimetatud “Oi me lasso”.

Trio Mediaevali nime teine pool vihjab mitmele tõlgendusvõimalusele, kasvõi mediandi puudumisele esitatavas muusikas, kuid tähelepanu tõmbas esimesest hetkest tekstis konsonantide erilisel kaduvehme keskhaälilulikul (*mediae*) väljendus, mis tekstiraamatu abil ikkagi jättis veel jälgimisvõimaluse. Selgeks sai küll see, et keskaegset (medievalset) muusikat esitav vokaaltrio koosneb mediaalsest (keskpärasusest) kõrgemal tipnevatest artistidest, lauljannadest, kes esitatava vagaduse lõpetasid alati võluvalt vallatu naerutusega. Vokaalanambli norra päritolu meenutati vaid lisapalaga.

TOOMAS VELMET

Kohtumispaik Soolalao

"Kohtumispaik. Põhja-Euroopa kaasaegne kunst" Eesti Kunstimuuseumi näitusesaalis Rotermanni soolalao kuni 17. VIII.

Kui kõneldakse kohtumispaigast, peaks see tähendama, et kogu aeg ei olda päris samas kohas, et kokkusaamiseks tuleb kuhugi minna. Kui lisaks kunstnike ja teoste nimedele on etikettidel märgitud maa, kust keegi pärit, ärgitab see loomulikult regionaalsetele võrdlustele ja üldistustele. Kui kuuest osalevast riigist kolm (Eesti, Läti, Leedu) kuuluvad endisesse ida- ja kolm (Soome, Rootsi, Norra) läänepoolsele ning kõik see kokku on nimestatud Põhja-Euroopaks, ei saa mõõda arutlustest geograafiliste, ajalooliste, psüühiliste piirjoonte teemal. Kui osalejate puhul on valikuprintsiibi kunstnikudiplomi omandamine lähiaastate jooksul, kisub vägisi põlvkondlikkuse küsimuse poole.

Erilist vahet, kas on tegemist ühe või teise maa noore kunstnikuga, näitusele küll ei märka. Väga urgitsedes ilmselt leiaks mingid paikkondlikud erinevused ja sarnasused, aga pole kindel, kas maksab neid kohe kõige mugavama ida-lääne vms. klišeega märgistada või pigem juhuse ja kuraatorite hooldest sündinuks arvata. Parem siis juba otsida ühisosa, olgu see mingi "põhja-likkus", põlvkondlikkus või muu.

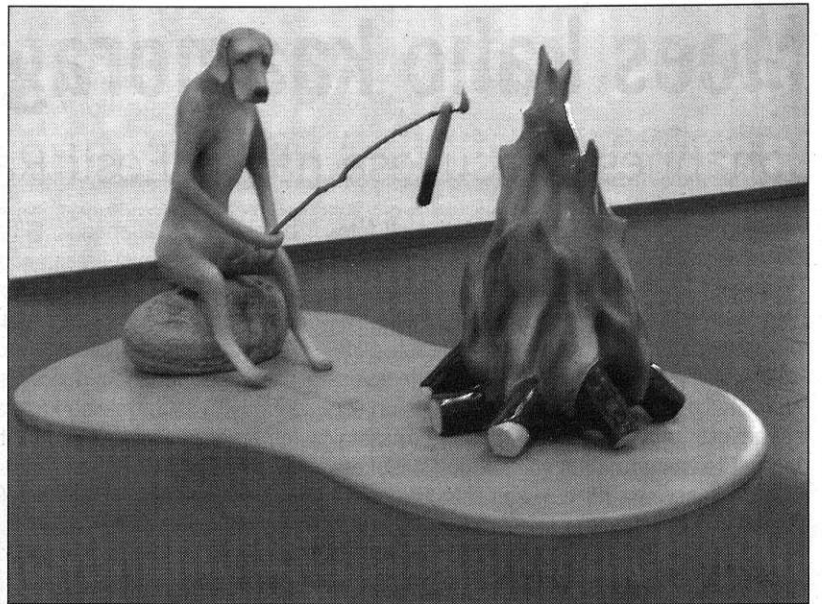
Ehkki neid polegi nii rabavalt palju, jäävad meelde telekad: **Jasper Zoova** (Eesti) animatsioonis ja **Auste Jurgelionyte** (Leedu) vaibal, **Maiju Salmenkivi** (Soome) fragmentideks lahutatud maalide saatetektis ("TV has had a big influence on my art. When I was growing up we had 4 TV's in the house. All 4 were on all the time."), mis paistab puudutavat ka **Miklos Gaáli** (Soome) tükeldatud fotosid rannamaastikust. Sisuliselt samast kultuurist pärineb **Helena Roosi** (Rootsi) koomiksikunst. Tõsi ta on, et esimest korda kohtus kogu see seltskond ilmselt hiigelsuure ekraani ees. Kui tele-teema hüpitamine aga väga agaraks läheb, tekib väike kahtlus, kuidas nad sellest mõjust ikka nii teadlikud on, kui olemist ilma telekata vaevalt kogetud. Isegi kui see teadlikkus võtab õrritavaid vorme, ei tundu majas elamine, telefoniga rääkimine ja bussiga sõitmine miskipärast samavõrra inspireerivat. Eks neist kui nüüdisaegse inimese kujundajaist ole muidugi telekas ka harvem juttu olnud, vähemalt viimastel aegadel.

Samas pole televiisorist märksa uuemad ja mitte vähem mõjusad tehnoloogilised leiutised samaväärseks iseseisvaks kujundiks tõusnud. Muidugi, arvutiekraan neelab, televisioon

laotab ennast laiali, haarab terve toa, selles mõttes on see ikoonina põhjendatum. Väga võimalik, et vaatlejaposisiooni eelistamine nooremas kunstis pärineb tõesti muu hulgas teletost. Sel juhul pole passiivsus väga teadlik valik, loobumine, vaid kõige esimene, lihtsam ja mugavam võimalus, mida proovida: pöörata seesama raue pilk ("I watch everything that's on. From soaps to animal

documents.") huvi pärast hetkeks mujalegi. Nii vaatab kõige noorem kunst, mis peaks ehk mäslema kuskil täielikus virtuaalsuses ja teistes dimensioonides, ikka lillekesi (**Mattias Norströmi** hiiglaslik vett pritsiv installatsioon, Rootsi) ja loomi ("from animal documents?", **Inka Niemise** must lammast, Soome), kogub pudipadi (**Pia Königi** riiul väikeste asjadega, Rootsi) ja harutab kaltsuvaiba tagasi tükideks (**Laura Stasiulyte**, Leedu). Paistab, et seda kõike ilma erilise meediumipaineta (on see nüüd maal, skulptuur, installatsioon, tarbe- või äkki tarbetu kunst, olen ma nüüd see või teine, kuidas kõnetab minu teos üht või teist traditsiooni ning on see ikka kohane XXI sajandi hakul, jne.).

Võib-olla tekib mingi regionaalne teema asjaolust, et kõik need kunstnikud pärinevad ääremaal, pealegi põhjast. Suured müstilised lood juhtuvad mujal, tavaliselt lõunas ja lõunamaalastega (argentiinlane Barcelonas, poeet-jutuvestja **Maria Ångermani** videos, Soome). Siin on veidrus (**Alma Skersyte** fotod väga loominguliselt ümber ehitatud elumajadest, Leedu) ja üksikud kurvad loomad (**Fredrik Raddumi** lõkkelule vorsti küpsetav koer, Norra). Õnnelike matel juhtudel suured ja väikesed siiski kohtuvad (**August Künnapu** arhitektide portreed lammutatud suvekodu ustel) ning lõpuks võib see olla ka lihtsalt nii-öelda maailma avastamine. Selgub, et kõik painajad, mis sind eales tabavad, on kirjeldatud, analüüsitud ja kanoniseeritud juba sada aastat tagasi (**Kjersti Sundlandi** video "Dora", Norra). Sa ei saa neid

Fredrik Raddum. Koer laagritule ääres. Epoksüüdvaik, 2002.

ülearu tõsiselt võtta. Kui teed video oma alasti kehast taskulambi valgusvihus (**Anne Klovning**, Norra), muidugi teleka- ja kunstivaatamisest läbiloputatud ajudega, aga ikkagi päris isikliku ja vastiku, kostab ehk etteheiteid, miks sul seal valgusvihus ei võiks ometi midagi uut paista. Sa ei saa ka seda ülearu tõsiselt võtta.

Arunas Gudaitise (Leedu) video jälgib äärmiselt huvitavat suhtlemisvormi. Grupp noormehi kohtub õhtuti kuskil tühermaal maantee servas. Nad seisavad ringis, tammuvad jalalt jalale, koogutavad, vist räägivad, naeravad. Korra astub keegi ringist välja, aga siis kohe tagasi. Mingi lõputu hämar rituaal. Meenub periood kuskilt varasest puberteedieast, kui keksumängimine oli oma aktuaalsuse kaotanud, aga rafineeritumad lõbustused veel kättesaamatud. Siis tähendas õhtul väljaskäimine umbes samasugust olemist kuskil maja ees või taga, tänavanurgal, platsiserval. Ilma ühegi loogilise pidepunktita kohas (peale maja, tänavat ja platsi muidugi). Ei mäleta täpselt, mida seal tehti või räägiti, aga see kestis ikkagi tunde.

Isiklikud lemmikud? Hübridiperson **Tiit Soku** (**Ulvi Tiit** ja **Mari Soku**, Eesti) fotod (küll kahjuks ainult kataloogis, mitte näitusel) tütarlapsel Tallinna vanalinnas erinevate turismigruppide taustal: mina ja grupp prantslasi, mina ja grupp türklasti... **John K. Rausteini** (Norra) triikimislaud, mille pealisriidele on niitide ja pärilitega tikitud suured mutrivõtmed ja muud tööriistad. Et jutt meestelt, aga keel naistelt? Triikimislaud, kus see kõik koos püsib, kuulub vist pigem naiste pärimaale? Kokku monteeritud on selle ilmselt mehed? Pealisriide kanga kudunud naisted? Puid raiunud, metalli sulatanud mehed? Kus nad kohtusid? Keeruline.

ANU ALLAS

Kas Leedu kukk kireb teistmoodi kui Rootsi kukk?

Kas Leedu kukk kireb teistmoodi kui Rootsi (või Norra või Eesti) kukk? Rumal küsimus, eks ole? Aga eks me näe...

Leedu kukk teeb – kakariekuu!
Rootsi kukk teeb – kuckelikuu!
Norra kukk teeb – kikkeliiku!
Läti kukk teeb – kikeriguu!
Soome kukk teeb – kukkelikuu!
Eesti kukk teeb – kikkerikii!

Aga kuidas on koera haukumisega? Sama asi?

Leedu koer teeb – au-au!
Rootsi koer teeb – vov vov!
Norra koer teeb – voff voff!
Läti koer teeb – vau-vau!
Soome koer teeb – hau hau!
Eesti koer teeb – auh auh!

Ma julgen kinnitada, et rahvusliku identiteedi otsingud pole noortele leedu kunstnikele kuigivõrd olulised. Ja kui need ka eksisteerivad, ei leia neist märkigi kunstnike manifestides ja sõnavõttudes. See on tulemus, milleni me oleme jõudnud

kaheteistkümnenda aasta jooksul, elades riigis, mis pole enam okupeeritud (mitte aga vabas riigis, sest tõeliselt vaba ja demokraatliku ühiskonna tekkimine Leedus on alles jätkuv ja valuline protsess).

Igale tegevusele järgneb sellele vastanduv võrdne reaktsioon. Minevikus, mil kas pealesunnitud venestamine või sovetlik kosmopolitiseerimine (kõigist pidi saama *homo soveticus*) või need mõlemad koos tekitasid kultuurilise vastuseisu, oli oluline säilitada rahvuslikke juuri, rahvuslikku identiteeti. Tänapäeva Leedu noored kunstnikud ei küsi enam, milline on leedu kunst. Selle asemel küsivad nad: "Mis see kunst üldse selline on? Millised on kunsti piirid?" Nad pole kinni idees, et nad peaksid valitsema uusi väljendusvahendeid ja -vorme, vaid valivad neid sellest küllaltki laialt võimalusteskaalast, mida pakub kaasaegse kunsti praktika üle kogu maailma. Ka see toimub vastupidiselt nõukogude ajale, mil leedu kultuuril tuli vastu seista ideoloogiale, mis nõudis esmalt, et kõige olulisemaks peetaks kindlat sisu, ja teisalt, et see oleks valatud kindlasse realistlikku vormi.

Millele siis keskenduvad praeguse põlvkonna noored? Ei millelegi vähemale kui kaasaegse identiteedi analüüsile. Nende inspiratsioon põhineb enese teadvustamisel "siin" ja "praegu" (millega kaasnevad teatud ajaloolised, ühiskondlikud või geograafilised eripärad, mis toimivad selle "siin" ja "praegu"

mõistmisel). Noor kunstnik **Raimundas Malašauskas**, kes on noorte kunstnike hulgas kultusfiguuri staatuses, on kirjutanud oma uurimuses leedu kunsti aastatel 1989 – 1999: "Individaalse stiili ja sümbolise autorsuse kadumisega on fookus nihkunud isikliku žanri, autobiograafia, spetsiifilise kogemuse." Sellega on võimatu mitte nõustuda. Noorte kunstnike põhilisteks uurimisobjektideks on nad ise, nende kogemused, nende eluviis, keha, staatus. Mõnikord ka ühiskondlikud vastuolud, ajalugu, kaasaja sõlmküsimused ja vaidlused, inimesed nende ümber – või siis saab nende kujutamiseobjektiks ka kunst ise. Reeglina on nad ühiskondlikult angažeeritud ja nende tööd on ühiskondlikult aktiivsed. Nad mõistavad oma isiklikku identiteeti ühiskondliku arengu kontekstis.

Kas on neis midagi eripäraselt leedulikku, midagi spetsiifilist, rahvuslikku, võite te küsida? Nad on samavõrd leedulikud, kui nende olemine on leedulik. See "olemine" peegeldub nende kunstis. Isegi loomad "räägivad" igal maal keelt.

Projekti "Kohtumispaik" Leedu kuraator
KOSTAS BOGDANAS

Tõlkinud
HANNO SOANS

Mees kahe kaameraga

Johannes Pääsuke näitus Eesti Rahva Muuseumis kuni 31. VIII

Veel viimast kuud on ERMis avatud eesti fotodokumentalistika ja kinematograafia pioneeri Johannes Pääsuke mastaapne isiknäitus. Pääsukest võib pidada fotograafiks, kelle loomingulist pärandit ja selle tähtsust eesti pildikultuuris pole laiem avalikkus lõpuni teadvustanud, kuigi kitsamas asjaomaste ringis on see iseenesest mõistetav. ERMi kõrghariduslikult teostatud näitus võimaldab Pääsuke ja tema kaasajaga nii põgusalt tutvuda kui ka sügavamalt süveneda ja seisukohti revideerida.

Väljapanekule "Mees kahe kaameraga" on kuraator Toomas Kalve koondanud sadakond fotot Pääsuke säritatud ligi 1300 pildist ERMi kogudes. Kuraator pole materjalile lähenenud geograafilisel või kronoloogilisel printsiibil, pigem visuaalse huvitavuse alusel. Nii on kokku pandud intrigeeriv, kunsti ja museoloogia piiril

balanseeriv väljapanek. Piltide pindala arvesse võttes on tegemist ilmselt kõigi aegade suurima Pääsuke ja üldse eesti foto näitusega. Kui seni on vanameistri(te) negatiividest presenteeritud vaid nende kontaktkoopiaid, siis ERM on materjalile lähenenud hoopis "kasutajasõbralikumast" vaatepunktist, kasutanud kujutise töötlemiseks kaasaegset tehnilist baasi: kogu materjal on näituse tarvis skaneeritud ja digitrükitud enam kui ruutmeetristeks suurendusteks. See võte avab piltide detailimaailma ning kõneleb üliilmekalt nii fotograafi tegevusprintsipi kui ka ajastu argilustikust oma nüansirikkuses. Näitust toetavad ka imetlusväärselt korrektselt teostatud eesti- ja ingliskeelne kataloog (koost. Jana Reidla) ning teemakohane film (rež. Peeter Linnap).

Pääsuke oli vaieldamatult oma ajastu meister, kes liikus vabalt mitmete väljendusvahen-

dite ja žanrite vahel. Tema käe all valmis eesti esimene kroonikafilmi, esimene mängufilm, samuti oli ta esimene fotograaf ERMi teenistuses. Näitusel ilmnevad laias laastus kaks Pääsuke fotoloomingu kvalitatiivset koondumispunkti: tema tööde visuaalne ja museoloogiline väärtus. Pääsuke fotod on hõrgud, seda nii valguse ja õhu ülekülluse kui autori terava silma kaalutletud kompositsioonide tõttu. Pääsuke otsis algupäralist ja tüüpilist, mis paljastub nii tema reisimärkmeid lugedes kui pilte vaadates. Fotograaf on välja nuhkinud uuendamata paigad ja vanaaja inimesed, samuti jäädvustanud olustikuliselt väärtusliku. Kõrvuti ainelise maailma jäädvustamisega tegeleb fotograaf ka hoogsalt sotsiaaldokumentatsiooniga. Inimesed tema fotodel on objektide orgaaniliselt argielu loomuliku hõngu.

ERMi ja Tartu kõrgema kunstikooli koostöös valminud "Mees kahe kaameraga" on mitmekihiline ning väga sümpaatne näitus. Vaadata võib ülihästi eksponeeritud Pääsuke fotosid, samuti saada osa sajandi alguse eesti elust, inimestest ja, mis vahest kõige muljet avaldavam, saada pea isiklikult tuttavaks uljaspäise fotograafiga, noore ja südika tehnikafriigiga, kes oli avatud seiklustele, koostööle, oma kaasaja progressiivsele tehnoloogiale ja uuenduslikele pildiilma ideedele. Võimalus tutvuda oma aja kangelasega, ettevõtliku, tegusa ja edumeelse noormehega, kes oma lühikesele elueale (Pääsuke suri 25aastaselt) vaatamata sedavõrd palju jõudis saata, ongi vist ERMi mahuka väljapaneku kõige nauditavam osa.

RAEL ARTEL

Korraldaja

Rael Artel: Tegemist on väga mahuka näitusega. On see esimene kord Johannes Pääsuke loomingut nii massiivselt eksponeerida?

Jana Reidla, ERM näitusemaja juhataja: Nii suurte fotodega näitust pole Johannes Pääsukest tööpoolest varem tehtud. ERMi fotograaf Jüri Karm on suuremat hulka tema teoseid küll eksponeerinud 1992. ja 1994. aastal, vastavalt siis pealkirjadega "Pääsuke saartel" ja "Pääsuke 100 fotot". Suuremõõtmelise eesti fotoklassika näituse korraldasid 1998. aastal Eha Komissarov ja Toomas Kalve. Aga Pääsuke sellist personaalnäitust pole olnud ja raamatut pole samuti välja antud. Ka artikleid pole sedavõrd palju koondataud. On küll ajaleheartikleid, kus tundub, et järgmise artikli materjal võetakse eelmisest, kuid nüüd püüdsime allikaid juurde haarata, ka arhiivi minna ja teha midagi tõsisemat.

Nii et näituse taga on tõsine teadustöö?

J. R.: No monograafiani on veel arenguruumi, kuid tihe ettevalmistustöö küll. Samuti kogusime juurde materjali, nii et Pääsuke fotokogu kasvas 1305 fotoni. Kui pikk on säärase näituse ettevalmistusperiood?

J. R.: Tihedat tööd on tehtud jaanuarist saadik. Koos töötasid näituse ja kataloogi toimkond. Kataloogi koostamisega tegelesin peamiselt mina, näitust korraldas Kristjan Raba. Toomas Kalve alustas samuti piltide valimist pool aastat tagasi.

Pääsuke töötas ERMi teenistuses, sellest tingituna on ka tema kogu ERMi valduses. Kelle fotoloomingut veel ERMi kollektsioonis leidub?

J. R.: Enamasti on fotograafide-kollektsioonid meie kätte jõudnud hiljem. Näiteks 1980ndail leiti Amblast 10 000 Jakob Bohmanni fotot ja klaasnegatiivi, ka tema näitus on olnud. Oleme fotograafidelt ka seeriaid ostanud. Samuti on meil alati töötanud ka oma fotograaf, kes on käinud ekspeditsioonidel teaduriga kaasas. Selles mõttes oli Pääsuke esimene ja isemoodi, kuna ta oli ise nii etnograaf kui fotograaf. Ja ta tegi mõlemat väga hästi. Tema pildid on väga elavad, neis on palju infot ja neid on huvitav vaadata. Kes on järgmine fotograaf, kes nii suurelt ette võetakse?

J. R.: Seda ma ei oska praegu öelda. Planeerime selle pikemalt ette, kindlasti ei tule näitust järgmisel aastal.

Kas näitus on vaatamiseks vaid Tartu rahvale või plaanite seda ka mujal eksponeerida?

J. R.: "Mees kahe kaameraga" on tööpoolest planeeritud rändnäitusena. See läheb kohe edasi Narva ja hiljem ka mujale Eestisse.

Johannes Pääsuke Eesti Rahva Muuseumi pildistamisretkelt tagasi jõudmas. Juuli 1913.

Tüüpiline vanaeit Peterburi 58 ees Tartus. Mai 1914.

Vaade hotellile "Tallinn" hoovi poolt Peterburi tänaval Tartus. Juuni 1914.

Kuraator

Rael Artel: Valisid kuraatorina tuhatkonna klaasnegatiivi hulgast välja 92 pilti. Kuidas sa seda valikut iseloomustad? Mis põhimõttel selle tegid?

Toomas Kalve, näituse kuraator: See valimine on üldiselt tänamatu tegevus. Liiga palju ühtlaselt häid pilte, et midagi lõplikku kokku panna. Hästi keeruline töö. Ka muuseumirahvas ütles, et nemad poleks ealeski niimoodi valinud. Poole aasta jooksul aeg-ajalt muuseumis käies hakkasin ise ka juba

muuseumi nimeks muutuma ja mõtlema, et kurat, mul jäi see asi ja see asi välja, pole ju seda linna ja seda kohta. Oleksin tahtnud lõpuks pisut museoloogilisemalt ja etnograafilisemalt läheneda.

Põhiliselt on siin elu-olu ja loodus-fotod. Mis sulle endale kogu selle pildimassi sees huvitavaks leiaks või üllatavaks oli, kui kogu materjali läbi vaatasid ja mõtlesid?

T. K.: Viimasel ajal õieti mitte midagi

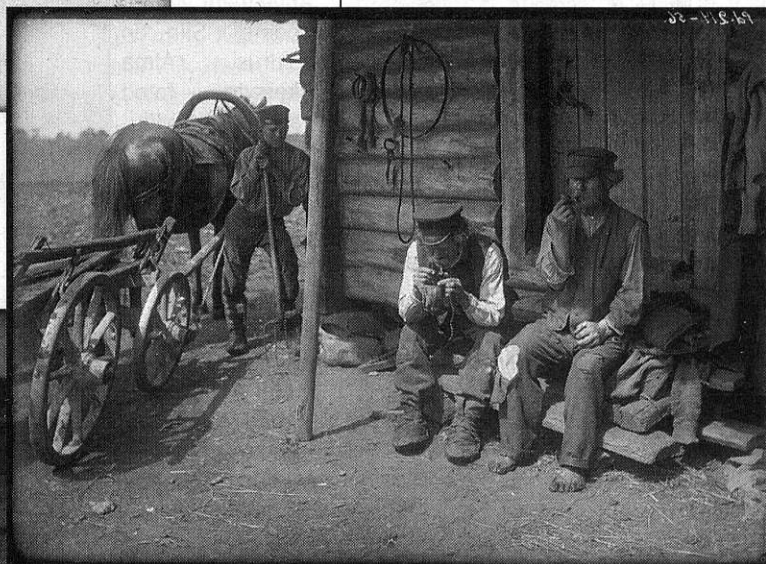
eriti üllatavat, sest ma tegelikult olen neid kõiki näinud juba aastaid tagasi, lapates läbi praktiliselt kogu eesti vanema foto.

Ettekujutus oli enam-vähem olemas, midagi šokeerivat ja täiesti uut ei leidnud. Samas tekkis üllatusmoment suurendatud piltide puhul, Pääsuke asju pole varem nii suurelt näinud. See detailimaailm, mis välja tuleb, on võrratu. Päril palju on näha sellist, mida väikse pildi pealt lihtsalt ei näinud või ei osanud vaadata või oleks pidanud mikroskoobiga uurima. Igasugused ilmed, käed, koerad ukseaukudes, mingid inimesed akendel – puht tehniliselt ei tule see lihtsalt väikse pildi pealt välja. Suurena muutub see maailm hoopis elavamaks. Detailid saavad nähtavaks ja just detailirohkus teebki materjali oodatust efeksemaks. Seni on vaadatud ja eksponeeritud vaid 13x18

cm negatiivi kontaktkoopiaid. Suurema näituse puhul hakkab asi paremini tööle.

Kas see, et pildistad ise sama tüüpi plaatkaameraga, tegi selle näituse kokkupanemise kergemaks või raskemaks?

T. K.: Kindlasti kergemaks, eriti näituse tehnilise teostamise ja materjaliga töötamise. Ma tean negatiivi juba ainult positiivi vaadates, siis näen juba ära, kas negatiiv on hõre või tume. Tehniliselt on küll olnud asju lihtsam läbi viia.

Sõnnikuvedajad Gustav (65) ja Anton (68) piipu tegemas. Pühajõe küla Mõnnelohu talu. Juuni 1913.

Kalamehed tulevad merelt. Põhja-Eesti rannik. Juuni 1913.

Ühe vaderi lugu

Kaheksakümnendate aastate lõpus kiusab ninaõõsi Eestimaa kevadega kaasnev kõikjale ohtralt leviv paplilav. Botaaniline meene allergikutele ühelt kurjalt mustavuntsiliselt mägede pojalt. Kohvikutes pakutakse põhiroana toekatest magustoidunõudest kartuli-singi salatit, sadamasse saabub regulaarselt edasitagasi kurseeriv Helsingi-Tallinna reisilaev "Georg Ots". Laeva sisemusest valgub välja suurte karpide tassimisega ametis inimhulk, kandami sisuks enamjaolt Philipsi kodumasinad. Kahvanägude hulgast eristuvad Mallorcal jumekust hankimas käinud heledapäised kirjusärgilised põhjanaabrid. Väljapääsu töötava avause poole loovib keskealine põskhabemega mees. Ei eestlane, ei soomlane. Igal juhul eurooplane. Üle öla hüpleb pleekinud päevinäinud spordikott. Kotis on peatselt valmiva raamatu "L'art sovietique de Lenine a Gorbatschev" materjalid. Saage tuttavaks: **Roger Pierre Turine**, hariduselt jurist, natuurilt unistaja, kuid selgepilguline ja aktiivne, edukas unistaja. See selgub hiljem, juba trükitud raamatu tagakaanelt autorit tutvustavast kommentaarist. La Libre Belgique'i kunstikriitik. Belglane. Tallinnas ootab teda ametikaaslane **Tamara Luuk**. Valmis lisama raamatule täidist eesti kunstnike kohta. **Vladimir Jankilevski**, **Ilja Kabakovi** ja juuditarist kaevuritütre **Bela Levikova** kõrvale paigutuvad **Peeter Ulas**, **Sirje Runge**, **Jüri Okas**. Tamarast saab Roger Pierre'ile lähedane inimene, *copine*, *femme fatale*, *voyou*, kaassüüdlane, *la complice*. Tekib loominguline tandem Tama – Roger Pierre. Roger Pierre, – Tama. See võiks olla intro... Sissejuhatus ühe eesti kunsti tagasihoidliku vaderi ilmumise loole.

*

Viisteist aastat hiljem istub Brüsselis Schaerbeeki linnajakku osavalt peitunud juugendkohvikus minu vastas toosama mees, nüüdseks avaldanud mitmeid kümneid artikleid Eesti ja eesti kunstnike kohta Belgia ja Prantsuse ajalehtedes ning ajakirjades. Ka on ta kirjutanud eessõna mitmetele eesti

kunstnike kataloogidele. Aastal 2003 pälvis ta oma tegevuse eest Eesti Vabariigi presidendilt Maarjamaa risti ordeni.

Esimese napina tunduva pöidlakeerutamistunni võtab Roger Pierre lihtsalt kokku: kirjutada, jagada, on parem kui rääkida. No Püha Sinine! Seda ülesannet olen praegu ju täitnud mina! Ajavahemikus, mil manustan

sõita Veneetsiasse, sealt edasi Ateenasse. Hiljem selgub, et tal on veel ettevalmistamisel üks aafrika kunsti projekt Rakveres. Koos tekstiilikunstnik **Kadri Viirese** ja tema abikaasaga, kes on teinud unikaalseid fotosid Ghanast. Toimekas belglane saadab eestimaalastele vaatamiseks oma muuseumimahtu aafrika kujude kollektsiooni.

Tamara Luuk, Roger Pierre Turine ja artikli autor.

MARGUS RAHUOJA

kolme Roger Pierre'i tellitud piimakohvijooki – *lait russe'i*, paotub vaikselt ja tasapisi ka jutuüks.

Le pluriel ne vaut rien à l'homme et sitôt qu'on Est plus de quatre on est une bande de cons. Bande à part, sacrebleu! C'est ma règle et j'y tiens
Parmi les cris des loups on s'entend pas le mien...

Selleks korra ta jutukarp sulgub kuni järgmise kohtumiseni. *A la prochaine*, hajameelne *bisou-bisou*, ja juba ta suundubki oma kutselise reisimehe nappi reisikotti pakkima. Et

Mustast Mandrist kõneldes ei saa mainimata jätta saladuslikku kohalikust kuninga-soost *burkinabe'd Ibrahim*. Mees nagu Andrus Kiviräha Lumemees (ainult negatiivis) raamatust "Rehepapp". Ibrahim satub Belgiasse aastast korra või paar, tuues Roger Pierre'ile kaasa kujusid, mitmesuguseid asjasse pühendamatuile tundmatu otstarbega esemeid ja elamise tarkust. Roger Pierre naudib aafrika kunsti, rütmikaid trummi- ja plõnksuvaid keelpilliheliseid. Animistlik, primitiivne, ainult iseennast esitlev Aafrika, kus kujude voolimine on pooleldi Jumala asi, köidab ja lummab Roger Pierre'i nagu ka Ibrahim, kellel varuks

jutud valge mehe külluslikest võimalustest integreeruda tolle muinasjutumaa külaühiskonda. Pitoresksed maastikuvaated, valgest massast puutumata vanatestamentliku maiguga külaelu – meest väsimatult ümmardamas mitu nõtkepuusalist leplikku graatsiat.

Roger Pierre'i lähedased naised teeb Ibrahim tuleks taseks ja rahutuks, seda enam, et Roger Pierre käib Dakari kaasaegse aafrika kunsti biennaalidel ajakirjandusseminare juhendamas. Ta näib oma rahutu eksistentsiga õigustavat eesti kirjamehe Jaan Kaplinski lauset: "Ajast ei saa rännata rändamata ruumis".

Roger Pierre'i kodu avaras ateljees-salongis paigutuvad Musta Mandri päritolu matsakate erootiliste amatsoonikujude lähinaabrusse prantsuse maalikunstniku **Jean Rustini** inimliku tragöödia peegeldused lõuendil ja eesti naivistikapimaaalija **Adalbert Juksi** paadisõidupilt. Leeb nõusolek paralleelmaailmadega, teisitiolemistega, kus ühe eneseväljenduse jaatus ei too kaasa teise eitust, on takistanud teda saamast maitse rafineerituks mekutanud kunstikriitik-esteetik. Tehisnirvaanat tootva kunstimaailma eesmärgikindlalt ennast juba eluajal monumendiks muutnud kunstnikega tema tee ei ristu. Teda huvitab stiilitundliku Euroopa üldisest idealismipõuast välja lendajate jälgimine. **Kadri Mälg** metallis sküüdi muinasjutud, kuhu mahuvad lähedasti sekka mängud barokkajastuga, lapsepõlve-meenutused; **Priit Pärna** emotsionaalsed, samas kuiv-vahedad joonistused, **Peeter Mudisti** seestpoolt hõõguvad maalid. Roger Pierre armastab oma lemmiklapse paberil paitada. Helde prantsuskeelne sünonüümide kaskaad ei muutu sealjuures venivalt siirupiseks mokaveeks. Pööramata tähelepanu istuva/kirjutava eluviisiga inimese tervisehädadele, trotsides bioloogiat, matkab loominguliselt ülifertiilne tandem Roger Pierre – Tama igal suvel Eestisse, et pühitseda harvad koos veedetud puhkamised tööga. Sest – "pole kunstnikku, kes poleks meile oluline".

TIINA RAHUOJA

Kuraator ilust ja väest

Roger Pierre Turine'i kureeritud aafrika kunsti näitus "Ilu ja vägi" Rakvere Kesklinna galeriis kuni 27. IX.

Teet Veispak: Kuidas sünnib huvi aafrika kunsti vastu?

Roger Pierre Turine: Praegu võib täheldada üldist huvi aafrika, aga ka nn. primitiivsete kunstide vastu laiemalt. Nagu iga teine moeasi, on seegi ohtlik ja pealiskaudne – võetakse sama kergekäeliselt nagu jäetaksegi! – ning parem on sellesse ettevaatlikult suhtuda.

Tegu pole seda laadi eneseväljenduse esmakordse eurooplaste huviorbiiti sattumisega. XX sajandi alguses olid kunstnikud **Picasso**st **Matisse'i** ja **Vlaminckini** veendunud, et nende loominguarusaamadest täiesti erinev kunstikäsitus, nagu seda on aafriklaste oma, on võimeline uuendama nende endi kunste. Kui Picasso ja tema järel sürrealistid võtsid Mustalt Mandrilt üle eelkõige plastilisi võtteid, mis haakusid nende päevakajaliste vormiotsingutega, siis oli ka teisi, kelle huvi oli sügavam, humanistlikust empaatiast kantud. Pean silmas näiteks **Giacometti**.

Rumal ja enesekeske on tahta hinnata "primitiivsete kunste" samade kriteeriumide alusel, mida kasutame lääne kunsti hindamisel. Viimane on renessansist alates suuresti vormikesksete probleemidega tegelema, samal ajal on aafrika kunstid – ja neist tuleb kõnelda mitmuses, sest siin on tohtud erinevused – formaalsest kaanonist vabad ka siis, kui etnilistele gruppidele omane esteetiline eripära on vaieldamatu.

Aafrika skulptori eesmärk on teostada kuju, mille sisendusjõud oleks piisavalt võimas, et suhelda küla käekäiku määravate vaimudega. Nii on iga skulptuuri põhiolemus kultuslik ja sellesse ei saa suhtuda kui kunstiteosesse, mida annab eksponeerida kaminasimsil. Isegi kui aafrika skulptuuri teostuslik külg on meisterlik, meie mõistes esteetiline, on selle ilu põhjus jumalustele võimalikult meelepärase kuju loomises, et hõlbustada nendega suhtlemist. Rääkimata ilukaanonite erinevusest, ilu ja väe vahekorra erinevaist tõlgendustest etniliste gruppide puhul.

Miks baouled ja lobid?

Arutasime sinuga võimaluse üle teha rohkem kui üks näitus aafrika kunstist. Sissejuhatuses tundus olevat õigeim viidata sellele tohtule mitmekesisusele, mis iseloomustab aafriklaste uskumuste ja kujutlusvõime väljundeid.

Baouled ja lobid elavad suhteliselt lähes- tikku, aga nende arusaamad kultusobjekti loomisest ja tema avaldumisvormi tõhususest on väga erinevad. Baouled puhul (Elevandiluuranniku keskosa) on skulptor erilisse, privilegeeritud kasti kuuluv meister, kes on läbi teinud spetsiaalse koolituse ja omandanud õiguse kujusid valmistada. Kuigi ka tema põhiline motivatsioon on hingestada skulptuur selliseks, et see oleks võimeline vaimudega suhtlema, on selle suhtluse toimimisel oluline tingimus kuju ilu, tema meeldivus. Siit ka

baouled skulptuuri rafineeritus, plastiliste võtete fantaasiaküllus. Lobid, kunagi kardetud sõdalased tohtul savannialal, mis tänaseks on lõhestunud kolme maa, Burkina Faso, Elevandiluuranniku ja Ghana vahel, ei nikerda ega viimistle. Igaüks, kel vajadus kuju valmistada, võib seda teha. Resultaadi meeldivus silmale on väheoluline; selleks, et tulemus toimiks, peab see olema varustatud sisemise jõuga, ekspressiivne ja sageli hirmuäratav. Mis ei välista erandeid vaimustavate lobi ja kohati tahumatute baoule skulptuuride näol.

Miks tasub seda näitust vaatama minna?

Kuna see on üks esimesi, kui mitte päris esimene aafrika kunsti näitus Eestis, siis võiks seda juba ainuüksi uudishimust ja avastamise rõõmust vaatama tulla. Arvan ka, et võõra, tundmatu ja salapärase kõrval on siin mõnda muudki, mis huvi võiks pakkuda: vahetult uskumusega seotud loovust on Euroopas küllalt kaua ignoreeritud. Pealegi on siin tegu loovusega, mis on võluv ja kõitev, kuna see on laetud afekti ja elulise teadlikkusega. Ligilähedane paralleel võiks olla keskaja kunst Läänes.

Aafrikas on selline tava: enne skulptuuri kinkimist või müümist võõrale tuleb see "laengust" vabastada. Kahjuks juhtub tänases

Kujud kodualtaril Ghanas.

läänestumise valus nii mõnigi kord, et see tava unustatakse. Hiljuti kivistus üks mu aafrika tuttav Kongost pärit pende skulptuuri ees, väites, et see on desakraliseerimata. Ma ei osanud reageerida, kuna minu tundlikkus selle tõdemuseni ei ulatunud.

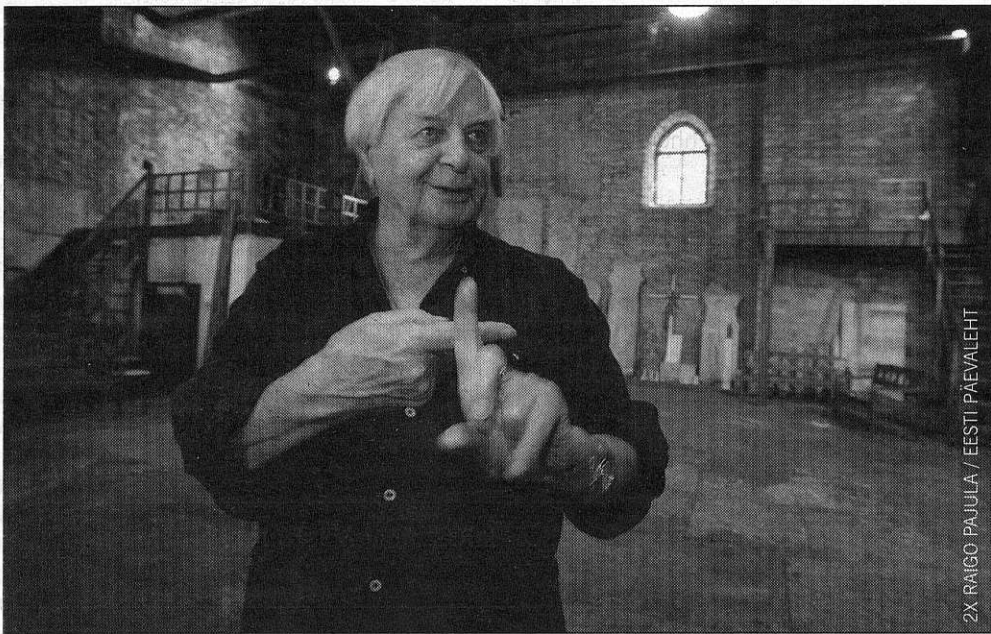
Väga oluline on, et sel näitusel eksponeeritakse osa Kadri ja Sven Viirese Ghanas, lobide maal tehtud suurepärasest reisifotodest. Need lisavad kogemuse hingust kujudele, maskidele, amulettidele ja kammidele, mis jääksid muidu vaid surnud tunnistajaks millestki, mida meie kujutlusel on raske elustada.

Küsinud
TEET VEISPAK
Tõlkinud
TAMARA LUUK

FOTO SVEN JA KADRI VIIRESE

Juri Ljubimov: "Riigi seisundit ohustab ennekõike kultuuripõlgus."

Legendaarse Taganka teatri looja Ljubimov hakkas Tallinna Ladina kvartali patrooniks

Juri Ljubimov: "Selliseid unikaalse akustika ja auraga ajaloolisi saale nagu Katariina kiriku oma on terve maailma peale õige vähe."

Kui toimetaja mulle 1. augusti päeval kultuuri-keskuse Hereditas tegevjuhi Taivo Niitvägi telefoninumbri andis, selgitas ta nagu muuseas, et tuleb teha intervjuu Juri Ljubimoviga, kellele Eesti president annab sama päeva pärastlõunal Ladina kvartali katuste restaureerimise eest Valgetähe ordeni. Niitvägi, kellega kohe telefonis vestlesin ja kel oli kole kiire, rääkis samuti peamiselt restaureerimisest ja katustest.

Laupäeva hommikul silman mulle Park Consuli hotelli lobby'sse vastu tulnud Taivo Niitvägi käes raamatukest, mille kaanel telerist ja meedias avaldatud fotodelt nähtud Juri Ljubimov. Tema ise! Kaasaegse Venemaa ja maailma kuulus teatriedendaja. Ljubimov, kel on autasusid ja tiitleid rohkem kui riigjuhtidel, kuid kes juba ammu ei vaja mingeid tiitleid. Ljubimov, kelle nimi ise on kvaliteedimärk. Niitvägi selgitab, et maestro on aukohustuseks võtnud hakata ajaloolise Ladina kvartali asuva Püha Katariina kiriku restaureerimise projekti patrooniks ning teha kõik temast sõltuv, et ühingu Hereditas halduses olev ehitus kuuluks UNESCO maailma tähtsaimate kultuuri-keskuste nimistusse. Autasu sai ta president Rütüilt eesti kultuuri maailmale tutvustamise eest. Samas ilmubki musta riietatud ja tumedate klaasidega päikesepillide kandev teatrikorüfee. Võtab prillid eest, naeratab ja sirutab tervituseks käe.

Ainulaadne Püha Katariina kirik

Juri Petrovitš suundub koos ungarlannast abikaasa Kataliniga ja esmakordselt Tallinna külastava poja Peteriga hotelli restorani hommikust sööma ning meie Niitvägiga poetame end maestro lauda kohvi jooma. Niikaua, kui lugupeetud külalised pruukosti võtavad, selgitab Taivo Niitvägi, et hooned Ladina kvartali südames, Katariina kloostrikirik ja aidahoone, vajavad uut katust. Selleks on kultuurikeskus Hereditas ja Ladina kvartali teised liikmed valmis tegema kõike, mida saab teha eraalgatuslikus korras, alates "katustekampaania" läbiviimisest ning lõpetades toetustootluste vormistamisega rahvusvahelisel tasandil. Kuid alata tuleb omaniku ehk linna poolt ette antud projekteerimistingimustest, viimased peavad aga tuginema Tallinna Kultuuriväärtuste Ametis heaks kiidetud uuringutele. Teema põletab, sest kiriku tõrvapapp-katust on Hereditas pidanud igal aastal kümnete tuhandete

kroonide eest lappima. kuid sellest hoolimata jääb see madala kalde tõttu läbi jooksmas. Maailma kontekstis unikaalne ruum on seetõttu hävimisohus. Niitvägi sõnul tuleks kiriku katus tõsta praegusest kõrgemaks, kusjuures akustilisi konstruktsioone vana katuse all muuta ei tohiks. Kogu projekti maksumuseks võib arvestada miljoni dollari ringis. Eelmisel päeval käis Ljubimov president Arnold Rüütli käest ordenit vastu võtmas ning riigiisa tunnistas vestluse lõpus vajadust Katariina kirikule korralik katus teha.

"Selliseid unikaalse akustika ja auraga ajaloolisi saale nagu Katariina kiriku oma on terve maailma peale õige vähe. Pole vahet, kus need geograafiliselt asuvad, Viinis, Edinburghis, Avignonis või Tallinnas. Need kõik on hindamatu väärtusega. Suuri moodsaid saale on igal pool ning miski ei takista neid juurde ehitamast," lausub pea kõigi suuremate ülemaailmsete teatrikomisjonide liige ning mitmete ülikoolide audoktor Ljubimov.

Möödunud aastal 85. sünnipäeva tähistanud Juri Petrovitš naljab, et kui 90 saab, kutsub ta kokku vähesed alles jäänud põlvkonnakaaslased nagu Ingmar Bergmani jt. ning korraldab Roomas Colosseumis õhtusöögi. "Enamik sõpru on kahjuks lahkunud," nendib ta nukralt naeratades. "Teie olete noor," jätkab lavastaja, "te võib-olla ei usu mind, aga ma ei tunne ennast vanana."

Ljubimovi sõnul ei ole näitleja puhul vanus määrav. Kabuki-teatris, mida nad abikaasaga hiljuti vaatasid, mängis rohkem kui 70aastane mees 19aastast armunud tüdrukut. Kellelgi vaatajatest ei tulnud pähe tema loodud karakteri ehtsuses kahelda.

Kabuki-teater põhineb põlvkondade järjepidevusel. Näitlejad alustavad õppimist kuueaastaselt ja tolle 70aastase mehe eel käis Ljubimovi sõnul seitse põlve näitlejaist esivanemaid. Pärast näitleja surma võtab teatepulga üle poeg, kes samas teatris töötab jne., jne.

Poisid on suureks kasvanud

Katariina kirikusse sattus maestro Ljubimov president Lennart Meri kutsel mõni aasta tagasi lavastama Vladimir Martõnovi teost "Apocalypsis", milles osales lisaks Eesti rahvusmeeskoorile 60 poistekooride poissi üle Eesti, sealhulgas 20 venekeelset poissi Narva koorikoolist. Teose esiettekannet toimus Katariina kirikus ning lavastaja Ljubimov viis

selle 2001. aasta kevadel ülemaailmsele teatriolümpiaadile, mis toimus tookord 46 riigi osavõtul Moskvast. Ljubimov, kuuludes olümpiaadi idee autorite ringi, oli selle ellukutsuja Kreekas ning kunstiline juht Moskvast. Täna mõtleb Ljubimov, kuidas viia "Apocalypsis" eelolevale olümpiaadile Kreekas, sest kolme aastaga on poisid sirgunud noormeesteks ning lavastuse taasesitamiseks tuleks tööd uute poistega otsast alustada. "Apocalypsise" valmimist oli kõrvalt fantastiline jälgida. Kahekümne vene poisi ja neljakümne eesti poisi koostöö Ljubimoviga oli sedavõrd arendav ja huvitav, et kordagi ei tekkinud probleeme, mis sellise poistehulgaga muidu paratamatult ette võiksid tulla. Liiatigi veel eesti- ja venekeelsete vahel. Ju nad tajusid, et mitte igapähele ei pakuta võimalust koostööks sajandi teatrimehhega," naeratab Niitvägi.

Kultuurikeskuse Hereditas tegevjuht ütleb, et Tallinn ja kogu Eesti jätab kasutamata haruldase võimaluse end maailmale tutvustada ka vaimukultuuri tasandil, kui raha projekti toetamiseks leida ei suudeta.

"Tõesti loodan, et Juri Petrovitši aktiivne kaasalöömine meie riigi- ja linnaisade meeli aitab tiivustada," sõnab Niitvägi.

Loeb ainult tase

Ljubimov tunneb uhkust, et niivõrd mastaapne ettevõtmine nagu tänaste teatrikorüfee poolt ellu kutsutud rahvusvaheline teatriolümpiaad on suutnud jääda sõltumatuks. Olümpiaadi-komitee maailmanimega liikmed otsivad ise sponsoreid, esinejad jms. žanripiirangut komitee seadnud ei ole. "Pole oluline, millise žanri esindaja keegi on. Ballett, sõnalavastus, muusikateater vms. See, mis loeb, on tase.

Võimaluse loomine, et eri žanride ja voolude tipptegijad üksteisele uut verd ja värsked ideid annaksid. Üksteist vastastikküüsi täiendaksid," elavneb Ljubimov ja jutustab loo festivalil käinud 70aastasest itaalia näitlejast, kellel ei lasta pensionile minna, sest tema füüsiliselt äärmiselt kurnavasse hiilgerolli asendunud näitlejat alles koolitatakse. Juba neli aastat koolitatakse, aga näitleja ei ole ikka veel valmis ning auväärt eas näitleja teeb osa niikaua edasi.

"Oleme olümpiaadi eesmärgiks võtnud näidata käesoleva hetke kõige huvitavamat teatrit. Meil oli fantastiline projekt kurtide lastega. See, kuidas nad eri värvi valguste peale lavalt liikuma ja reageerima õpetati, oli imetlusväärne. Jaapani lavastajal Suzukil teevad näiteks kõik trupi liikmed kõike. Kes on täna peaosatäitja, võib järgmisele etendusele kostüüme valmistada jne.," poetab Ljubimov. Ta räägib pikalt teatriuudendajast Brechtist ning enda lavastatud Brechti vaimseks testamendiks peetavast näitemängust "Hea inimene Sezuanist", millega Taganka trupp Jaapanis käis. Kui venelased asju pakkisid, ütlesid jaapanlased, et neil oleks vaatajaid veel täpselt kolme etenduse jaoks. Õnneks olid teatril olemas kahed kulissid, nad jätsid ühed tõusva päikese maale, lendasid Euroopasse, andsid

oma etendused seal ära ja läksid siis tagasi Jaapanisse, kus esinesid kolmel korral väljamüüdnud saalile.

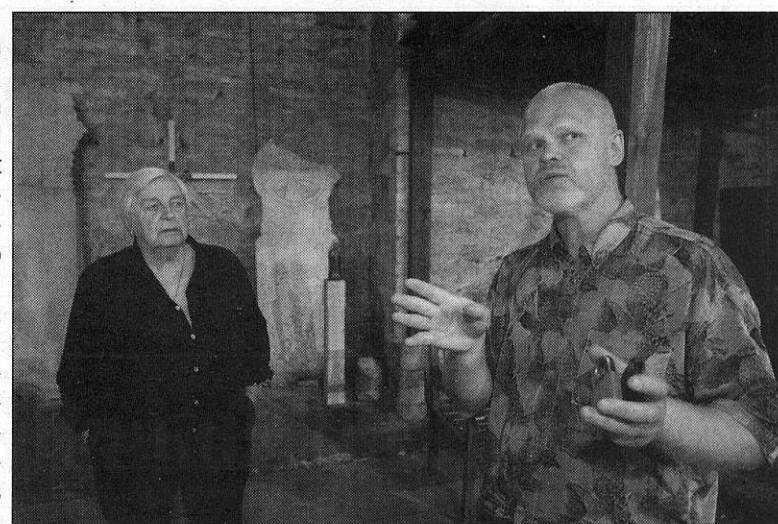
"Lisakulisside tegemine Tokyos ei oleks tulnud kõne allagi, see on maailma kalleim linn. Jaapanlaste puhul tuleb anda au nende täpsusele. Samasuguse hoolikusega suhtuvad nad kõigesse. Euroopas pole millegipärast võimalik hinnata, palju inimesi etendusele võiks tulla," sõnab Ljubimov mõtlikult ja tsiteerib Puškinit, kes soovitas venelastel meele hoida kreeka teatrit.

Ljubimovi loodud Moskva Taganka teater on enim gastroleeriv teater terves maailmas. Taganka etendustele tuleb ka praegu piletid mitu kuud varem ette osta, Ljubimov ise naljab, et nad reisivad rohkem kui Pugatšova või Kobzon. Ja jutustab uskumatuna tunduva loo ameerika promootoritest, kes tegid Taganka teatrit ettepaneku võtta USA turneele lisatraktsiooniks kaasa Punasel väljakul asuvast mausoleumist Lenini muumia. "Ärge naerge, see on tõestisündinud juhtum. Ameeriklased on geniaalsed, kui asi puudutab showbusiness'i. Neil on raha peale hea nina," manitseb lavastaja.

Teater peab leidma oma tee

Vahepeal sekkub vestlusesse lavastaja abikaasa Katalin ja räägib oma mehe fenomenaaalsest andest töötada korraga žanriliselt mitme täiesti erineva projekti kallal. Ljubimov on lavale toonud oopereid La Scalas, Covent Gardenis ja peaaegu kõigis teistes tuntud muusikateatrites üle maailma.

"Tänapäeva kino tundub mulle liiga tehniline, televisioon ronib juba pikemat aega liiga sügavale inimeste isiklikku ellu, lausa magamistubadesse. Seega peab teater olema

Taivo Niitvägi (paremal) loodab, et Juri Petrovitši aktiivne kaasalöömine meie riigi- ja linnaisade meeli tiivustab.

vaimsete väärtuste kandja, suunanäitaja. Teater peab leidma oma tee," mõtiskleb lavastaja, kellele Moskva linnapea tegi möödunud aastal ettepaneku, et talle ehitatakse uus teater. Ljubimov keeldus, öeldes, et üks inimene ei saa elus kahte teatrit luua, aga pakkus võimalust tema kogemusele toetudes ehitada nn. Moskva Maja, mis oleks avatud kõigile kaunitele kunstidele ning kultuuridialoogile.

Niitvägi püüab selgitada kohalikkude atmosfääri. "Tallinna tragöödia on selles, et meie linn oli sajandeid meistrikeskne, kuid nüüd valitseb üksnes formaaljuridiline "paber". Rikaste käes oli küll võim nagu praegu, kuid kõik asjad telliti meistritelt. Aga meister on oma olemuselt sõltumatu. Kuulekas, kuid sõltumatu. Kui me tahame tsivilisatsiooni elustada, peame taas kasvatama meistreid – asjatundjaid; seadma

need uue elu keskmesse, andma neile vabaduse. Vabadus inimlike väärtuste loojatele, mitte mahamängijatele!"

Ljubimov nõustub temaga otsekohe, tuues näiteks Napoleoni, kes selle asemel, et lasta paavstil endale kombekohaselt kroon pähe asetada, tal krooni käest kiskus ja selle ise endale pähe surus. Ta kehastub sealsamas söögilaua taga hetkeks nooreks, trotslikuks ja uhkeks Napoleoniks – ja hakkab siis naerma: "Haaras trooni, katkestas järjepidevuse ja kaotas kõik. Kui vanad pedagoogid surevad, ei ole enam kelleltki õppida. Riigi seisundit ohustab kõige rohkem kultuuripõlgus. See, kui ei pöörata piisavalt tähelepanu järjepidevuse säilimisele ning haridusele.

Teine küsimus on, mida õpetaja õpilasele õigupoolest edasi annab? Meil kõigil on valikuvabadus, ent traditsioonide hoidmine on tähtis. Need on nagu vundamendikivid, millele kultuur ja laiemalt võttes tsivilisatsioon toetub. Aegade side tuleks säilitada kõigis valdkondades. Tänapäeva maailma tragöödia on selles, et üha vähemaks jääb inimesi, kes loovad väärtusi, mis aitavad rahvastel ellu jääda ja tsivilisatsiooni säilitada. Kõige tähtsam on, et väikerahva kultuurist ei tehtaks *fast-food*’i."

Tallinn – Ida-Euroopa Avignon?

Ljubimovi meelest on maailm massikultuurist väsinud. "Massikultuuri globaalses võidukäigus peitub korraga nii tragöödia kui väljapääs. Metseenid kolmsada aastat tagasi mõistsid kultuurile annetamise vajadust. Neil oli selleks kapital. Praeguseks on nende pärand ja ideed hävitatud. Ühel hetkel saavad sõltumatud vaimukultuuri keskused kogu maailmas justkui saartel asuvateks majakateks, mille valguse poole inimkond taas püüdlema hakkab."

Taivo Niitvägi arvates on Eestis metseenlusega isegi hästi. Nii nagu toetasid mitmed ettevõtjad eesotsas Tiit Vähiga "Apocalypsis'e" lavaletoomist, nii ka hotellide Park Consul, Pühajärve Puhkekodu ja Bernhard omanikud olid otsekohe valmis toetama hr. Ljubimovi visiiti Eestisse, samuti Amserv Auto AS oma esindusliku auto soodsa rentimisega. Kindlasti tahavad paljud metseenid samal kombel jäädvustada oma nime Katariina kiriku ja Kloostri Aida katuste taastajatenä meie esindusliku linna ajalukku.

Kakskümmend viis aastat Ljubimoviga abielus olnud ja koos temaga ringi reisinud Katalin möönab samuti, et väike maa nagu Eesti võib ainult oma kultuuri sügava tunnetuse ja äratundmise kaudu minna suurde maailma. "Eesti on Balti riikidest kõige eelistatumas olukorras. Tallinna ajalooline väärtus on eelduseks, et sellest võiks saada Põhjamaade Avignon. Vastupidiselt Avignoni, mis tõepoolest ärkab ellu vaid kaheks kuuks aastas, mil kestab rahvusvaheline teatrifestival, on teie linn ühtlasi riigi pealinn, kus elu käib aastaringelt. Pealegi on Ladina kvartali peamiseks eeliseks järelkasv: siin tegutsevad elava loomingulise algega meistrid ja kool on nende ümber," ütleb proua Ljubimova veendunult.

Katariina kiriku katuse taastamise puhul on kõige suurem oht Juri Petrovitši sõnul selles, et kaasaegsed ehitajad võivad uut katust tehes asjatundmatuselt ära rikkuda ehitise fenomenaalse akustika. Hiljem, kirikus, plaksutab Ljubimov käsi ja käsib meil kuulata. "Kuulete, pole kaja," särab ta tagasihoidlikult. "Venemaal tehti üht kirikut taastades selline viga, et kannatada saanud aampalgid, mis olid helireana häälestatud, asendati uutega. Rikuti ära vanade meistrite muusikaline süsteem, mida ei õnnestunudki enam taastada."

RANDO TOOMING,
Eesti Päevaleht

Käsmu kapteniküla südamed kajavad merre

Bernard Shaw, "Südame murdumise maja", Eesti Draamateater ja Virumaa Muuseumid. Lavastaja Roman Baskin, kunstnik Ann Lumiste. Osades Carmen Mikiver, Epp Eespäev, Kaie Mikhelson, Kleer Maibaum, Roman Baskin, Veiko Täär, Raivo E. Tamm, Volli Käro, Tõnu Aav või Rudolf Allabert. Esietendus 28. VI Käsmu meremuuseumi õuel.

Kajakas laskub Käsmu muuseumimaja katusele. Keset seal toimuvat teatritükki. On ta siis teatritegijate poolt soovitud või soovimata külaline, kuid kõik vaatajad piidlevad uut tegelast, kes muuseumihoovile ehitatud teatrilavale tulnud. Selles pole midagi loomuvastast, ajas ja ruumis arenevasse kunstiteosesse tunginud tükike pärisloodust vajab õigustatult tähelepanu.

Mängitakse George Bernard Shaw' "Südame murdumise maja". Kohas, kus Shaw' välja nuputatud kapten Shotoveri sarnased Maarjamaa mehed minevikus ringi tatsasid. Kus mineviku kohavaim (millest tänapäeval on teatris moodne rääkida) peaks teatris täiel jõul kaasa lööma. Kas lööb?

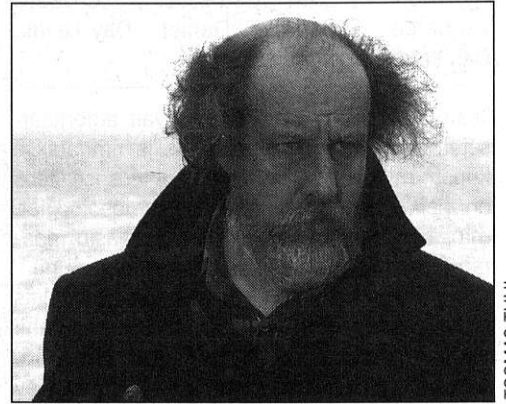
Mänguplatsile kostis mere lainemüha, merelt puhuv tuul tahtis näitlejate väljaõeldud sõnu minema viia. Nagu kaldaäärses elus ikka. Nii nagu looduses ikka, tekkisid rütmid ja toonid, mis iseloomulikud teatud kohale, kus siis kulges teatrilavastus. Nende rütmidega koos- või siis vastukõlas. Pigem enamasti vastukõlas, sest loodus pakub oma rikkalikke kulisid (kuhu käivad ka Shaw' näitemänguga mitte klappivad automüürid ja külakära) alati ootamatult ja samas värselt. Nähtud lavastus oleks kui näitlejate võitlus keskkonnaga ja Shaw tekstiga. Ja selles võitluses oli ka toredaid väiksemaid ja suuremaid võite. Ja ka kaotusi.

Inglased ja iirlased olid terve XX sajandi hullud Tšehhovi järele ja tema mõjutusi leidub isegi Noël Cowardil. Kõik ikka sellest samast

tšehhovlikust atmosfäärist, kus siristasid linnud ja "korisesid tarbetute inimeste kõhud", nagu kirjutas Ehrenburg oma "Julio Jurenitos". Nüüd on ühes Tšehhovi loivu maksnud näidendi lavastuses olemas linnulaul ja lainte laksumine, kuid tšehhovlik atmosfäär puudub. On üks hoopis teistsugune atmosfäär, Käsmu elu ja looduse rütmidega. Lavastaja Roman Baskini töö "Südame murdumise majaga" paistab tõestavat, et Tšehhovi näidendite atmosfäär on üks modernismi kunsttükk, mis õnnestub hästi teatrilava masinavärgis hästi dirigeeritud kujunditega, mis jälgendavad loodust. Looduse enda mänguvõtmine on ühe teise teatri tegemine.

Käsmus tehtud lavastuse puhul tuleks rääkida nullstiilist: näitlejatööde ja lavakujunduse kogumõjus pole näha selgeid rõhuasetusi ja osundusi, kui näeb neid näitemängu kiretul ja tasakaalus lugemisel. Selline kiretu ja tasakaalus lugemine saab aga olla ainuüksi teoreetiline konstruksioon. Iga lugemine on isikupärane nagu subjekti kohtumine kunstiteosega ikka. Ja "Südame murdumise maja" lugemine Käsmus on vaimukas. Täis Shaw'le omaseid paradokse, teravaid repliike, lennukaid vaimukusi. Lavastus on vaimukam, kui mäletan enda näitemängu lugemismuljet tudengipõlves.

Põhilised tekstiparaboolid on Shaw paigutanud Kapten Shotoveri suhu ja neid Roman Baskin ilmse mõnu ja puanteeritusega ka välja paiskab. Roman Baskin on saavutanud taas oma kõrgaja enesekindluse ja Shotoveri roll oleks ilmselgelt teatrihooaja tipu mõõtu, kui mõni kõrvaltvaataja oleks näitejuhina parandanud iluved, mis on kerged tulema, kui lavastaja ise näitlejana lavale ronib. Paradokse jagub küllaga teistele. Kleer Maibaumi nooruke Ellie Dunn on tugev repliikides ja nõrgem tundmuses ja tagamõtetes. Vaimukusi paiskab välja parajalt karkeeritud Boss Mangani rollis Tõnu Aav.

Shotover – Roman Baskin.

Lavastus on seega kirjatekstis kinni. Sõna jõus, kus toimib ka näitlejate koosmäng. Sõnatagune tegevus jääb tagaplaanile või siis laval üldse olemata. On isegi kohti, kus inimsuhted hämaraks jäävad. Armastusliinid on lavastuses pigem hämarad kui selged. Leedi Utterwoodi (Epp Eespäev) ümber moodustunud armukolmnurk, kus osalisteks Hector Hushabye (Veikko Täär) ja Randall Utterword (Raivo E. Tamm) on pigem sõnalise flirdi kogum kui millegi tõsisema kehastus. Sadat puuda armastust mitte kuskil. Selle asemel vaimukusi ja parasjagu nalja, nii nagu see teksti pealispinnas paistab. Need loetletud rollid on lavastuses täitsa olemas, kuid pigem Oscar Wilde'i stiilis kombekomöödia omad.

Tekstis kinni lavastusele tuleb ette heita tekstiga ümberkäimist. Sõna kasutamine on lohakas, näiteks Randall Utterwoodi nime hääldatakse kolmel eri viisil. Häält on näitlejatöötajad õnneks parasjagu. Õeldu on kuuldav publikule ja vahel jätkub seda merelegi, kust kostab vastu pidev mühin.

ANDRES LAASIK

Kapteniküla tänavune kapten

George Bernard Shaw Käsmus ei käinud, aga küllap ta kiitnuks heaks etenduse, millest vihm möödub mööda merd ja lainete kohal vurisevad lavakujunduse orgaanilise osana pesuehtsad vikerkaared. Sumbuvast suvituskõlas mängib sumbuvat elu kirjeldav tekst ennast loomulikuks esituseks. Vana hea Shaw, vana hea Käsmu ja uus hea tulemus. Vana ja hea tekst avab end eri aegadel eri moel. Eks kõiki vanameistreid ole väntsutatud nii- ja naapidi, uued meistrid on oma karjumised karjunud. Kõige uuemad pole veel meistri- väärselt mälu desse pesi teinud, kuigi ruumi ju oleks. Väge ja tahtmist niikuinii. Suvelavad on kui saunalavad: pane sinna kõrvuti neeger, eskimo, paks ja kleenuke, tark, jumala juhm ja lapiline koer – kõik nad hüppavad järve, karjuvad, et oi kui mõnus, rebivad õlled rindu ja kaovad unustusse. Teatraalsetel suvelavalauladel kohtab märulit ja meelelahutust. Aga – ja seda just tahaksin kiita – kohtab ka teatrit, mis tugev ja tõsilik, teatrit, mis kõduvas kivikarbis kesk rumalat linna sel kujul avalduda ei saaks.

Shaw/Baskini "Südame murdumise maja" on just sihuke teater. Lavastatud väljapoole lavakarpi mitte selleks, et suvitajate raharull kokku roobitseda, vaid et teos, koht ja mõte kokku saaksid. Ja näitlejad ja vaatajad. Vaatajaid ei saa valida ei surnud Shaw ega elus Baskin, kuid näitlejatega on mingi imenipi läbi eriti hästi läinud. Kõik kümme, kes laval, kõlksuvad kokku kui valatult, ka valutult. Kuritihti juhtub, et keegi on liiga tähtsää või mõni pahatolmusest unarik, tervik kokkuvõttes

kannatab. Südame murdumise majas on nii tellised kui peauksed imetabaselt paigas. Jah, tunnistan, Roman Baskini keskne kapten Shotover ikkagi küünib ja käratab end kangemaks. Aga see on Shaw' süü, mis ta siis kirjutas nimelt niisuguse teksti. Kui Baskin teisiti teeks, teeks ta ju valedi. Aga teeb õieti, ja teeb üle aastate parima rolli – ning lavastuse. Samas sisaldab näidend hulka mõttetuid inimesi – ja kui huvitavalt mõttetuks on nad meile mängitud! Veikko Täari ilueedi paneb jälestama ja armuma korraga, Tõnu Aav teeb ootamatult jalksümpaatset ärituusa (Rudolf Allaberti esitust ei tea kommenteerida), Peeter Jakobi tilluke värdvarganägu keerab kõrgseltskonna taskusse, Volli Käro toob sümpaatse igivaese kapitalistliku orjalin- ge meie ette murule kogu kurbuses, lootu- setuses. Ja täiuslikult mõttetut inimest esitab briljantselt Raivo E. Tamm. Tamme mängitud heleülikondne superhärasmee morfub tatise, nutva unupoisikeseni, tagasi ülbava ning seejärel nägu kaotava džentljobuni. Superesi- tus nii ebaolulise osaga, bravo! Tamm, Baskin ja Kleer Maibaum on tüübid, keda ma tahan väga mitu korda uuesti näha.

Aga naisteni me ju veel ei jõudnud. Jõud- kem. Carmen Mikiveri sooritus on ilmselt liiga hea, et midagi paremat soovida oskaks – jõu- line, ehe ja siiras. Epp Eespäev mängib era- kordselt vastiku inimtüübi ääretult selgeks – vohab tänutunne, et säherduste daamerdiste ajad on ümber. Kaie Mikhelsoni ammema- ng raamib etendust ja on meenuvalt veenev. Ning Maibaum – alginutite muljes kõikse

verevaesem, ent üha karmimaks, tummise- maks edenev näitetöö. Seda neidist on objek- tiivselt vähe, aga tema sisse mahub palju. Ringiga tagasi jõudes: Roman Baskini vääramatu merikapten on laeva källakuju juba kasvõi seepärast, et ta eesnime kolm esitäh- te ei tähenda vähemat kui keskendumise seits- mendat astet.

Etendamine toimus nüüdsama, kahe tuhande kolmanda suvel. Millal toimus etenda- tav tegevus, jäi lahtiseks. Lõppfaasis aimdus, et justnagu käiks sõda, justnagu pommitataks. Kerkisid küsimused: millal see Shaw elas? Millised pommid sel ajal Briti saartele võisid langeda? Ju need ühed Esimese maailmasõja pommid olivad, aga sel pole ju kröömigi täht- sust! Hää tekst laseb ennast igasse aega ette kujutada. Kui me ei teaks, et Taani riigis on asjad juba ammu mittemäda, oleks ka Hamlet igati tänapäevane. Isegi igasugu Oidipusi jookseb mööda ilma ringi, libahundi- Tiinadest rääkimata. Veel üks väike täni- ke südame murdja pagunile seega.

Käsmu kapteniküla praegune kapten Aarne Vaik ütles mulle, et ta pole ise veel etendust näinud, et tüdrukud keelasid ära, et ta olla liiga kriitiline. Ja üldse küpsetab ta mängu ajal näitlejatele ja publikule kala. Vast ta mõne viimase ikka ära vaatab. Ma loodan, et ta vaatas ja et talle meeldis. Ja et ta hea teatri ka tulevikus oma heasse majja lubab.

KARL-MARTIN SINIJÄRV

Tähelepanuväärne ajalooline materjal

"New Yorgi jõugud" ("Gangs of New York", USA/Saksamaa/Itaalia/Suurbritannia 2002). Režissöör Martin Scorsese. Peaosades Leonardo DiCaprio, Daniel Day-Lewis, Cameron Diaz.

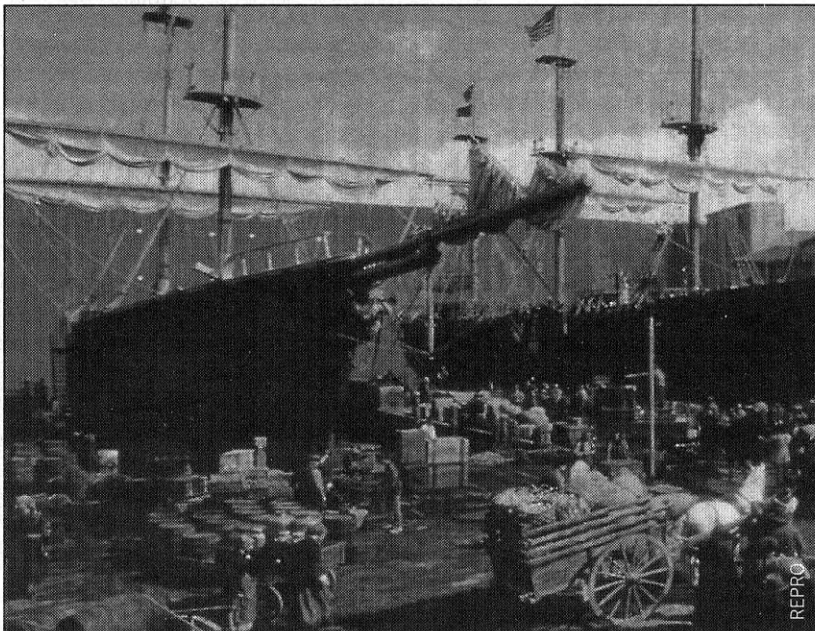
Teatud ajaloooperioodidel, valdavalt autoritaarsetel, aga mitte ainult, tehakse ja hinnatakse kunsti, mille idee on tähtsam kui teos ise. Teos on pelk vahend andmaks edasi ideoloogiat, mingit inimeseülest struktuuri, mis asju määrab ja korraldab. Sotsrealismis näiteks oli nii.

Selline idee-kunst ei pea ju tingimata vilets olema. Kas natsirežissöör Leni Riefenstahli "Tahte triumf" või noore Nõukogude riigi kino-geeniuse Sergei Eisensteini "Soomuslaev Potjomkin" olid halvad filmid? Ei olnud. Ma ei räägi hingematvate massistseenide meisterlikkusest või muudest kahtlemata väärtuslike kinematograafiliste kunsttükide lummutusest. Pigem juhib seesama lummutus meid taoliste filmide teatavas mõttes sekundaarse, ajaloolise väärtuse juurde. Nii nagu sotsrealistlikud romaanid lubavad pilguheitu kirjutamisega teadustatud ja propageeritud väärtushinnangutesse, nõnda võimaldab film kui meelelisem, mittemärkilisem kunstivorm piiluda omaaegsetesse alateadlikesse tungidesse, mis tihti tublisti erinesid formuleeritud väärtussüsteemidest ning olid revolutsiooniliste protsesside tegelikult käivitajaks. Viletsalt tehtud filmi vaadates me neisse tungidesse piiluda ei saa, sest need filmid on viletsalt tehtud. "Tahte triumf" näiteks ei ole vilets.

Kuid ometi pole "Tahte triumf" ja "Soomuslaev Potjomkin" mitte lihtsalt filmid iseeneses, vaid idee-filmid. Need tahavad meile kangesti midagi ühemõttelist ja vastuvaidlematut selgeks teha. Selle tõttu, et need on tehtud meisterlikult ja lummutavalt, on need oma ees-

märgi saavutamisel viletsatest propaganda-filmidest lihtsalt edukamad.

Ei mina julge öelda, kas kunst peaks või ei peaks mitte olema pandud rakkesse mingi idee poolt. Pean aga tunnistama, et selline asi tundub mulle alati kahtlane. Ja igal juhul olid Sergei Eisenstein ning Leni Riefenstahl salakavalad, kui kasutasid minu püüdmiseks oma ideekonksu otsa nõnda magusaid suutäisi. See ajab tõtt-öelda isegi vihale.

Miks Scorsese meile noore Ameerika riigi kujunemist mõjutanud ideid nõnda raevukalt seletab?

Mitte et kunst ei peaks tegelema sotsiaalsete, poliitiliste ja ühiskondlike teemadega. Õigupoolest ei saagi neid teemasid ju päriselt vältida ja polegi vaja. Näiteks britt Ken Loachi filmid on hirmus sotsiaalsed. Peale selle on Loach ka poliitikas raevukalt aktiivne. Aga Loachi juures ongi hämmastav, kuidas

tema filmid suudavad vältida meile tingimata millegi selgestegemist ja tõesti lihtsalt näitavad elu šoti narkourgastes ja vaestekvartaleis, Ladina-Ameerika kriisiipiirkondades või kus tahes.

Ka Martin Scorseset olen ma imetlenud samadel põhjustel. Rääkigu Scorsese meile siis Jeesus Kristusest või USA viimaste aastakümnete ajaloost ühes selles tegutsevate gängsterite, mafioosode, etniliste vähemuste,

poksjate või taksojuhtidega – kõik tegelased neis filmides on olnud lihast ja verest, lihtsalt inimesed, mitte mingid marionetid ei tea kelle niitide otsas. See lihtsus ei tähenda, et Scorsese ei armastaks pomposseid massistseene ning efektset, operlikku dramaaturgiat (ta on ju isegi lavastanud muusikali "New York, New York") ning laseks näitlejatel ainult rentlis

püherdada nagu Loach oma filmides. Kuid Scorsese väärtus selles seisnebki, et ta on suutnud kohatise mastaapse vaatamängulise ja ränga dramaatika juures ometi inimese ligi hoida.

Scorsese eelviimases filmis "Viimase vindi peal", eriti naturalistlikus loos ühe kiirabi-

autojuhi argipäevast, oli aga seda mastaapsust ja draamatikat hoopis vähe. See oli ikka tõsine Loachi stiilis rentslifilm.

Nii oli "New Yorgi jõugud" päris ootamatu teos. Tõsi – kindlasti tasuks "New Yorgi jõuke" ehk uuesti vaadata kõigi nende paljude otseste ja ka pisut peenemate vihjete pärast praegu USAs valitsevale vaimsele olukorrale ning seda superriiki ümbritsevate poliitilistele probleemide kontekstis. Ma usun, et see film andis päris adekvaatselt edasi seda ajaloolist situatsiooni, mis tekkis Ühendriikide koloniseerimise tulemusena ning millel põhineb tänapäeva USA koos kõigi oma väärtushinnangutega.

Aga äkki ei andnud? Äkki olid asjad ikka natuke teisiti? Miks see Scorsese siis nii hirmsasti pingutab, et meile neid noore Ameerika riigi kujunemist valitsenud ideid nõnda raevukalt seletada? Ettevaatusele Scorsese seisukohtade ja väidete suhtes sunnib ka see salakaval meisterlikkus, millega ta on meie hullutamiseks lavastanud need lahedad massilised kakelungid puust New Yorgi tänavatel ning ülikarismaatilise jõugupealiku Butcheri (Daniel Day-Lewis) mässamise.

Mulle ka näiteks ei meeldi USA käitumine tänapäeva välispoliitilisel areenil, aga ehk sarnaneb Butcher liialt palju selle julma, ülbe, sallimatu ja rumala onu Samiga, keda paljud eurooplased nüüd nii hirmsasti vihikavad? Kas tegemist on ka tüüpilise USA vabariiklase radikaalsema tiiva esindaja pilaga? Ja kes on siis Leonardo DiCaprio kehastatud Amsterdam Vallon – kas demokraat? Tunnistan, et ei tunne seda teemat kuigi hästi, peaks end Ameerika ajaloo paremini kurssi viima. Aga niikuinii kisub see jutt juba sinnakanti, et sobiks pigem Sirbi "Sotsiaalia" rubriiki kui filmikülgedele.

SVEN VABAR

Panoraami filosoofia V

Filmikunsti minevikust, olevikust ja tulevikust

Küsimus filmikunsti tulevikust on küsimus sellest, kas kunsti progress on olemas või ei. Kui jaa, siis võiksime loota, et järgmine põlvkond kingib meile järjekordse hulga andeid, kes rikastavad filmikunsti uute saavutustega, mille taustal varasemad linatööd kahvatavad. Paraku demonstreerib kogu kunsti ajalugu, et selline arusaam on vähemalt naivne, kui mitte rumal. Mis progressist saame rääkida kas või maalikunstis? On tänapäeval kedagi, keda võiks võrrelda renessansiajastu suurmeisteritega? Isegi Rodini looming jääb märgatavalt alla antiikaja skulptorite teostele.

Muidugi, filmikunsti ajalugu on veel üpris lühike ja selle kohta lõplikku otsust langetada oleks ennatlik. Ometi on lausa imekspandav, kui kiiresti on see kunstiliik pärast üht eredat 60ndate sähvatust tuhmunud. Olen sellesse artiklisarja valinud näiteid eeskätt nendest filmidest, mis mulle eriti meeldivad, kuid see ei tähenda, et teised sama ajastu režissöörid (kas või Fellini, Antonioni, Buñuel jpt.) poleks loonud teoseid, mis väärivad pidevat ülevaatamist, selle asemel et keskpäraste uudisfilmide peale aega raisata.

Kirjandus pole prostituut

Godard ja Truffaut näitasid, et filmikunst võib olla sõltumatu kunstiliik, et see ei pea üksnes illustreerima kirjandusteoseid. Kuid see ei tähenda, et nad oleksid loobunud kirjanduslikkusest. Praegu levinud arusaama järgi on kirjandus filmile vajalik üksnes *story* tootjana. Selline lähenemine on mehhanistlik ja utilitaarne. Mehhanistlik, sest eeldab, et filmi loomist on

võimalik jagada üksikuteks liidetavateks: kirjandusest võtame *story*, heliloomingust muusika, visuaalsetest kunstidest pildi, teatrist näitlejad ja ongi film valmis. Utilitaarne, sest püüab kirjandust otsekui ära kasutada (sageli ütlevad režissöörid stsenaariumi kohta: "See on vaid toorik"). Kuid kirjandus pole prostituut, tema eiramine läheb filmikunstile kalliks maksma. Kui filmist kõrvaldada kõik "üleliigne", keskenduda välisele tegevustikule, nn. *actionile*, saame tulemuseks kaastreeritud elukujutuse. Kunstiteosed peamiselt "üleliigsest" koosnevadki.

Alternatiivne võimalus on vaadelda filmikunsti sünteetilise kunstiliigina selle sõna tõelises mõttes: film mitte ei kasuta teiste kunstiliikide üksikuid, vajalikke komponente, vaid otsekui imab kõik need kunstid endasse tervikuna. Teiste sõnadega, film on seda filmilikum, mida rohkem on selles kirjanduslikkust (sealhulgas poeetilisust), teatrasust (tinglikkust) ja maalilisust (kui visuaalsuse kõrgeimat astet). Üks näide, kuidas kirjandust filmis alahinnatakse, on tänapäeva filmide lihtsustatud dialoog. Kui tegelaskuju tekst on imbetsilli tasemel, kui ta räägib umbes niisuguste lausetega nagu: "Tule siia!", "Ma vihkan sind", "Lähme sööme ühe hamburgeri" ja "Kohe ma tapan su ära", siis võib selline film meeldida samuti vaid imbetsillidele. Tõeliselt huvitavad on vaid need personaažid, kes mõtlevad ja kes väljendavad oma mõtteid kirjanduslikult.

Godard'i "Hullumeelses Pierrot's" on kirjandus kõikjal: sõzues, dialoogis, reminisentsides. Juba avakaadrites loeb Ferdinand vannis istudes väikesele tütrele ette

raamatut Velazquezest. Peategelaste esimene suur tüli algab sellest, et Ferdinand lubab Marianne'il osta viiekümne raamatu kohta kõigest ühe heliplaadi. Ferdinand püüab kirjutada ka ise, ta teeb ülestähendusi. Kui nad magavad kuuvalgel mere kaldal ja Marianne ütleb, et talle tundub, justkui näeks ta Kuul üht inimest, jutustab Ferdinand talle umbes niisuguse loo: "Seal oli kuuasukas. Ta oli väga õnnelik, kui Kuule maabus Leonov, aga Leonov sundis teda pähe õppima Lenini teoseid. Kui Kuule saabus White, põgenes kuuasukas tema juurde, kuid White hakkas talle kõrri kallama kokakoolat. Ta pidi jälle põgenema." – "Kus ta nüüd on?" küsib Marianne. – "Siin," vastab Ferdinand, "see olen mina." Filmi lõpus, vahetult enne Marianne'i surma, tellib Ferdinand kõne Pariisi numbril Balzac 75-02, ja kui keskjaamaneiu ei saa aru, küsib: "Kas ka teie ei tea enam, kes oli Balzac?"

Ütle, mida sa loed

Truffaut "400 löögi" väike Antoine Doinel luges Balzaci "Absoluudi otsingul" ja sattus sellest nii suurde vaimustusse, et kinnitas voodi kõrval seinarova Balzaci pildi ning süütas pidulikult selle kui ikooni all küünla. ("Ütle mulle, mis raamatut sa loed, ja ma ütlen sulle, kes sa oled või kes sinust võib saada.")

Ka teatrasust kasutas Godard väga mitmekesiselt. Tema süžeedki on üpris teatraselised, tinglikud, nagu eespool mainisin, unenäolikud. (Nii "Viimasel hingetõmbel" kui ka "Hullumeelne Pierrot" on ameerika gangsterifilmide peened paroodiad). Rõhutatakse

tinglikkust, pöörduvad nende filmide tegelased sageli otse, teatraselt, vaataja poole, räägivad kaamerasse. Teatraalne on ka tegelaste käitumine: Ferdinand ja Marianne ("Hullumeelne Pierrot") reisivad mööda Prantsusmaad, kahlates madalas jõevees, nad jooksevad, teevad ringe, ronivad künkale ja alla – kõike seda ilma vajaduseta. Teatraalne on nende elu Robinsonidena Vahemere kaldal: neile pakuvad "seltsi" papagai ja rebasepoeg. Kust nad need elukad said, Godard ei "seleta", sest sel pole mõtet – kõik on tinglik. Hankimaks raha, etendavad Ferdinand ja Marianne juhulikele pealtvaatajatele sketše. Siin avaldub teatraalsus päris otseselt. Kaks episoodi on Godard üldse lahendanud šansooni abil: esimeses laulab Marianne, tuues Ferdinandile hommikul kohvi voodisse (kusjuures kõrvaltoas lebab relvakaupmehe laip), teises – piiniate keskel.

Ivan Dõhovitšnõi meenutuse järgi olevat Tarkovski talle korra peale sattunud, kui ta vaatas mingit kehva filmi. "Miks sa seda jama vahid?" oli Tarkovski imestanud. "Selleks, et teada, kuidas ei tohi filmi teha," oli Dõhovitšnõi end õigustanud. "Jäta!" oli öelnud Tarkovski. "Su pilk läheb niiviisi seebiseks."

Kuid ka regress on nähtus, mis ei tohiks kesta igavesti. Minu veendumuse kohaselt iseloomustab nii ajalugu kui ka kunsti teatav "lainelisus" – kord tõuseb tsivilisatsioon laineharjale ja jätab endast ajaliivale selge jälje, kord taandub, justkui uinudes, kuid tegelikult küllap selleks, et koguda jõudu järgmiseks sööstuks.

"Hullumeelses Pierrot's" ütleb Ferdinand: "Armastus tuleb uuesti välja mõelda". Mingis mõttes kehtivad need sõnad ka tupikusse jõudnud filmikunsti kohta.

KALLE KÄSPER

Pedede pillerkaar Los Angeleses

"Sel aastal on filmifestivali programmis esindatud maad, millest me väga tihti ei kuule. Näiteks Sri Lanka, Eesti, Hiina, Argentina ja India." Nii juhatakse festivalikataloogis sisse juulis peetud

Los Angelese 21. gay- ja lesbifilmide festivali "Outfest 2003". Kui mai algul jõudis minuni teade, et "Teine Arnold" on valitud selle festivali ametlikku programmi, olin väga üllatunud. Minu arvates pole seksuaalküsimused "arnoldifilmis" just kesksel kohal.

"Outfest" on maailma vanimaid ja suurimaid seksuaalvähemustele suunatud filmifestivale, sel aastal osales ligi 200 filmi 26 riigist. Enamik filme pärines siiski USA, Prantsusmaa ja Saksamaa filmiloojatelt. Ürituse toimumispaik West Hollywood on peaaegu sajaprotsendiliselt geilinnas, mille tänavaid ilmestavad käsikäes kõndivate imeilusate ja heas füüsilises vormis meeste paarikesed. Enamasti on neil ka koer.

Festivali avamine kujunes suurejooneliseks glamuuri- tuseks hiigelsuure Orpheumi kinoteatris, mis ehitati LA kesklinna tummfilmide õitseajal. Puupüsti rahvast täis saali (99 protsenti mehi) meeleolu hoidsid üleval stiilsed drag-queenid ja New Yorgi geiklubikaid kujutav avafilm "Monstrumite pidu". Filmi peaosalise Macaulay Culkini kohalolek lisas üritusele staarivärve.

Ma ei näe erilist mõtet jutustada ümber ühe või teise festivalifilmi sisu, kuna esiteks on need enamasti meie vaatatajale tundmatud ja teiseks seetõttu, et ma ei saanud neist paljusid ka ise näha. Asi oli lihtsalt selles, et ka filmitegijad pidid seanssidele lunastama üheksa Ameerika dollarit maksva pileti. Minu rahakoti võim käis üle kümnest filmist.

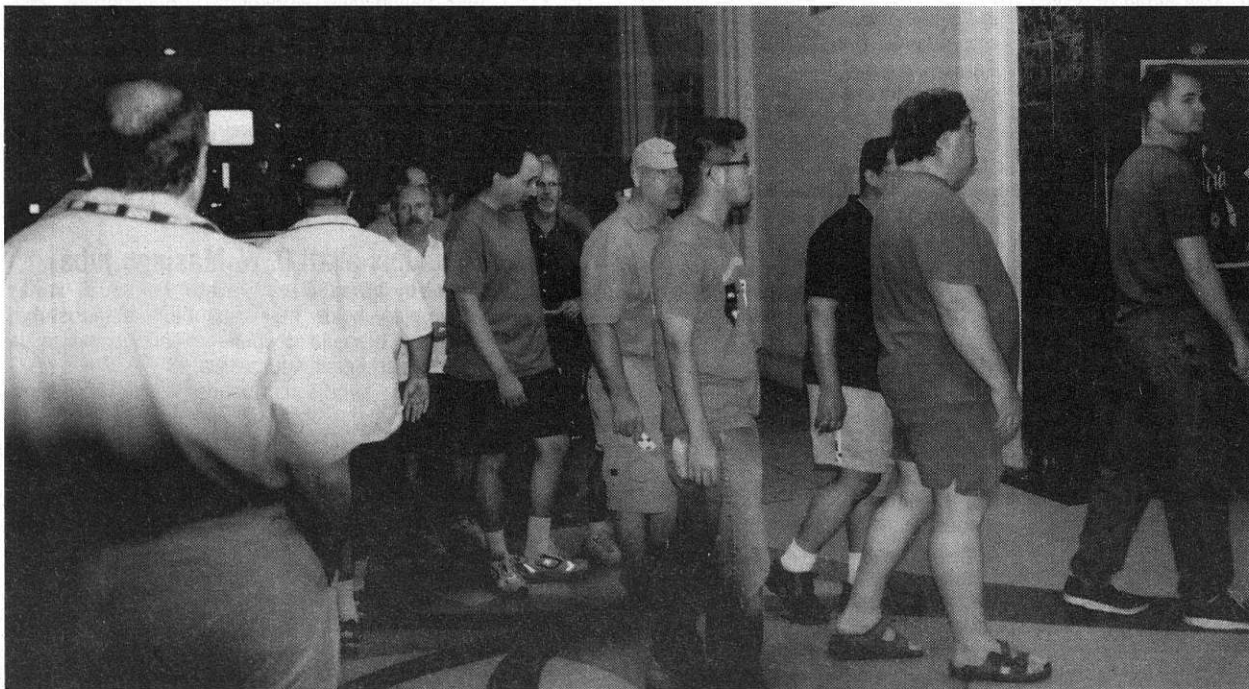
Valdav osa nähtud mängufilmide intriigidest põhines heteroseksuaalse mehe õudusunenägudel. Ja nimelt, et homoseksuaalne mees armub heteroseksuaalsesse mehesse, aga maskeerib seda suures hirmus sõprusena. Mehine ja loomalik heteroseksuaal on muidugi selline tropp, et ei märka midagi ega saa homoseksuaali ennastohverdava sõpruse tegelikest põhjustest sugugi aru. Traagilise lõpu puhul jääb geimehe hing igavesti valutama. Õnneliku lõpu puhul leiab homo oma tõelise armastuse – teise homo. Kui hästi järele mõelda, põhineb enamus tavalisi

(heteroseksuaalseid suhteid käsitlevaid) filme samadel klišeedel. Geifilmis on võibolla pisut rohkem tundlemist ja plakatlikkust, kuid tõele au andes ei olnud festivalil nähtud filmid kunstiliselt sugugi küündimatud. Rahvast täis saalid elasid filmidele igatahes mühinal kaasa. Ühtviisi tunnustavalt reageeriti nii intellektuaalsele kõrgpilootažile kui paljale meheihule. Pealtvaatajate endigi hulgas käis pidev kino. Kui ekraanil üks mees suudles teist, siis otsustas samamoodi teha vähemalt kolmandik saali meesvaatajatest. Kui filmis juhtus midagi kohutavat, läbistas publikut tugev kollektiivne ohe ja paarikesed liibusid taas.

Dokumentaalfilmide programmis käsitleti soolist diskrimineerimist ja geide olukorda erinevates riikides. Kui mängufilmide puhul olid saalid enamasti välja müüdnud, siis dokkide puhul oli huvi kasinam, kuid mitte olematu. "Teine Arnold" valiti programmi tänu "Eesti filmi aastaraamatule". Üks festivali organiseerijatest oli hajameelselt lehitsenud talle Euroopast toodud tundmatu maa filmiraamatut ja äkitselt leidnud, et see film võiks olla huvitav. Üks valikukomisjoni liikmetest nimetas "Teist Arnoldit" koguni tema poolt viimase viie aasta vältel nähtud dokkidest parimaks. Selline hinnang on muidugi meeldiv, kuid tegelikult kukkus "Teine Arnold" festivali põhiliinist minu arvates ikkagi liiga välja. Filmi näidati kahel seansil ja ei saa just öelda, et saalis oleks väga palju publikut istunud. Üheks põhjuseks muidugi see, et samal ajal jooksid teistes saalides kohalikkude LA homokogukonda käsitlevad hittprogrammid. Aga võib öelda, et Arnold Oksmaa ei jätnud vaatatajaid ükskõikseks. Pärast filmi vallandus mõlemal korral elav diskussioon, mille käigus esitati küsimusi ka Eesti kohta laiemalt. Ja siis tuli juba mingi produtsent, et teeme tulevikus koostööd. Ja mina muidugi ajasin kõrvad kikki. Järgnevalt tegi ta ettepaneku minna vaatama LA homo-undergroundi kuumemaid kohti. Läksime. Vaatasime. Sain kuulda, et 30aastaselt oli mees oma terapeudilt teada saanud

vapustava tõe. Et inimene võib vahel ka vihane olla ega pea olema kogu aeg viisakas ning rõõmus, nii nagu ameeriklased kõik näikse olevat. Tagasi sõites sain veel teada, et tema arvates olen ka mina väga ilus mees. Järgnes ettepanek. Kahjuks mitte filmialane. Kes tahab "Outfest'il" jooksnud filmidest rohkem teada saada, võib mulle helistada. PÖFFi korraldustoimkonnaga võtan ise ühendust.

URMAS E. LIIV

Publik elas filmidele mühinal kaasa: ühtviisi tunnustavalt reageeriti nii intellektuaalsele kõrgpilootažile kui ka paljale meheihule.

URMAS E. LIIV

F I L M I M A A I L M

Rutles 2 on sündinud

25 aastat tagasi valmis montypythonlaste sõpruskonna ühe noorima liikme Eric Idle'i idee põhjal pseudodokumentaalfilm "The Rutles; All You Need Is Cash", lustakas paroodia keldrimuusikutena alustanud Liverpooli rockansambli vaevalisest teekonnast maailmakuulsuse poole. See täpsus, millega pikatukalistel parodeerijatel õnnestus matkida parodeeritavate, st. biitlite kuulsusrikka karjääri kõiki tõuse ja mõõnu, tegi filmi ja selle põhjal loodud kolmeosalise komöödiasarja ainulaadseks. "The Rutles" ei jäänud pelgaks telesaateks, kõrvaltootena anti välja ka "bändi" heliplaat koos juurdekuulava atribuutikaga. Ohjeldamatule pilamisele vaatamata ei õnnestunud irvhammastel biitlite legendi ära lörtsida.

Rutlesi fännide rõõmuks esilinastub 16. augustil Los Angeleses kultusfilmi kaua oodatud järg "Rutles 2: Can't Buy Me Lunch", mille stsenaarist ja režissöör on Eric Idle ning kus visatakse taas nalja aastakümnete jooksul biitlitest tehtud paljude dokumentaalide üle. Sõna saavad muude hulgas Salman Rushdie, Tom Hanks, David Bowie, Bonnie Raitt, Robin Williams, Madonna ja Mick Jagger.

Megabänd koosseisus Dirk McQuickly alias Paul McCartney (Eric Idle), Stig O'Hara alias George Harrison (Rikki Fataar), Barry Wom alias Ringo Starr (John Halsey) ja Ron Nasty alias John Lennon (Neil Innes).

Hannibal, Kleopatra ja Trooja sõda

Ridley Scotti "Gladiatori" saatnud menu on viinud Hollywoodi vägevate mõttet samalaadsetele kinoprojektidele. Nõnda jõuavad lähiaastail kinodesse suurfilmid Makedoonia Aleksandrist, kartaagolasest Hannibalist, Kleopatrast, Trooja sõjast, kuningas Arthuri jne. Aleksander Suurest on teoksil koguni kaks eepikafilmi. Austraallase Baz Luhrmanni lavastuses on nimioissa valitud Leonardo DiCaprio, kellele sekundeerib "Moulin Rouge'i" staar Nicole Kidman tulevase maailmavallutaja ema Olympiana. Oliver Stone valis 32aastasena surnud Aleksandri rolli parasjagu populaarse iirlase Colin Farrelli, Olympiat hakkab kehastama Angelina Jolie ja Ptolemaios Anthony Hopkins.

Ameeriklaste telekanalil HBO oli samuti plaanis kümnejaoline telesari, ent projekt külmutati, kuna nimiosatäitjaks kutsutud Mel Gibson loobus temale pakutud aust. Seevastu nõustus ta mängima Aleksandri isa Philippos II-st Luhrmanni filmis.

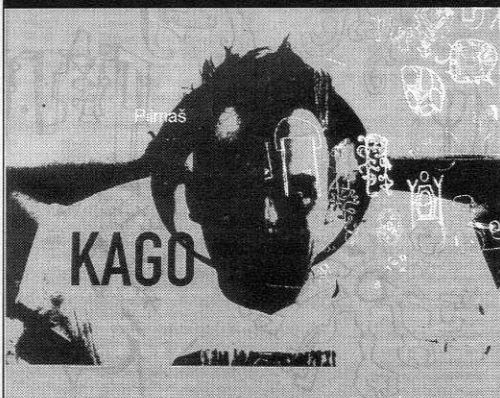
Lähiminevikus lahkunuid

Serge Silberman (1. V 1917 – 22. VII), Łódzis sündinud prantsuse filmiprodutsent, kellel oli võrdlemisi oluline roll hispaania filmiklassiku Luis Buñueli hilisemal loomeperioodil. Nende edukas koostöö algas "Toatüdraku päevaraamatuga" (1963) ning jätkus ekraaniteostega "Linnutee" (1968), "Kodanluse diskreetne võlu" (1972), "Vabaduse fantoom" (1974) ja "See ebamäärane ihaluse objekt" (1977). Ilma Silbermanita ei oleks ilmselt valminud ka Akira Kurosawa eepilist ajaloodraamat "Ran" (1985) ja Jean-Jacques Beineix' ülimenukat debüütlavastust "Diiva" (1981).

John Schlesinger (16. II 1926 – 25. VII), inglise-ameerika kineast, üks 1950. aastate lõpul inglise filmikunstis alanud "uue laine" põhitegijaid. Tema paarikümnest filmilavastusest on ehk tuntumad/olulisemad Lääne-Berlinis Kuldkaru võitnud romantiline draama "Nagu oleks armastus" (1962), fantaasiakomöödia "Valevorst Billy" (1963), armastusdraama "Kullake" (1965), Thomas Hardy klassikaromaani "Eemal hullutavast inimkarjast" ekraniseering (1967), "Neetud pühapäev" (1969) ning teisel pool ookeani vändatud kultusfilm "Keskõine kauboi" (1969), retrofilm Hollywoodi luuseritest "Rohutirtsu päev" (1975) ja põnevik "Maratonijooksja" (1976).

AARE ERMEL

MUUSIKA

► 12. VIII leidis rahvusraamatukogu juures amfiteatris aset Kohvirecordsi uue all-kaubamärgi "Öunaviks" esimese plaadi esitus. Ansambli Kago album "Piimaš" kujutab endast melanhoole toonaalusega, ambientlikku meeleolumuusikat. Kago on tegelikult Lauri Sommer: ta mängib akustilist kitarr, laulab ja on kirjutanud enamiku laule. Kodustuudio tehnilistele puudujäädikele vaatamata on tegemist nauditava asjaga. Esitluse raames leidis aset pisike kontsert, õhtut juhtis Riho Baumann.

Kontserdisari "Eesti mõisad 2003"

Kontserdiagentuur Concerto Grosso kutsub avastama nelja mõisa algavas kontserdisarjas "Eesti mõisad 2003", mis toimub juba viiendat suve. Kuulata saab barokkansambli Corelli Consort ajastu pillidel ja Jüri Kuuskemaa tuntud headuses ajalootutvustusi.

Kontserdid algusega kell 18 toimuvad 16. VIII Alu mõisas, 17. VIII Harku mõisas (solist kontratenor Risto Joost), 23. VIII Kalvi mõisas ja 24. VIII Inju mõis-lastekodus (solist bass Elja Puukko Soomest). "Eesti mõisad" toetab igal aastal üht mõisas paiknevat lasteasutust, sel aastal Inju lastekodu Lääne-Virumaal. Pakume mitmeid võimalusi tulla kaasa sarja ideega, et lastekodu kasvandike eluolu neorenessanss-mõisaloosis saaks kaunim ja turvalisem. Kõigil meil on võimalus anda oma panus, tasuks hingerahu ja heameel vaimsete väärtuste, kunsti ning hariduse toetamisest. Piletid müügil Piletipunktis ja tund enne algust kohapeal.

Arbo Valdma klaverikool

19. – 29. VIII toimub Pärnus rahvusvaheline "klaveriSUVEUNIversiteet", professor Arbo Valdma klaverikool.

"Suveune" osavõtjaskond on kirju nii vanuselisel kui geograafilisel, noorimad õpivad alles Tallinna muusikakeskkoolis. Peale eesti pianistide on oodata muusikuid Kreekast, Tšiiist, Sloveeniast, Jaapanist, Lõuna-Koreast ja loomulikult prof. Valdma praegusest elu- ja tööpaigast Saksamaalt, kokku 20 õpilast. Klaverikooli keskuseks on Pärnu raekoda, kus asub uus Estonia kontsertklaver, mis on nüüd Pärnus tänu eelmise aasta kursusele. Igapäevase õppetöö juurde kuuluvad kontserdid raekoja saalis. Vahelduseks kodusele õhkkonnale toimub 21. VIII kell 20 Pärnu kontserdimajas koostöökontsert "Vasak muusika" Pärnu Linnaorkestriga ja festivaliga "Klaaspärlimäng".

Noorte pianistide suvekool

18. – 21. VIII on H. Elleri nim. Tartu muusikakoolis X Lõuna-Eesti noorte pianistide suvekool. Suvekursuse algataja oli Elleri-kooli kauaaegne õppejõud Anu Antzon.

Tänaseks on suvekoolist kujunenud oodatud sündmus, mille raames toimub arvukalt klaveri- ja improviseerimise, loenguid ning kontserte. Õppejõududeks on sellel aastal prof. Ivari Ilja, prof. Anto Pett muusikaakadeemiast (EMA), Marju Roots Tallinna muusikakeskkoolist, Tanel Joamets EMA Tartu filiaalist, EMA magistrandid Ebe Müntel ja Jorma Toots ning Elleri-kooli õpetajad. Loenguid peavad Lea Särkivuori Kerava muusikakoolist (Soomes), Rene Salaks J. Medinši nim. Riia muusikakoolist ja Lembit Orge O. Otsa nim. Tallinna muusikakoolist. Barokkantse õpetab Rufina Noor Vanemuisest. Suvekooli raames toimub neli kontserti: 18. VIII kl. 19 TÜ aulas Irina Zahharenkova klaveriõhtu; 19. VIII kl. 19 TÜ aulas Sten Lassmanni klaveriõhtu; 20. VIII kl. 18 TÜ aulas suvekooli 10. aastapäeva kontsert, esinevad Anu Antzoni õpilased ja kursuste õppejõud; 21. VIII kl. 14 Elleri-kooli saalis kursustest osavõtjate kontsert. Kontserdid on tasuta, oodatud on kõik muusikasõbrad!

LIINA KÜTT

Algas noorte pärimusmuusika laager

14. VIII algas Põlvamaal Orava põhikoolis XVI noorte pärimusmuusika laager. Tegemist on Viljandi kultuurikolledži esimese lennu rahvamuusikute poolt kümme aastat tagasi algatatud ettevõtmisega. Sama seltskond on ka käivitanud menuka Viljandi pärimusmuusika festivali ja osalenud seni selle korraldustöös.

Pärimusmuusika laagri eesmärk on pärimusmuusika propageerimine noorte hulgas ja vanade pillide ja pillimängutraditsioonide elushoidmine. Korraldajad peavad oluliseks pakkuda tavapärase muusi-

kahariduse kõrvale teisigi muusikaliike ja muusikaõpetamise meetodikaid. Laagrisse on oodatud nii muusikakoolide õpilased kui ka alles pillimänguga alustajad. Õpetatakse enamasti kuulmise järgi: õpetaja eeskujul pluss töö vanade arhiivilintidega. Õpetatavad pillid on viiul, hiiu kannel, torupill, plokiflöö, lööts, akordion, kannel ja kitarr, lisaks ühismusitseerimine ansamblites ning tantsu- ja laulutunnid. Õhtud sisustatakse muusikaalaste vestlusringidega. Õpetamise kõrval on oluline ka väljasõit lähimbrusse, sel korral Setumaale, kus kohtutakse kohalike noorte rahvamuusikutega. Nädalane kursus lõpeb 20. VIII Orava laululaval, kus tähistatakse väikese kontserdi ja vanade seltskonnatantsude õpetamisega Eesti taasiseseisvumispäeva.

ÜLLE JANTSON

► Estonia poistekoor võtab vastu uusi lauljaid, ettevalmistamine 31. VIII kell 11 rahvusooperi majas (Estonia pst. 4, sissekäik teatri administratsiooni uksest). Ettevalmistuskooi oodatakse 6 – 9aastasi poisse, kontsertkooi muusikaliste algteadmistega poisse alates 10. eluaastast, samuti häälemurde läbinud noormehi. Kandidateerijal tuleb laulda ise-seisvalt üks laul vabal valikul. Koori peadirigent on Hirvo Surva, koor on tegutsenud 1997. aastast. Tänavu suvel osales poistekoor esmakordselt rahvusvaheliselt mainekal koorifestivalil Walesis, kus saavutati 21 noortekoori seas esikoht. Lisaks mitmekülgsele tegevusele koorilauljana leiavad poisid rakendust rahvusooperi lavastustes. Info tel. 051 47432, Anne Ojalo.

FILM

Kaader filmist "Doktor Mabuse testament".

"Õised varjud" Linnaarhiivis

21. – 26. VIII näidatakse Tallinna linnaarhiivi sise-õues (Tolli tn. 4) saksa tummfilmi programmi "Õised varjud", mis on pühendatud saksa tipp-operaatoritele.

PÖFFi Suvekinno ja Saksa Kultuuriinstituudi koostöös tuuakse linale filmid "Golem, kuidas ta maailma tuli" (1920, rež. Paul Wegener, Carl Boese, 72 min.), "Nosferatu – õuduste sümfoonia" (1922, rež. Friedrich Wilhelm Murnau, 66 min., filmi saadab ansambel Kriminaalne Elevant), "Doktor Caligari kabinet" (1920, rež. Robert Wiene, 53 min.), "Viirastuste loss" (1921, rež. Friedrich Wilhelm Murnau, 60 min.), "Nibelungid: Kriemhildi kättemaks" (1924, rež. Fritz Lang, 97 min.), "Doktor Mabuse testament" (1933, rež. Fritz Lang, 122 min.). Seansid algavad kell 21.30, pileteid (30 ja 40 kr.) müüakse kinos Sõprus ja pool tundi enne seansi algust kohapeal. Kõik filmid on saksa keeles, ingliskeelsete subtiitritega. Vihma või halva ilma korral toimuvad seansid Goethe Instituudi saalis Tolli tn. 2. Info: www.poff.ee/suvekino.

Taska esimene täispikk lindil

Kolmapäeval lõppesid režissöör Ilmar Taska täispikk debüütmängufilmi "Täna öösel me ei maga" võtted.

Võttegrupp oli töös 40 ööd järjest. "Nädalas üks päev oli küll vaba, kuid ka siis ei olnud mõtet rütmi muuta. Nii sai ka nendel öödel üleval olnud ja päeval magatud," nendib tootmisjuht Erika Laansalu. Jaan Tätte ja Kristian Taska kirjutatud filmiloo sündmused algavad ühel suvisel õhtul ja lõpevad järgmiseks hommikuks, nii saigi igahommikune päikesetõus ühtlasi ka võttegrupile tööpäeva lõpuks. "Täna öösel me ei maga" tuleb psühholoogiline, kammerliku märuli võtmis põnevusfilm, mis kujutab kahe naise ja kahe mehe pingestatud suhteid. Peaosi mängivad Maria Avduško, Prit Võigemast, Carmen Kass ja Peter Franzen. Kõrvalosades teevad kaasa Rain Simmul, Veiko Täär, Oleg Rogatšov, Üllar Saaremäe, Ivo Ukkivi, Ülle Kaljuste ja Ksenja Agarkova. Sony uusima, HD Cam tehnikaga võttis filmi üles Cannes'i filmifestivalil auhinnatud rootsi filmi "Teise korruse laulud" operaator Istvan Borbas. Filmi kunstilise teostuse alal tegutsesid Kalju Kivi, Mare Raidma ja Katrin Sangla; helilooja on Sven Grünberg, lisaks Raul Saaremetse helilooming. Kuna filmis on ka

autojälituse ja tulevahetuse stseene ning linatsees on kriminaalpolitsei töö spetsiifikat, oli võtetel konsultandiks Eesti tipp-politseinik Andres Anvelt. Kristian Taska produtseeritava, 10 miljoni kroonise eelarvega filmi suurimaks finantseerijaks on Eesti Filmi Sihtasutus panusega kuus miljonit. "Täna öösel me ei maga" esilinastub Eesti kinodes 13. veebruaril 2004.

"Nimed marmortahvilil"

Kopenhaageni filmifestivalil

13. – 20. VIII esimest korda peetava Kopenhaageni rahvusvahelise filmifestivali programmis "Zoom uutele naabritele" linastub täna Elmo Nüganeni lavastatud ja Taska Productionsi toodetud mängufilm "Nimed marmortahvilil". Festivali programmis võistleb 15 filmi, kõrvalprogrammides näidatakse uue Euroopa riikide ja Aasia kino. Kopenhaageni festival loodi eesmärgiga pakkuda vaheldust ühekülgsele filmivalikule Taani kinodes ja juhtida tähelepanu Taani kasvavale edukale filmitööstusele. Varem on "Nimesid marmortahvilil" näidatud Taormina festivalil Itaalias, Festroia festivalil Portugalis ja Peterburis. Film on müüdnud Iisraeli, Ungari, Läti ja Hiina telekanalitele. Kõrge profiiliga Kopenhaageni festivali žürii liikmeteks on Põhjamaade tunnustatud filmitegijad Jan Troell ja Oscari võitnud Taani režissöör Bille August, žürii tööd juhib Kreeka lavastaja Theo Angelopoulos.

Ingmar Bergmani päevad Eestis

Filmiga "Maasikavälu" avatakse 5. IX kinos Sõprus rootsi filmirežissööri Ingmar Bergmani loomingule pühendatud päevad, millega austatakse 14. VII 85aastaseks saanud väljapaistvat kineasti.

Filmipäevade programmis on järgmised Bergmani filmid: "Seitsmes pits" (1956), "Maasikavälu" (1957), "Ussimuna" (1976), "Sügissonaat" (1977), "Marionettide elust" (1980) ja "Fanny ja Alexander" (1982). 5. – 10. IX näidatakse filme Tallinna Kinomajas ja kinos Sõprus, 12. – 14. IX saavad Bergmani loomingut vaadata Narva elanikud kultuurikeskuses Rugodiv. 15. – 17. IX linastub filmiprogramm Tartu Sadamateatri saalis. Ingmar Bergmani päevad Eestis saavad teoks Rootsi Instituudi (Swedish Institute) ja EV Kultuuriministeeriumi toetusel. Informatsioon ürituste kohta veebilehelt: www.hot.ee/amarton.

TEADUS

Keemiafilosoofia

VII suvesümposium Tartus

16. VIII algab Tartu ülikoolis Rahvusvahelise Keemiafilosoofia Seltsi (ISPC) seitsmes suvesümposium. Kell 19 avatakse konverents TÜ ajaloomuuseumi valges saalis, kus avaloengu W. Ostwaldist ja füüsikalise keemia arengust Tartu ülikoolis peab emeritprofessor Vello Past.

Tänavusel sümposiumil on 19 esinejat üheksast riigist. Ettekanded käsitlevad nii keemia kui teaduse metodoloogilisi probleeme, üldisi teadusfilosoofilisi küsimusi (näiteks, kuidas määratleda teadust ning kus keemia teaduste seas paikneb) ja üldisi metafüüsilisi küsimusi nagu liigimõistete osutuse probleem. Keemiafilosoofia rahvusvahelise suvesümposiumi mitmekülgne kava peaks pakkuma huvi neile, kes tegelevad kitsalt keemia filosoofiliste probleemidega, aga ka neile, keda köidavad teadusfilosoofia, metafüüsika ja epistemoloogia üldisemalt. Kuni 20. VIII toimuv konverentsil peetakse sümposiumi-ettekandeid iga päev vastavalt ajakavale Lossi tn. 3 ruumis 427 ning keemiahoone auditoriumis 430. 20. VIII jätkub konverents TÜ Kääriku spordi- ja puhkekeskuses. Esinejate nimekiri, ajakava ja ettekannete lühikokkuvõtte aadressil <http://www.ut.ee/fifi/ISPC/ISPC.html>. RKS-i VII Rahvusvahelise Keemiafilosoofia Seltsi VII suvesümposiumi eestvedaja on TÜ teadusfilosoofia õppetool koostöös TTÜ humanitaar- ja sotsiaalteaduste instituudi ning Audentese ülikooliga.

VARIA

Kloostripäev Piritalt

Täna kell 10 algab uues kloostri seminariruumis konverents "Birgitiinide kodust Piritast asumiks". Päevakorras on järgmised ettekanded: Toomas Abiline, "Albin Strutzkin ja Piritas Kaunistamise Selts"; Jaan Tamm, "Sillaehitajad Villem Raam ja Armin Tuulse"; Robert Nerman, "Pirita väljaspool kloostrit"; Krista Kodres, "Kuhu lähed, Piritas". Kloostripäeval on uue kloostri fuajee avatud näitus Albin Strutzkini materjalidest Tallinna linna-muuseumis, samas on ka tutvumiseks väljas Piritas postkaarte Viktor Kuigi kogust. Kell 12 tervitavad külalisi Piritas linnaosa vanem Ülle Rajasalu ja kloostri vaimulik Vello Salo. Seejärel on laul ja tsirkuseetendus; sel aastal on kutsutud esinema erinevate rahvaste esinejaid. Tiina Veiseriku ikoonid tekstiilil on eksponeeritud palvepärjana ja Anatoli Litjuki Eesti Punase Raamatu järgi loodud ikoonid ehk sari "Süütuks solvatute kirik" kloostrivaremetes. Kell 17 algab vesper ja päev lõpeb rockoratooriumiga "Naerusuine vabadus" (muusika Jens

Johansen ja Erling Kullberg) solistide Anni Väli, Ilmar Madisoni, Tartu Junior Big Bandi, jazzikoori HaleBopp Singers esituses, dirigeerib Lauri Breede.

Konverents Tartus

Rukkimaarjapäeval, 15. VIII tähistab EELK Tartu Maarja kogudus oma nimepäeva konverentsiga "Elav kirik". Kõneks on, kuidas kogudus, koguduse tegevus ja kirikuhoone kõnetavad tänast inimest ja ühiskonda.

Saksa pastor ja kirikumuusik Michael Heckmann peab ettekande muusikast ning arhitekt Ilmar Kannelmäe kirikuarhitektuurist kristliku kuulutuse kandjana. Peaminister Juhan Parts kõneleb ettekandes "Kirik keset riiki", millises näeb riiki ja ühiskond kirikut ning mida sellest ootab. Konverentsi ja ettekannetele järgnevat paneeldiskussiooni juhatab ajalehe Eesti Kirik peatoimetaja Sirje Semm. Paneeldiskussioonile oodatakse Juhan Partsi, Andrus Ansipit, Indrek Treufeldti, Jaan Tammalu ja Tõnu Parmaksoni. Konverents algab kell 12 kogudusemajas Õpetaja tn. 5 ning selle on korraldanud kahasse Tartu Maarja kogudus ja Tartu Maarja Kiriku Sihtasutus. Maarjapäeva pidustuste raames annab kell 17 nii täiskasvanutele kui ka lastele kirikukontserdi ansambel Rohehää, esitades Heilo Aadla ja Ernst Enno laule. Kell 18 on maarjapäeva jumalateenistus kirikusaalis ja samal ajal lasteprogramm hoovil. Pidulikult teenistusel jutlustab EELK Lääne praost Tiit Salumäe ja muusikat teeb Haapsalu toomkiriku ansambel. Maarjapäevast kuni septembrini on kogudusemajas avatud fotonäitus "Suured pisiasjad", mis vahendab huvitavaid tähelepänevaid Eesti kirikutest. Kogudus peab rukkimaarjapäeva, püha neitsi Maarja surmapäeva, oma nimepäeva ja koguduse päevana. Eelmisel aastal alguse saanud konverentsi teemal "Elu kunst". Tartu Maarja kogudus on Tartu vanim ja praegu Tartus suuruselt kolmas luterlik kogudus. Ajalooliselt on Maarja kogudus kihelkonnakogudus, mille territoorium hõlmab lisaks Tartu linnale tänased Luunja ja Ülenurme, osalt ka Tartu ja Tähtvere valla. Kogudus tegutseb praegu endisest leerimajast ümber kujundatud kogudusemajas. Linnaarhitekt Geisti projekteeritud klassitsistlikus stiilis kuulus Maarja kirik, mis valmis 1842. aastal, põles juulis 1941 ning pärast sõda ehitati hoone ümber Eesti Põllumajandusakadeemia võimalaks. Kogudus taotleb kirikut tagasi. Kiriku taastamise korraldamiseks loodi käesoleva aasta 17. jaanuaril Tartu Maarja Kiriku Sihtasutus.

PEETER PAENURM,

Tartu Maarja koguduse õpetaja

Kuus põlvkonda Eesti Pahleneid

Eesti Akadeemilise Raamatukogu raamatu-muuseumis on kuni 29. VIII vaadata näitus "Palmse Pahlendid".

Palmse mõis, üks ilusamaid Põhja-Eestis, kuulus ligi 250 aastat (1677–1919) Pahlenite perekonnale. Pahlenite nimesid võib Eesti-, Liivi- ja Kuramaa ajaloos kohata väga mitmesugustes seostes. Nende hulgas on olnud riigitegelasi, sõjaväelasi, põllumajanduse edendajaid, teadlasi, kunstnikke. Palmse Pahlendid on suguvõsa Liivimaa Taurupe e. Astrau liini esindajad. 1679. aastal ülendas Rootsi kuningas Karl XI lahingutes üles näidatud vaprase eest Palmse mõisa esimese omaniku Gustav Christian von der Pahleni ja tema viis venda Astrau vabahärradeks. Perekonna kuue põlvkonna esindajate elust ja tegevusaladest, õpin-gust, teadmishuvist ja raamatuarbastusest annab tunnistust aegade jooksul soetatud aukartustäratavalt suur ja mitmekesine raamatukogu, millest suurimat osa säilitatakse meie baltika-osakonnas. Näitusel on omanikmärkidega raamatuid, paljud neist ainukordsed pühenduste, käsikirjaliste märkmete või iluköite poolest. Unikaalseid fotosid ja dokumente on näituse jaoks lahkelt laenanud või kopeerida lubanud Henning von Wistinghausen, Eesti Rahva Muuseum, Eesti Ajalooarhiiv, Eesti Ajaloomuuseum, Eesti Loodusmuuseum, Tallinna Linnaarhiiv ja Tallinna Linna-muuseum.

MARE LUUK

Lohusus avati O. W. Masingu tuba

26. VII pärastlõunal avati Lohusuu vanas koolimajas kolm mälestustuba: kalandustuba, Masingu tuba ja teeneka kirjandusõpetaja ja koduloolase Kersti Kuuse tuba.

1763. a. sündis Lohusus eesti keelemees, rahvalauletaja, õppe- ja ajakirjanduse rajaja O. W. Masing. 1976. a. kinnitati Lohusuu koolimaja seinale mälestustahvel O. W. Masingule. "Tänu Lohusuu vallavalitsuse ja vallavolikogu toetusele oleme tänaseks jõudnud selle päevani, mil avame O. W. Masingu muuseumituba", kinnitas O. W. Masingu Seltsi juhatus. Avamisel osales ka peaminister Juhan Parts, kõnelesid vallavanem Valve-Liivi Kingissepp, Mikk Sarv, Janika Kronberg jt.

ANNELI PÄRN

KUNST

► Augusti alguses avati Pärnumaa metsades endise ühismajandi territooriumil vabaõhu saundigalerii ehk Ruraalsete Helimaastike Uurimise Keskus (Rural Soundscape Research Centre). Keskuse eesmärgiks on ruraalsete helifoonide ja ümbritseva ökosfääri muusika subjektiivsed vaatlused erinevatel päeva- ja aastaegadel ning teemakohaste kultuuriteoreetiliste uuringute läbiviimine. Galerii töötab 24 tundi ööpäevas ja 365 päeva aastas. Keskus on avatud koostööks saundikunstnikele ja looduse helifoonide uurijatele. Info: rsrc@hotmail.ee

Piho maalinäitus

4. VIII avati ArtLine'i galeriis Juss Piho isiknäitus "Neljas".

Karikaturistina tuntud Juss Piho (1963) astub maalikunstnikuna üles juba teist korda, tõestades taas, et esmatähtis pole viis, kuidas ideid genereerida, vaid sõnum. Sellest hoolimata püsivad Piho töödes karikatuurne olemus ja lasteraamatuliustratori sümbolistlik kujutamisiis. Näitusel esitab iga maal oma loo, siduv narratiiv puudub. Piho joonistuste allegooriline ja groteskne laad on alles, kadunud on aga karikatuurile iseloomulik liialdamine ning kriitiline hinnang teemale. Töid võib iseloomustada märksõnadega "fantastika", "müstika" ja "somniaalne seisund". Läbi õhkõrna looritatud värvikihi ei saa lõuendipinnal kuidagi fookusesse piltide peategelasi ja dominantseid kujundeid. Piho esitab justkui nägemuse hüpnootilisest seisundist, milles reaalsus on muinasjutuline ja absoluutselt ebareaalne.

RIIN KÜBARSEPP

Liivati juubelinäitus

11. VIII avati G-galeriis Lola Liivati maalinäitus "Pühendumised". Näitusega tähistab kunstnik ka oma 75. sünnipäeva, mis on 17. VIII.

Liivati maalijakarjäär on olulisimaks täheks pidada aastat 1957, mil ta tutvus Moskvas Ameerika abstraktsionistide Catherine ja Harry Colemaniga. Sealpeale pühendus ta abstraktsele maalikunstile, mis osutus kunstniku andele ning sõltumatule loomusele eriti hästi vastavaks. Liivat on öelnud oma toonase tegevuse kohta: "Jäin põrandalaseks abstraktsionistiks, võideldes, loitsides oma maad vabaks pintsli." Nüüd võib tõdeda, et Lola Liivat on kõige järjekindlamalt abstraktsionismi viljelenud kunstnik eesti kunstiloos. Tema eneseväljendus maalis on temperamentne ja hoogne, emotsionaalselt mõjuv on maalide jõuline, särav koloriit. Viimase isepäraks on asjaolu, et Liivat asetab erilise rõhu siniste toonide kasutamisele. Kunstniku enda sõnade kohaselt on sinine tema jaoks kõige ilusam, kõige tõsisem, kõige sügavam värv.

Alice Kask Ku galeriis

14. VIII avati Ku galeriis Alice Kase isiknäitus. Üks eesti tunnustatumaid noori maalikunstnikke "võitis" ka äsja maalikunstnike liidu aastanäituse raames Hobusepea galeriis toimunud projekti "Chart".

Kui vaadata viimase aja maalidetabeleid (jah, tuleb välja, et selliseid koostatakse), siis selgub, et Alice Kask on eesti kunsti *pointe de capture*. Oleme tunnistajateks üpris haruldasele sotsiaalse

ilmastiku nähtusele, nimelt kunstimaailma ja laiem avalikkuse absoluutsele solidaarsusele kunstiküsimuses: hinnang Alice Kase maalidele on mõlemalt poolt eranditult väga kõrge. Siiski pole Alice'i maalide kohta, mida, hoolimata sellest, et ta pole produktiivne, vaid põhjalik kunstnik, on viimase nelja-viie aasta vältel kogunenud arvestatav hulk, ühtegi adekvaatset tõlgendust. Tekkinud mõttelõngad on omaenda formaalsusest niivõrd umbsõlmes, et teevad formalistlikule kriitikale silmad ette. Samas on muidugi selge, et Kase kunsti mastaapne, suureformaalne intiimsus teeb tummaks. Kask on häirivalt keheline maalija, mida suurem formaat, seda häirivam, umbes nii nagu Richard Serra. "See on tõeline piin, kui ma tunnen mõtet enda sees liigahtavat," ütleb Antonin Artaud, kelle jaoks keha ja vaimu vastastikuse mõju takistamine tähendas mõtlemise lõhkrebimist, elu jõe kaotamist selle kõige puhtamas tähenduses. "Täiuslik vaim on ka täiuslikult lihulik, ent erinevalt sürrealistidest ei ole Artaud" kehalisus naudinguline, vaid painajalik" (Susan Sontag). Paradoksaalne kehataju näib variatsioonidega iseloomustavat ka Kase loomingut. Praegune väljapanek on Alice Kase teine suurem personaalnäitus pärast 2001. aasta näitust "Oleks poleks" Vaala galeriis. Kahe viimase aasta jooksul valminud üheksast suureformaalilisest olimaalist koosnev seeria kujutab eranditult meesakte. Kask on välja töötanud kihilise maalimise tehnika, kus realistlikult maalitud objektid (käed, jalad, silmad või suu) lähevad üle üldistatud mehekehadeks. Mida realistlikumalt on maalitud osaobjekt, seda üldistatumalt on kujutatud keha. See näibki olevat Kase maalitehnika fundamentaalne printsiip.

ANDERS HÄRM

Lõuna-Eesti maastikud maalis

7. VIII avati Viljandi Linnagaleriis näitus "Lõuna-Eesti maastikud". Jaan Elkeni kuraatoriprojektina valminud näitus on osa Eesti Maalikunstnike Liidu aastanäitusest.

Näitusel esinevad kunstnikud püüavad suhestuda klišeestunud, tüütuseni äraleierdatud temaga. "Lõuna-Eesti maastikud" oli omal ajal pea kogu Tartus tehtava (maali)kunsti sünonüüm, ning kutsus veel nüüdki teistsuguse kunstisättumusega inimestes esile allergilisi reaktsioone. Praegune näitus küsib: kas "maastikku" tasub enam nii paaniliselt karta? Näitus püüab ka näitlikustada kunstimõistete evolutsiooni: mis öieti on kliše kaasaegse kunsti kontekstis? Maalikunstnike liidu representatiivse ülevaatenäituseks lasub näitusel kohustus pakkuda esinemisvõimalus maksimaalselt paljudele. Kuraatori roll väljendub aga proportsioonide dirigeerimises ja kõhklejate julgustamises, kelle "dekonstrueeritud loomingus" on maastikuline alge kindlalt olemas, kuid kes kahtlesid "lõuna"-elemendi piisavas kontsentratsioonis. Tiina Tammetalu abstraheritud mullamaalid on kosmopoliitselt suurlinliku elutunnetuse ilming meie kunsti. Uute aegade ja "kapitalistliku realismi" saabumisest vestavad kõige täpsemalt ehk uusfiguraalse kunsti staari Kaarel Vulla sümbolistlikud allegooriad ja Maris Palgi suureformaalilised olimaalid. Sotsiaalsed plakatitena mõjuvad Kristiina Pärki "Quo vadis Estonia?" ja Jan Kausi komplekt "Skandaalne enesekindlus". Publiku stereotüüpsetele ootustele näivad ehk kõige paremini vastavat vanameistrite Sigrid Uiga ja Lelli Muuga suurejoonelised Otepää ja Paganamaa vaated. Traditsiooni ja naturiistudiumi ülimald pida-vast hoiakust on kantud ka näituse noorima osavõtja Mari Elkeni (s. 1982) Vana-Otepää vaated. Marju Bormeistri "Peegelduste" konrad-maailik ekspressiivsus on tüüpiline tema põlvkonna kunstnikele. Kompromissi realiteedi ja abstraheriva suuna vahel otsivad nii Mari Roosval, Anne Parmasto, Maire Koll kui Kaarel Kurismaa.

► 6. VIII avati Paide vallitoris näitus "Kirju pall". Puhas Rõõm esitleb valitud töid Tallinnas toimunud samanimeliselt ökokunstinäituselt.

Puhta Rõõmu kõrval astuvad taiestega üles Mart Viljus, Anu Vahtra ja Maris Mändel, Katrin Tees ja Reimo Võsa-Tangsoo.

► 16. ja 17. VIII on Põhja-Eesti rannikul Nõval maakunstiüritus "LandArt 2003". Ürituse korraldajad on TTÜ Säästva Arengu Klubi ja EPMÜ Keskkonnakaitseüliõpilaste Seltsi tudengid. Ürituse avab kunstiteadlase Andres Kure loeng maastikukunsti olemusest ja väljunditest. Seejärel on kavas taie loomine ning hiljem nende analüüs. Oodatud kõik huvilised, nii ideegeneraatorid kui tehnilised teostajad, samuti loomeprotsessi ning tulemuste jäädvustajad (oma tehnilise varustusega). Toimuvat jäädvustab ka TTÜ fotoklubi. Info: Teibi Tormilt (teibi.torm@mail.ee, 056 642 3808) ja Piia Tammelt (piia@escu.ee, 055 610 512).

► Möisajaloo asjatundja Ants Heina kogu põhjal koostatud rändavat fotonäitust Eesti mõisatest läbi aegade esitletakse 10. VIII – 6. IX Rootsia Värmlandi maakonnas Torsby linnas. Näitust on saanud vaadata Tallinnas, Riias ja Marburgis ning see jõuab peagi Berliini.

Auhind eesti graafikule

Benjamin Vasserman pälvis Pekingi rahvusvahelisel graafikabiennaalil tööga "Murdepunkt" (ofort, akvatinta, 2000) Kuldauhinna ühe kahest peapreemiast. Biennaali näitus avatakse 6. IX Pekingi Yan Huangi kunstigaleriis.

Tallinna Linnateater alustas

Pärast poolteist kuud väldanud suvepuhkust sooviti Tallinna Linnateatris uue hooaja alguse puhul head uut aastat 5. VIII. Lavaaugus peetud avakoosolekul rääkis direktor Raivo Põldmaa teatrimajas suvel tehtust ja teoksil olevast ning peanäitejuht Elmo Nüganen uue hooaja repertuaaripaanidest.

Remont hõlmab ka väikest saali ning vähemasti selle aastanumbri sees väikese saali repertuaari ei mängita. Samas jätkub vanalinna "vallutamine". Aprillis esietendus ajaloolises Hobuveskis Doris Kareva "Mandradora", 1. XI avab ukseid uus mängukoht – Kõismäe torni teatri lähedal Tallinna linnamüüris. Augustikuus ja septembri algul jätkub lavaaugus veel suvelavastuse "Kaotajad" võidukaik.

Uue hooaja esietendusena näeb 19. VIII Põrgusaalis rambivalgust rootsi kirjaniku Lars Noréni draama "Öö on päeva ema" Ülev Aaloe tõlkes. Külalislavastaja Soomest Terttu Savola on teinud ka muusikalise kujunduse. Kunstnik Zsolt Khell ja kostüümikunstnik Györgyi Szakacz on Ungarist, kusjuures viimane on Istvan Szabo filmide kostüümikavandite eest kandideerinud isegi Oscarile. Tantsuseaded on Mall Noormetsalt. Näitlejaansambli moodustab kvartett Epp Espäev, Indrek Sammul, Alo Kõrve ja Jaan Rekkor.

Lars Norén on tänapäeva tuntuim rootsi dramaturg ja ka lavastaja. Tema firmamärgiks on saanud perekonnadraamad, kus lahkab kirurg osavusega valusaid probleeme, leevenduseks kasutab musta huumorit. Öeldu kehtib ka tema ühe varasema näidendi "Öö on päeva ema" kohta (1982), mis tõi talle rahvusvahelise kuulsuse ja mida tänaseks on mängitud mitmel kontinentidel ning tõlgitud rohkem kui kümnesse keelde. Draama tegevus toimub ühe pika päeva jooksul, mis kaob öösse 9. mail 1956. aastal ühe perekonnahotelli köögis kusagil Lõuna-Rootsis. Näilise heaolu tagant hakkavad kohe silma torkama ebakõlad, oma äri pidamise raskustest tulenev stress on viinud isa alkoholismini, mida ta tulutult varjata püüab. Kelleltki tal erilist abi loota ei ole, kõigil on piisavalt tegemist oma egoga. Retrona on see teos eesti vaatajatele mõistetavam kui näiteks Noréni värskemad teosed, kus luubi

TEATER

Uue Vana Teatri 2. hooaeg

Uus Vana Teater on Napolist tagasi ja mängib sel hooajal Meistrite Hoovi uues teatrisaalis: valmistatakse ette uuslavastus ja hakatakse tegema improvisatsiooniteatrit.

Meistrite hoovis (Vene tn. 6) on valmis puuküttega 50-kohaline teatrisaal, kus teater oma lavastused ette valmistab ja välja toob. Teatri teisel hooajal mängitakse esmaspäeviti 14 korral A. Baricco "Novecento't". Sama lavastusega osaleb Uus Vana Teater ka festivalil "Draama 2003" Tartu Lutsu teatrimajas 12. IX kell 16. Publiku soovil antakse "Novecento" ka raamatuna välja. 1994. aastal ilmavalgust näinud raamatu 40. trükk ilmus suvel Itaalias. Aprillis esietendub Hildegard von Bingeni "Vooruste mäng" koostöös vanamuusika-ansambliga Rondellus. Töö käib ka soome lavastaja Timo Lipponeniga Veikko Huovineni "Havukka-aho mõtleja" kallal. Improvisatsiooniteater on mõeldud publikule, kes tahab etenduse stiili ja käiku muuta. 17 – 24.aastastele huvilistele mõeldud nukustuudio tegutses teatri kõrval ka möödunud aastal.

Hooaja avapidustustel anname välja koostööpreemia (parimale partnerile), konkurendi preemia (parimale tõlkijale või näitlejale või lavastajale) ja ametivenna preemia (parimale kolleegile). Preemiatega on 2000 – 5000 krooni väärtuses esemeid ja teenuseid.

all on rootsi kõrgklassi neuroosid. Rootsi kuningriik 12 aastat pärast Teist maailmasõda ei erinegi palju 12 aastat taasiseseisvumist nautinud Eesti vabariigist.

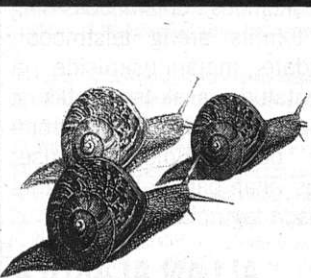
Praegu veel tudengiseisuses Eva Klemets ja Mart Koldits alustavad oma lavastusega Linnateatris tööd juba sügisel. Irlase Frank Mc Guinnessi näidendist "Et keegi mind valvaks" Joel Sanga tõlkes ja Eva Klemetsi lavastuses saabki Kõismäe torni avatendus. Mis sobikski paremini keskaegsesse kindlusetorni kui näidend meie päevil kolmest moslemite kätte vangilangunud erineva kultuuritaustaga mehest, ameeriklasest, inglasest ja iirlasest (Rain Simmul, Argo Aadli ja Indrek Sammul). Kunstnikutöö on EKA tudengilt Riina Degtjarenkolt. Mart Koldits valis oma esimeseks tööks professionaalses teatris vene kultuskirjaniku Viktor Pelevini romaani "Tšapajev ja Pustota", mille teatriveriooni ta ise kokku pani. Kujunduse teeb sellele detsembris Põrgusaalis esietenduvale lavastusele Eesti Draamateatri peakunstnik Pille Jänes. Peaosades on Andres Ots, Alo Kõrve ja Hele Kõre.

Elmo Nüganen ja Jaanus Rohumaa on otsustanud taastada oma kunagised menulavastused "Kuritöö ja karistus" ning "Võlumägi", mis paljudel teatrihuvilistel piletite defitsiidi tõttu nägemata jäid. Augusti viimasel nädalal aga teeb "Isade ja poegade" taastusproove Adolf Sapiro, esimesed etendused Põrgulaval antakse juba augusti lõpul, detsembris on "Isad ja pojad" kutsutud Moskvasse.

Jaanus Rohumaa esimeseks lavastuseks uuel hooajal on Samuel Beckett'i legendaarne "Oodates Godot'd", kus tavakohase nelja meesnäitleja asemel on laval kaks paari, keda mängivad Anu Lamp ja Ain Lutsepp ning Külli Teetamm ja Andres Raag. Esietendus Aime Undi kujundatud Taevalaval leiab aset 25. X. Peanäitejuht Elmo Nüganen töötab praegu A. H. Tammsaare "Tõe ja õiguse" IV osa dramatiseeringu kallal, mis peaks Põrgulava-küpseks saama järgmise aasta märtsis. Ja lõpetuseks veel üks uudis: uuest hooajast on Tallinna Linnateatri peakunstnik Iir Hermeliin.

ÜLEV AALOE,
Tallinna Linnateatri
kirjandusala juhataja

TEOD

juba märtsi algul, aga siis tuli vahele pikk suvepauz. Kas püsitate graafikus või on väike hirm sees?

Seda võib öelda küll. Näitlejatel on osa ammu peas, nüüdseks on ka Põrgulava väga tömahukas lavakujundus praktiliselt valmis. Kui on hea töömeeleolu ja iga inimene teatris püüab anda oma parima, mida siis ikka karta. Kõige tähtsam on see, et inimesed esietendusest rõõmu ja rahuldust tunnekid.

Kunstnik ja kostüümikunstnik Zsolt Khell ja Györgyi Szakacs on kutsutud Ungarist, mõlemad

rahvusvaheliselt tuntud ja pärjatud. Oli see sinu valik? Ja kas said need näitlejad, keda tahtsid?

Jah, koostöö nendega algas juba 1980ndail, kui ma töötasin Soome Rahvusteatri, ja ka pärast seda on neid korduvalt Soome tagasi kutsutud. Nende kujundused on alati olnud väga veenvad ja sama kehtib ka praeguse töö kohta.

Ja kas sul õnnestus saada ka need näitlejad, keda ise tahtsid?

Noréni näidendis on vaid neli näitlejat ja parajasti "vabade" näitlejatega seda teha poleks olnud võimalik. Seepärast kutsusin truppi ka ühe külalise, Jaan Rekkori Pärnu Endlast.

Töötab praktiliselt ikkagi võõrkeel(t)es, kas selline keelte paabel ei häiri?

Ungarlastega suhtlen inglise keeles, õigemini küll "teatrikeeles", mis on üldmõistetav. Raskem on see, kui sa ei saa näitlejaid juhendada oma emakeeles. Nad oskavad ju mingil määral soome keelt, mina eesti keelt. Vahel tuleb kasutada tõlgi abi. Kuidagi saame ikka hakkama. Kui mul selle lavastuse kodune ettevalmistusaeg pikem oleks olnud,

kulutanuksin selle just eesti keele süvaõpingutele. Sulle on see kolmas lavastus Eestis pärast Henrik Ibseni "Nukukodu" Eesti Riiklikus Noorsooteatris (1991) ja August Strindbergi "Isa" Eesti Draamateatris (1993). Põhjamaade klassika. Miks nüüd siis Norén?

Juba siis, kui Elmo Nüganeniga aastaid tagasi minu siin lavastamisest rääkisime, leppisime kokku, et jääme Põhjamaade dramaturgia poole. Mina pakkusin välja Noréni, Skandinaavia tuntuima autori. Praegu loetakse teda juba elavaks klassikuks. Algul küll ühe teise näidendi, aga pärast pikka arupidamist teatriga jäime "Öö on päeva ema" juurde. See on Noréni läbilööginäidend, tõlgitud väga paljudesse keeltesse ja, mis samuti oluline – ka ungari keelde. Norén kirjutab tähtsatest asjadest ja väga häid rolle, sellepärast ta mulle istubki.

Kui siinsamas 12 aastat tagasi väikeses saalis lavastasid, oli veel Eesti Riiklik Noorsooteater. Kas vahe praegusega on suur?

Poliitilises mõttes muidugi. 1991 oli tõeline NSVLi

TERTTU SAVOLA

aeg, minu tulles liisaks veel putšiaeg. Teatril oli vaid väike lava. Mul on olnud võimalik jälgida Noorsooteatri/Linnateatri arengut pika aja jooksul. Teater on kasvanud suureks teatriks. Sellisel juhul võib tekkida oht, et inimesed otsekui hajuvad arvukatesse ruumidesse ära, ei saa enam omavahel kokku. Siinne areng on olnud pidev ja samas tasakaalukas, nii et teatri vaimsuses pole toimunud järsku muutusi, teater on säilitanud endise intiimsed õhkkonna. Tunnetan seda ka siin töötades. Uusi inimesi on palju, aga ka vanu tuttavaid.

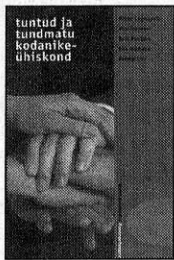
Küsis
ÜLEV AALOE

RAAMATUTUTVUSTUS

EESTI JOAD

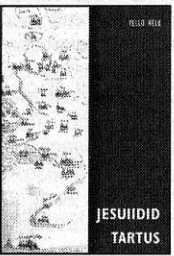
Pilte ja juttu 34 Eesti joast (üks neist on küll ka natuke Vene juga). Südametegi soojaks, et silusaid, aga mitte liialt kommertslikke ülevaateraamatuid veel tehakse. Asjalikud tekstid, mis peidavad endas põnevaid remarque. Vaoshoitud ja väärt iluraamat. Tõnis Saadre fotod ja Kalle Suuroja tekst. Toimetanud Aime Kons, kujundanud Tiina Alver. Ilo, 2003.

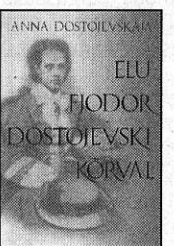
Mikko Lagerspetz, Aire Trummal, Rein Ruutsoo, Erle Rikmann, Daimar Liiv
TUNDMATU KODANIKUÜHISKOND
Kodanikuühiskonnast üldiselt/tutvustavalt ning Eesti erijuhtumist, siinsest kodanikualgatuses ja ühiskonna erijoonest. Nagu väike õpik. Toimetanud Hille Lagerspetz, Maris Makko, kujundanud Andres Tali. Balti-Ameerika Partnerlusprogrammi raames. Avatud Eesti Fond, kirjastus Kunst, 2003.

Elmar Arro
VANA AJA MUUSIKUD

Teaduslike lühiuurimuste/-ülevaadete kogum baltisaksa laulukoolkonnast, balti koraaliraamatuid ja nende koostajaist, Tartu linnamuusikuist (1587 – 1809). Ajaloost pajatatakse laiemalt kui ainult muusikalugu. Eessõna Hando Runnelilt ja pikem järelsõna Urve Lippuselt. Koostanud ja tõlkinud Heidi Heinmaa, toimetanud Endel Priidel, kaane kujundanud Mari Anso. Ilmamaa, 2003. 247 lk.

Vello Helk
JESUIIDID TARTUS 1583 – 1625

Vastureformatsiooni eelpost Põhja-Euroopas. Süvitsi mineva ajaloolase põhjalik uurimus. Helk oli (Püha Tooli stipendiumi abil) üldse esimene teadlane, kes selle ajalooetapi ja jesuiitidega nii põhjalikult tegeles, tuhnis isegi Vatikani salajastes arhiivides. Igal juhul tänuväärne ja suur töö. Tõlkinud Kaarel Piirimäe, toimetanud Liina Lukas, kaane kujundanud Mari Ainso. Ilmamaa, 2003. 375 lk.

Anna Dostojevskaja
ELU FJODOR DOSTOJEVSKI KÕRVAL

Sellised raamatud tunduvad mulle alati küsitavad: on meil siis vaja teada, kus kirjanik käis, kellega koos sõi, kuidas kirjutas, milline hellhing või siga ta parajasti oli, kus oma raha maha mängis. Kui ta sellest just ise ei kirjuta, nii et elatust saab kunstiteos. Samas on muidugi põnev, üht-teist hakkad mõistma. Ja see on ju hää. Vene keelest tõlkinud Maret Kaik, toimetanud Uno Lehepuu, kaane kujundanud Mari Kaljuste. Varrak, 2003. 359 lk.

Peter Mayle
PRANTSUSE NAUDINGUD
Seiklused noa, kahvi ja korgitseriga

See mees on varemgi kirjutanud, ja ikka sellest, kuidas hästi ja paremini elada, süüa, juua. Hää sissejuhatus ja põhiekskurs prantsuse meelelaadi ja kööki. Tõlkinud Ehte Puhang, toimetanud Linda Uustalu, kaane kujundanud Mari Kaljuste. Varrak, 2003. 205 lk.

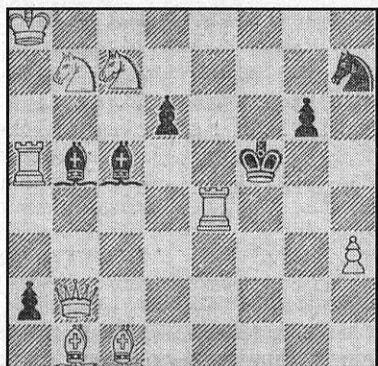
J. R.

Matt kahe käiguga

Diagrammil on toodud Leonid Tederi probleem, mis võitis 1952. aastal peetud ENSV esimesel probleemmalekonkursil I auhinna.

Õiged vastused palun seekord teisipäeva, 19. augusti lõunaks: tarmo@sirp.ee

Valter Heueri esimene trükiproov leidis aset Postimehes, Paul Kerese toimetatud malenurgas "Mõttesport" 31. detsembril 1943. Tänavuse 11. juuli Sirbis korduvalt Heueri kahe-käiguline ülesanne (Valged: Kg8; Lh1; Ve1 ja h5; Ob1 ja f8; Rf2 ja g7. Mustad: Kf6; Ld1; Oc6 ja h6; Rc3 ja f4; Ee6, g6 ja h2.) lahendub viiekordse lipuohvriga. Selles kauges jaanuaris kommenteeris 28aastane Keres 15aastast Heuerit: "Lh1-d5 ähvardades Le5 matt. Viiekordne lipukahing, kusjuures lipu löömine annab iga kord eri variandi. Puhast konstruktsiooni annab ülesandele meeldiva ilme." 33 aastat hiljem avaldas Heuer monograafia "Meie Keres. Kujunemisaastad".

Heueri esimese ülesande lahendasid õigesti:

Mikk Espenberg	Avo Sirp
Enn Hendre	Lauri Sirp
Paul Korrovits	Kalju Soo
Arlentin Laisaar	Enn Tali
Ants Siirus	Hindrek Tamvelius

RAAMATUKAUPLUS

► KRISOSTOMUS

RAAMATUTE TELLIMINE VÄLISMAALT www.kriso.ee
Suurima valikuga **on-line-raamatukauplus** Eestis – üle 1,5 miljoni nimetuse iga päev, 24 tundi ööpäevas. Külastajatele avatud Tartus Kõutri 16, E – R kl. 10 – 18, tel. 07 441 627, faks 07 423 345, e-post: kriso@kriso.ee

► APOLLO RAAMATUKAUPLUSED

Tallinnas Viru 23 avatud E – R kl. 10 – 20, L kl. 10 – 18, P kl. 11 – 16. Tartus Ülikooli 1 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. Pärnus Rüütli 41 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. **Internetikauplus** www.apollo.ee. Eesti- ja võõrkeelsete raamatute, kunsti- ja kirjatarvete müük. Raamatute tellimine välismaalt. Iga nädal sooduspakkumised. ISIC- ja ITIC-kaardi omanikele 5%ne soodustus kõigilt ostudelt. Klienditugi (0)654 8485, e-post: info@apollo.ee

► EURO PUBLICATIONS

Tallinnas Eesti Kunstiakadeemia majas Tartu mnt. 1 avatud E – R kl. 10 – 18. Müügil raamatud inglise, eesti, vene jt. keeltes, noodid, postrid jm. Info müügil olevate raamatute kohta ja tellimine tel. 661 2210, faks 626 7121, e-post: epeou@online.ee, www.europublications.ee

► AS ALLECTO

Raamatute hulgi- ja jaemüük (asutatud 1993), Tallinnas Juhkentali 8 avatud E – R kl. 9 – 18 ja L kl. 11 – 16. Inglise-, saksa-, prantsuse- ja hispaaniakeelse kirjanduse õppematerjalid, eriala- ja ilukirjandus, teatmeteosed,

postkaardid ja kalendrid. Aastaringsed sooduspakkumised. Tel. 627 7231, 627 7230, faks 627 7233, e-post: allecto@online.ee

► MAURUSE RAAMATUKAUPLUS

Tallinnas Sõpruse pst. 179 avatud E – R kl. 10 – 19, L kl. 10 – 17. Müügil laias valikus eesti- ja venekeelseid raamatuid, kontori- ja koolitarbeid, lõngad, niidid jms. käsitööhuvilistele ning majapidamiskaubad. Tel. 652 9613.

► LOGOSE RAAMATUTUBA

Tallinnas Toompuiestee 23 avatud E – R kl. 10 – 17. Müügil kristlik kirjandus. Tel. 661 3713, <http://www.logos.ee>, e-post: logos@logos.ee

► BUKINIST J. Hammer: www.oldbooks.ee (reaalruumis Voorimehe 9, Tallinn)

► RAHVA RAAMAT

Tallinnas Pärnu mnt. 10, avatud E – R kl. 9 – 20; L kl. 10 – 17, P kl. 10 – 16. Kliendikaardiga soodustus 5%. Tel. 644 3682, 644 9444, faks 644 1400, e-post: rahvaraamat@uninet.ee

► TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUPOOD

Tartus Ülikooli 11 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 16. Esimesel korrusel lastekirjandus, ilukirjandus ja kantselikaup, teisel korrusel erialane ja teaduskirjandus, kunsti-albumid ja võõrkeelse kirjanduse tellimine. Tel. (07) 441 102, faks (07) 441 465, <http://www.ut.ee/Raamatupood>, e-post: bookshop@ut.ee

REPLIIK

Ühiskondlik lepe: õige diagnoos, vale ravi

Avaldatud ühiskondliku leppe projekti preambulas kinnitavad poolte volitatud esindajad muu hulgas lootustandvalt: "Soovides arendada Eesti riiki kõigi tema elanike hüvanguks. Väärtustades kõigi ühiskonnaliikmete osalust Eesti arengu kujundamisel."

Järgneb veelgi tugevam lõik: "heaolu kasv pole jõudnud õiglaselt kõigi ühiskonnaliikmeteni, arvus ja headuses kahanev tööjõud ohustab ühiskonna tulevikku, mureks on süvenevad sotsiaalprobleemid ning kahanenud sündimusest ohustatud rahvuslik kestmine." Leppe koostajad tajuvad Eesti olukorra põhiprobleeme.

Täpse vasakpoolse diagnoosi järel sigineb aga teksti parempoolne noot: "Eesti sooviks on järele jõuda arenenud maailma elukvaliteedile, suurendades samas ühiskonna sidusust ja usku paremasse tulevikku."

Esimesena nimetatakse arenenud maadele järele jõudmist ja alles seejärel ühiskonna sidusust. See järjekord võib siiski olla juhuslik. Leppe suuna määrab aga jämedakirjaline lõik: "Allakirjutanud seavad keskseks arengueesmärgiks Eesti inimeste elatusaseme vähemalt kahekordse tõusu aastaks 2015, mis peab toimuma koos sotsiaalse ebavõrdsuse olulise vähenemisega. Elatusaseme tõus peab olema kiirem ja tuntavam just täna vähemkindlustatud ühiskonnagruppide osas".

Niisiis, kõikide rikkude topeldamine kõigepealt, kuid sellega koos pole veel unustatud ka vaesemaid kihte, nende rikkus peaks kasvama ennaktempos. Näiteks kui Aadu Luukase varandus kasvaks 1,5 korda, siis praegu miinimumpalga piiril vegeteeriv sadadesse tuhandettesse ulatuv töötajate vägi võiks saada näiteks elatusaseme 2,5-kordistumise. Luukasel lisanduks luksuskaatrile eralennuk, suurim palgatöötajate kiht ei ulatuks aga ka siis heaoluühiskonna mallideni. Sellise sisetulekuga kihtidele on ka tosina aasta pärast lootusetu sisendada usku paremasse tulevikku.

Järgneb olukorra parandamise pearesept: "Püstitatud eesmärk on saavutatav selge suunavõetuga teadmiste- ja innovatsioonipõhisele ühiskonnakorraldusele. See oleks suunamuutus Eesti arengus, mille eelduseks on teadmispõhise riigivalitsemise ja majanduskorralduse tugev juurduimine otsustajate mõtteviisi ning kogu ühiskonna toetus uuele arenguteele. Arengukiirendus saab toimuda vaid riigivõimu ja erinevate ühiskonnagruppide sisulises koostöös ja püsivas mõttevahetuses. Luua tuleb kogu ühiskonda hõlmav arengu- ja koostöövõrgustik, mis võimaldaks igal Eesti inimesel osaleda meie rahva tuleviku kujundamisel."

Peaaegu kuldseid sõnad väikese "agaga" – kuidas on võimalik luua võrgustikku ühiskonnas, mis on varanduslikult ebavõrdsusest juba lõhki rebitud? Selles ju ongi arengupidur, mõõdi ka diagnoosis. Lepe pakub lahendusena ka inimesse investeerimist: "Teadmispõhine arengumudel tähendab inimesekeskset ühiskonda, see pole mõeldav ilma täiendavate investeeringuteta inimarengusse. Selleks leitakse vahendeid olemasolevate ressursside otstarbekama kasutamise, kogunenud reserve ja Euroopa Liidu tõukefondide kaasamise, samuti selleks otstarbekas loodud sihtotstarbeliste instrumentide abil. Arengukiirenduse keskseks tingimuseks on Eesti haldussuutlikkuse oluline kasv, sealhulgas haldusreformi läbiviimine, mis võimaldaks ressursside paremat kasutamist ning toetaks demokraatliku otsustusmehhanismi arengut."

Kelle kodumaistest reservidest (riigi- või eraettevõtja või hoopis palgasaaaja?) raha tuleb, lepe ei täpsusta. Ainsa konkreetse allikana on kirjas Euroopa Liidu tõukefondid. Kõike seda suunab (reformitud) haldusaparaat.

Esmatähtsateks nimetatud iibe ja hariduse probleemide lahendamise järel tuleb "ühiskonda eden-dava majandusarengu jaoks tarvilike tingimuste" loomine. Viimase all peetakse muu hulgas silmas kutseharidust, riiklikku innovatsioonifondi, ELi tõukefonde, väikeettevõtlust, riiklike (aga mitte era-) monopolide hinnakontrolli, teenuseid maapiirkondades, majandus-suhted SRÜ ja Venemaaga ning maksusüsteemi külmutamist. Lubatakse ka algatada "riiklikud programmid majandusliku ja sotsiaalse ühistegevuse arendamiseks". Ükski neist meetmetest ei pea aga otse ega kaudselt silmas töötajate esindajate kaasamist. Tööandjaid nimetatakse vähemalt kahel korral seoses kutsehariduse reformimisega. Kuigi leppe protsessis osalesid nii Eesti Ametiühingute Keskliit kui ka Teenistujate Ametiühingute Liit, pole nende osa leppe tekstis võimalik tuvastada.

Sellisel kujul võib leppe sõlmida või ka sõlmimata jätta, kuristikku kahe Eesti vahel see ei vähenda, vaid pigem süvendab. Eestis on ka suurem osa haritud päid ikka veendunud, et enne saame rikkaks ja pärast hakkame õiglaseks. Meie eeskujudes Põhjamaades ning Mandri-Euroopa riikides toimus areng teistmoodi: heaolu sai alguse 30ndate majanduskriiside ja sõjavapustuste järel saavutatud vasak-tsentrismist konsensusest, millest inspireeritud kogu ühiskonna motiveeritud töö andis peagi üldise jõukuse. Ühiskondliku leppe sõnastus viitab paraku tõsiasjale, et Eesti loodab endiselt ellu jääda tagurpidi talitades.

ALLAN ALAKÜLA

Sirp mälestab oma fotokülgede autorit

ÜLLE LILLAKUT

ja tunneb kaasa.

TEATER

RAHVUSOOPER ESTONIA

N, 21. VIII kl. 19 E. Künneke operett **"Onupoeg Bataaviast"** Salme kultuurikeskuses. Info ja broneerimine E – R kl. 10 – 16 tel. 6 260 260; eve@opera.ee

R, 22. VIII kl. 19 **"Onupoeg Bataaviast"** Salme kultuurikeskuses.

Info ja broneerimine E – R kl. 10 – 16 tel. 6 260 260; eve@opera.ee

N, 28. VIII kl. 19 G. Verdi ooper **"Ernani"** Pärnu kontserdimajas.

R, 29. VIII kl. 19 F. Lehári operett **"Löbus lesk"** Pärnu kontserdimajas.

L, 30. VIII kl. 19 **"Löbus lesk"** Pärnu kontserdimajas.

P, 31. VIII kl. 19 A. Adami ballett **"Giselle"** Pärnu kontserdimajas.

EESTI DRAAMATEATER

R, 15. VIII kl. 19 H. Ibseni **"Kummitused"** Ugala teatris. Lavastaja Hilda Hellwig (Rootsist). Osades Maria Avdjuško, Kersti Kreismann, Ain Lutsepp, Jan Uuspõld, Priit Pedajas, Ester Pajusoo.

L, 16. VIII kl. 19 Neil Simoni komöödia **"Suured tüdrukud ei nuta"** Ugala teatris. Lavastaja Ain Prosa. Peaosas Ülle Kaljuste ja Maria Klenskaja.

P, 17. VIII kl. 19 Michael Cooney' komöödia **"Rahauptus"** Ugala teatris. Lavastaja Andrus Vaarik. Peaosades Mait Malmsten, Maria Avdjuško, Tiit Sukk, Ain Lutsepp, Ita Ever.

T, 19. VIII kl. 19 Georges Feydeau' karmid naljad kahes jaos **"Potiladale!"** Vanemuise teatri väikeses majas.. Lavastaja Mati Unt. Peaosades Maria Avdjuško ja Üllar Saaremäe (küllasena Rakvere teatrist). **Viimast korda!**

N, 21. VIII kl. 19 **"Suured tüdrukud ei nuta"** Vanemuise teatri väikeses majas.

R, 22. VIII kl. 19 **"Kajakamägi"** Vanemuise teatri väikeses majas.

L, 23. VIII kl. 19 **"Rahauptus"** Vanemuise teatri väikeses majas.

P, 24. VIII kl. 19 **"Kummitused"** Vanemuise teatri väikeses majas.

K, 27. VIII kl. 19 **"Kajakamägi"** Endla teatris.

N, 28. VIII kl. 19 **"Kummitused"** Endla teatris.

R, 29. VIII kl. 19 **"Suured tüdrukud ei nuta"** Endla teatris.

L, 30. VIII kl. 19 **"Rahauptus"** Endla teatris.

Piletid müügil Piletipunktis, Ugala, Endla ja Vanemuise teatri kassas.

TALLINNA LINNATEATER

R, 15. VIII kl. 21 **"Kaotajad"** Lavaaugus.

L, 16. VIII kl. 19 **"Mandragora"** Hobuveskis.

Kl. 21 "Kaotajad" Lavaaugus.

E, 18. VIII kl. 21 **"Kaotajad"** Lavaaugus.

T, 19. VIII kl. 18 L. Noréni **"Öö on päeva ema"** Põrgulaval. Lav. T. Savola. Esietendus!

N, 21. VIII kl. 18 **"Öö on päeva ema"** Põrgulaval.

R, 22. VIII kl. 18 **"Öö on päeva ema"** Põrgulaval.

L, 23. VIII kl. 21 **"Kaotajad"** Lavaaugus.

T, 26. VIII kl. 19 **"Mandragora"** Hobuveskis.

Kl. 21 "Kaotajad" Lavaaugus.

Kl. 27. VIII kl. 19 **"Mandragora"** Hobuveskis.

Kl. 21 "Kaotajad" Lavaaugus.

N, 28. VIII kl. 18 I. Turgenevi **"Isad ja pojad"** Põrgulaval. Lav. A. Šapiro.

R, 29. VIII kl. 18 **"Isad ja pojad"** Põrgulaval. **Reserveetitud!**

L, 30. VIII kl. 18 **"Isad ja pojad"** Põrgulaval.

Piletid müügil Linnateatri kassas ja etendusele "Kaotajad" ka Piletilevi ja Piletipunkti müügikohtades.

VANALINNASTUUDIO

R, 15. VIII kl. 20 **"Cabaret"** Vene Draamateatris.

L, 16. VIII kl. 20 **"Cabaret"** Vene Draamateatris.

L, 16. VIII 19 **"Hotell California"** Vanalinnastudios.

T, 19. VIII 19 **"Hotell California"** Vanalinnastudios.

R, 22. VIII 19 **"Hotell California"** Vanalinnastudios.

P, 24. VIII 19 **"Hotell California"** Vanalinnastudios.

E, 25. VIII kl. 20 **"Cabaret"** Vanemuise kontserdimajas.

T, 26. VIII kl. 20 **"Cabaret"** Vanemuise kontserdimajas.

K, 27. VIII kl. 20 **"Cabaret"** Vanemuise kontserdimajas.

N, 28. VIII kl. 20 **"Cabaret"** Vanemuise kontserdimajas.

Vanalinnastudio kassa Sakala 3 on avatud E – L kl. 11 – 19, P tund enne etendust. Telefon (0) 660 5051. Piletite broneerimine E – R kl. 11 – 15, telefonil (0) 660 4500, e-posti teel pileteid ei broneerita.

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

L, 16. VIII kl. 16 **"Naksitrallid"** Haapsalu Wiedemanni gümnaasiumi õuel. Eno Raua ainetel dramatiseerinud Andres Dvinjaninov, lavastaja Ivo Eensalu, kunstnikud Edgar Valter ja Liina Tepand, helilooja Urmas Lattikas, laulusõnade autor Leelo Tungal.

P, 17. VIII kl. 13 **"Naksitrallid"** Kärkla Rannapaargu mäel.

E, 18. VIII kl. 18 **"Naksitrallid"** Kuressaare lossihoovis.

T, 19. VIII kl. 18 **"Naksitrallid"** Orissaare Illiku laul.

N, 21. VIII kl. 18 **"Naksitrallid"** Lihula kõlakoja.

R, 22. VIII kl. 18 **"Naksitrallid"** Pärnu Vallikäärus.

L, 23. VIII kl. 18 **"Naksitrallid"** Tõrva Tantsumäel.

P, 24. VIII kl. 18 **"Naksitrallid"** Põlva Intsikurmus.

E, 25. VIII kl. 18 **"Naksitrallid"** Türi lauluväljakul.

T, 26. VIII kl. 18 **"Naksitrallid"** Keila lauluväljakul.

P, 31. VIII kl. 15 **"Naksitrallid"** Tallinna Kalevi staadionil. Kassa Tallinnas (Lai 1) avatud iga päev kl. 10 – 18 ja tund enne etenduse algust kohapeal. Riiklikel pühadel kassa suletud. Piletite tellimine telefonil 667 9555 (kassa), 667 9509 ja kassa@nukuteater.ee (müügiosakond).

Kassa Tartus (Lutsu 2) avatud E kl. 12 – 16, T – R kl. 9 – 12 ja 1 tund enne etenduse algust kohapeal. Piletite tellimused ja info telefonidel 07 303180, 07 303181, faks 07 303182 ja tartu@nukuteater.ee

Piletid on müügil ka Piletipunkti müügikohtades. www.nukuteater.ee

VAT TEATER

E, 18. VIII kl 18 **"Teener"** rahvusraamatukogu teatrisaalis (Tõnismägi 2).

T, 19. VIII kl 18 **"Teener"** rahvusraamatukogu teatrisaalis.

Tel. 645 0959; 630 7272; www.vatteater.ee

SALONG TEATER

L, 16. VIII kl. 15 **"Rööm naerastusest"** Pärnu Kalevi staadioni harjutusväljakul "Tivoli tuuri" raames.

L, 23. VIII kl. 14.30 Tallinna lasteteatri Trumm õpetlik lugu viisakusest **"Sasipea"** Vargamäel A. H. Tammsaare muuseumis. Lav. Erki Aule. Osades Priit Öövel, Kadri Oim ja Triin Jugapuu.

Info tel. 641 8690, 645 3875; http://www.salong-teater.ee

UUS VANA TEATER

E, 18. ja E, 25. VIII kl. 20 Meistrite hoovi teatrisaalis (Vene tn. 6) Alessandro Baricco monoloog **"Novecento"**. Piletiteid (50, 100 ja 150 krooni) saab välja osta iga päev kl. 10 – 17 Meistrite hoovi Hoff-galeris või kinni panna telefonidel 641 8084 ja 055 588 462.

VARIUSE TEATER

R, 15. VIII kl. 20 Haapsalu kursaalis **"Paul Pinnat otsimas"**. Autorid Peeter Kaljumäe ja Heidi Sarapuu. Nimiosas Peeter Kaljumäe. Pileti hing 80 krooni. Tellimine tel. 047 35 505.

VILJANDI UGALA

L, 16. VIII kl. 16 August Kitzbergi komöödia laulu, laada ja simmaniga **"Neetud talu"** Karksi vallas A. Kitzbergi muuseumi juures. Lav. Katr Kaasik-Aaslav. Piletid 70 ja 40 kr. Kl. 20 Anton Tšehhovi **"Onu Vanja"** Olustvere lossis. Lav. Kaarin Raid. **Välja müüdid!**

P, 17. VIII kl. 16 **"Neetud talu"** Karksi vallas A. Kitzbergi muuseumi juures. Piletid 70 ja 40 kr. Kl. 20 **"Onu Vanja"** Olustvere lossis. **Välja müüdid!**

E, 18. VIII kl. 20 **"Onu Vanja"** Olustvere lossis. **Välja müüdid!**

R, 22. VIII kl. 19 **"Neetud talu"** Karksi vallas A. Kitzbergi muuseumi juures. Piletid 70 ja 40 kr.

L, 23. VIII kl. 16 **"Neetud talu"** Karksi vallas A. Kitzbergi muuseumi juures. Piletid 70 ja 40 kr.

P, 24. VIII kl. 16 **"Neetud talu"** Karksi vallas A. Kitzbergi muuseumi juures. Piletid 70 ja 40 kr. Kl. 20 **"Onu Vanja"** Olustvere lossis. **Välja müüdid!**

L, 30. VIII kl. 19 **"Neetud talu"** Ruusmäe laululaval.

Info ja broneerimine 043 33 876 või Ugala kodulehel

KONTSERT

EESTI KONTSERT

L, 16. VIII kl. 20 Põitsamaa lossihoovis,

T, 19. VIII kl. 19 Sillamäe kultuurimajas Sinilind **Yvetta Raid** (vokaal), **Olav Ehala** (klaver), **Lembit Saarsalu** (saksofon), **Toivo Unt** (bass), **Aivar Vassiljev** (löökpillid). Kavas Raimond Valgre kaunimad laulud eesti džäss-muusika tippude esituses.

L, 16. VIII kl. 20 Pärnu kontserdimajas,

P, 17. VIII kl. 20 Mustpeade maja Valges saalis **"Klaaspärlimäng"**. **"Mandoliinissimo"**. **Wuppertali mandoliini-kontsertorkester**. Dirigent-solist **Detlef Tewes** (Saksamaa). Solistid **Boris Björn Bagger** (kitarr), **Katrin Eisenacher** (mandooli, Saksamaa). Kavas Richteri Sinfonia G-duur, Baumanni kontsert "Fiamme", Steineri "Orient Express" op. 4/02, kaks osa Sisaski "Tähistaeva tsüklist" mandoliinile ja kitarrile (esietekanne), Galli "Biedermeier Tänze", Munieri "Capriccio Spagnuolo" op. 276, Dittersdorfi Kvartett nr 1.

R, 15. VIII kl. 20 Pärnu kontserdimajas **"Klaaspärlimäng"**. **"Bach peeglis"**. **Ines Maidre** (orel), **Ricardi Odrizola** (viul, Hispaania). Kaastegev Estonia priimabaleriin **Kaie Kõrb**. Koreograafia **Anu Ruusmaa**.

R, 15. VIII kl. 21 Jüri kirikus **"Liikumise müstika"**. **Hortus Musicus**. Kunstiline juht **Andres Mustonen**.

L, 16. VIII kl. 16 Väravatornis **Hortus Musicus**. Kunstiline juht **Andres Mustonen**.

L, 16. VIII kl. 19 Nissi kirikus **Heiki Mätlik** (kitarr), **Jaak Sooäär** (elektrikitarr). Kavas klassika, jazz, improvisatsioonid.

P, 17. VIII kl. 17 Kadrioru lossis **"Lossikontsert"**. **"Hõiskab kiitust kogu maailm"**. **Tallinn Baroque**. **Uku Joller** (bariton), **Raivo Tarum** (barokktrompet, tsink), **Imbi Tarum** (orel, klavessiin), **Tõnu Jõesaar** (*viola da gamba*, barokktšello).

L, 16. VIII kl. 20 Põitsamaa lossihoovis,

T, 19. VIII kl. 19 Sillamäe kultuurimajas Sinilind **"Raimond Valgre 90"**. Yvetta Raid (vokaal), Olav Ehala (klaver), Lembit Saarsalu (saksofon), Toivo Unt (bass), Aivar Vassiljev (löökpillid).

R, 22. VIII kl. 19 Jänedal **"Jäneada 650"**. **"Universumi hääled"**. Klaveriorkester **Urmas Sisaski** taevaloominguga Jäneada Musta Täku Talli lakas, käsitööntäituse saalis.

Nata-Ly Sakkos – Toivo Peaske, Kai Ratassep – Mati Mikalai, Reet Kopvillem-Ruubel – Piret Habak, Piret Väinmaa – Lauri Väinmaa. Kaastegev Urmas Sisask (klaver, šamaanitrumm).

E, 18. VIII kl. 20 Pärnu kontserdimajas **"Klaaspärlimäng"**. **Euroopa Liidu Kammerorkester**. Dirigent ja solist **Knut Zimmermann** (viul). Solist **Maximiliano Martin** (klarnet). Kavas Vivaldi Kontsert 4 viiulile ja basso continuole e-moll RV 134, Mozarti Divertisment B-duur KV 137, Bach'i Viulikontsert nr. 1 a-moll BWV 1041, Bruckneri Adagio keelpillikvintetist F-duur, Britteni "Lihtne sümfonia" keelpillidele op 4. Orkestri patroon on Tema Kuninglik Kõrgus Hispaania kuninganna Sofia. Toetajad: Euroopa Liit, British Council, Goethe-Instituut, Hispaania Kultuuriministeerium, Itaalia Välisministeerium ja Iirimaa Kultuurisuhete komitee.

T, 19. VIII kl. 20 Tallinna Jaani kirikus **"Klaaspärlimäng"**. **Eroopa Liidu Kammerorkester**. Dirigent ja solist **Knut Zimmermann** (viul). Solist **Maximiliano Martin** (klarnet). Kavas Britteni "Lihtne sümfonia" keelpillidele op 4, Weberi Kontsertino klarnetile ja keelpillidele Es-duur op 26, Mozarti Divertisment B-duur KV 137, Griegi "Süit Holbergi ajast". Orkestri patroon Tema Kuninglik Kõrgus Hispaania kuninganna Sofia.

T, 19. VIII kl. 20 Niguliste muuseum-kontserdisaalis, Antoniuise kabelis **"Niguliste süvemuusika"**. **Robert Jürjendal** (kitarr), **Priit Lehto** (vokaal).

K, 20. VIII kl. 19 Toila oru pargis **Straussi Orkester**. Kapellmeister **Maano Männi**. Kavas Johann ja Joseph Straussi valsid, polkad.

K, 20. VIII kl. 21 Loksa kirikus **"Annum per annum"**. **Vox Clamantis**. Kunstiline juht **Jaani-Eik Tulve**. **Aare-Paul Lattik** (orel).

N, 21. VIII kl. 20 Pärnu kontserdimajas **"Klaaspärlimäng"**. **"Vasak muusika"**. Pärnu Linnaorkester. **Yumi Kimchi** (klaver, Jaapan), **Anna Ooyeon Cho** (klaver, Lõuna-Korea), **Hanna Heinmaa** (klaver), **Gonzalo Parede Campos** (klaver, Tšiili). Dirigent **Jüri Alpernt**. Koostöös professor Arbo Valdma klaverikooli ja Pärnu Linnaorkestriga.

N, 21. VIII kl. 20 Niguliste muuseum-kontserdisaalis, Antoniuise kabelis **"Niguliste süvemuusika"**. **"Muusika, mida armastasid Prantsusmaa kuningad"**. **Cantores Vagantes**. **Reet Sukk** (barokklööb, plokkilööb), **Taavi-Mats Utt** (plokkilööb), **Julia Lurje** (*viola da gamba*, barokkviul, Peterburi), **Reinut Tepp** (klavessiin), **Robert Staak** (*theorb*). Kavas Derosier, Marais, Hotteterre, Philidor, Boismortier, Rameau.

N, 21. VIII kl. 20 Tartu tähetornis **"Tosin+1"**. **"Tähesadu"**. **Urmas Sisask** (klaver). Kavas Urmas Sisaski looming, mille inspiratsiooniallikaks on universum ja tähtkujud. Autor jagab asjatundlikke kommentaare Taeva saladustest.

Piletid müügil Eesti Kontserdi piletitseks (Estonia pst. 4). Kassa on avatud E – R kl. 12 – 19 ja L kl. 12 – 17, tel. 614 7760, faks 614 7769; e-post: info@concert.ee ja www.concert.ee. Vanemuise kontserdimaja piletitseks (Vanemuise 6) on lahti E – L kl. 12 – 19, tel. 07 377 537, faks 07 377 553, e-post:pilet@vkm.ee, Piletipunkt Tartu kaubamajas (Aida 4) on avatud E – R kl. 10 – 19 ja L kl. 10 – 17 ja P 1 tund enne kontserdi algust, tel. 044 55 800, e-post: www.concert.ee.

TALLINNA KIRIKURENESSANS

N, 21. VIII kl. 18 Pühavaimu kirikus inglise ja saksa kõrgrenessansi gambamuusika: fantaasiad, tantsud ja lemmikpalad. Ansambel väike rinG. **Peeter Klaas**, **Tõnu Jõesaar**, **Imre Eenmaa** (*viola da gamba*, violone), **Robert Staak** (auto). Kavas M. East, Th. Lupo, T. Hume, O. Gibbons, J. Jenkins, J. Schultz.

KONTSERDID PIRITA KABELIS

P, 17. VIII kl. 18 liturgilise muusika ansambel **Scandicus** ja **Toomas Trass** (orel). Kavas gregooriuse laul, ambrosiuse laul, Scelsi, improvisatsioonid.

KULTUURISAATED

ETV

E, 18. VIII kl. 19.45 **"Augustivalgus"**. Kl. 21.30 dokumentaalsari **"Vietnami sõda"**, 3/3: Sõja puhkemine 1963 – 1965 (The Vietnam War, USA 2001).

T, 19. VIII kl. 19.45 **"Augustivalgus"**. Kl. 21.30 **"Kulturg"**. Pedagoogikakooli tudengite saade süvises Eestis toimuvast. Kl. 22 väärtfilm. Animafilm **"Printsess Mononoke"** (Princess Mononoke, Jaapani 1997).

K, 20. VIII kl. 19.50 dokumentaalfilm **"Mees, kes teeb järvi"** (Äävenrakentaja, Soome 2003). Stsenarist ja režissöörErkki Määttänen. Kl. 23.55 dokumentsari **"Koopinimeste jälgedes"**, 4/4 ("Walking with Cavemen", Inglismaa 2003).

N, 21. VIII kl. 23.10 augustitöö tantsufilmid sarjast **"Impuls Camera & Dance"**: **"Mirth"** (Austria 2002). Kl. 23.40 **"National Geographic tutvustab"**. **"Allveelaeva I-52 otsingul"**. ("Search for the Submarine", USA). Kl. 00.35 **"Kulturg"**.*

R, 22. VIII kl. 20.05 dokumentaalfilm **"Krooni aeg"** (Eesti 2003). Käskikiri Rein Karemäe ja Valentin Kuik, režissöör Valentin Kuik, operaatorid Priit Vehm, Andrus Eesmaa, Jüri Suureväälja, produtsent Jüri Karemäe. Kl. 22.10 dokumentaalfilm **"Jimi Hendrix 'The Band of Gypsies'"** (USA, 1998). Kl. 23.05 augustitöö tantsufilmid sarjast **"Impuls Camera & Dance"**: **Rona** (Austria 2002) mõjudest.

L, 23. VIII kl. 13.30 **"National Geographic tutvustab"**: **Allveelaeva I-52 otsingul"**. Kl. 16.40 **"Minori lugu ehk Millega pildistas Stirlitz"** (ETV 1995). Kl. 22.10 augustitöö tantsufilmid sarjast **"Impuls Camera & Dance"**: **Rush** (Austria 2002). Kl. 22.40 Eesti mängufilm: **"Ma pole turist, ma elan siin"** (Tallinnfilm 1988). Peeter Urbila mängufilm. Kl. 00.35 õffilm. **Pöfi** **"Rahutud"** (Levottomat, Soome 2000).*

P, 24. VIII kl. 9.25 **"Väike pillimees Juh"** (ETV 1991). Kl. 14.35 **"Ajalik ja ajatu"**. Taavetlulud. Saatejuht Meelis Holsting, režissöör Aile Ellmann, toimetaja Katrin Seppel. Kl. 15.05 dokumentaalsari **"Vietnami sõda"**, 3/3: **Sõja puhkemine 1963 – 1965** (The Vietnam War, USA 2001).* Kl. 22.35 Augustitöö tantsufilmid sarjast **"Impuls Camera & Dance"**: **Camouflage** (Austria 2003).

KANAL 2

E, 18. VIII kl. 20.30 **"60 minutit"**. Saatejuht Tiit Made. Kl. 21.30 dokumentaalfilm **"Mao Zedong: Hiina kommunistlik keiser"** (Prantsusmaa 2002).

T, 19. VIII kl. 11.15 **"60 minutit"**.* Saatejuht Tiit Made.

R, 22. VIII kl. 21.20 mängufilm **"Naiste saladused"** ("Every Woman Knows a Secret", Suurbritannia 1999) Rež. Paul Seed. Osades Siobhan Redmond, Miles Anderson, Jolyon Baker.

L, 23. VIII kl. 11.30 loodustfilm **"Möötmatu kontinent"**. Kl. 18.35 dokumentaalfilm **"Elu koos metsloomadega"** (Austraalia 2002).

P, 24. VIII kl. 12.25 mängufilm **"Bobby Fischerit otsides"** ("Searching for Bobby Fischer", USA 1993) Rež. Steve Zaillian. Osades Joe Mantegna, Laurence Fishburne, Ben Kingsley. Kl. 14.15 dokumentaalfilm **"Üksinda ja koos"** (Eesti 2002). Rež. Andres Sööt. Kl. 21.21 mängufilm **"Tulirebased"** (USA 1996). Rež. Annette Haywood-Carter. Osades Angelina Jolie, Hedy Burress, Jenny Lewis.

VIKERRADIO

L, 16. VIII kl. 10.15 **"Kultuurikaja"**. Urmas Vadi. Kl. 13.05 **"Teatrimagasin"**. Neetud talust ja elust Mulgimaal kõnelevad koos Katrin Kaasik-Aaslavi ja Asta Jaaksooga Pille-Riin Purje ning Maris Johannes. Kl. 17.05 **"Keelekõrv"**. Mari

Tarand. Kl. 17.30 **"Uusi raamatuid"**. Kirjastus Olion. Veiko Talts ja Martin Viirand. Kl. 19.05 kuuldemäng: Märk Pernitsa **"Steened elust paradisis"**. Kl. 22.10 **"Raadio ööülikool"**. Joogatreener Holger Oidjärv kõneleb teemal "Algeadmisi joogast". Kl. 23.05 **KÖP: "Aja jälg kivis"**. Rooma Colosseumi tutvustab Helgi Erilaid.

P, 17. VIII kl. 11.15 (k. 21.15) **"Müstiline Venemaa"**. David Vseiov. Kl. 14.05 (k. 23.05) **"Kuula rändajat"**. Hendrik Relve ja Haldi Normet-Saarna. Kl. 15.05 **"6pakk"**. Autosport. Rein Luik ja Tarmo Tiisler. Kl. 16.05 **"Aja jälg kivis"**. Maailma kõrgeim torn – CN Tower Torontos. Helgi Erilaid.

E, 18. VIII kl. 14.05 (k. 19.05) **"Tark mees taskus"**. EHI õppejõud Mihhail Lotman kõneleb teemal "Humanitaaria täna". "Raadio ööülikool", 2001. Kl. 21.05 **"Õhtujazz"**. Studios on Anne Erm. Kl. 23.05 **KÖP: "Tähtpäevatud"**. Miliza Korjus.

T, 19. VIII kl. 14.05 (k. 19.05) **"Tark mees taskus"**. TPÜ õppejõud Linnar Priimägi kõneleb teemal "Inimkultuuri piirid". "Raadio ööülikool", 2001. Kl. 21.05 **"Saja aasta laulud"**. Läänud sajandi menuvise tutvustavad Valter ja Jaak Ojakäär.

K, 20. VIII kl. 14.05 (k. 19.05) **"Tark mees taskus"**. TÜ õppejõud Marju Lauristin kõneleb teemal "Müüdid meedias". "Raadio ööülikool", 2001. Kl. 21 **"Unustamatud"**. Ivo Linna saade Alo Mattiisenist. Kl. 23.05 **KÖP: "Paigavaim"**. Setumaa piir, keel ja naised. Maris Johannes, 2002.

N, 21. VIII kl. 14.05 (k. 19.05) **"Tark mees taskus"**. EPMÜ eetika ja kulturaantropoloogia õppejõud Argo Moor kõneleb teemal "Narkootilised ained traditsionaalkultuurides". Kl. 21.05 **"Ideaalmaailmad"**. YES – Fragile. Olev Ehrlich saade.

L, 23. VIII kl. 10.15 **"Kultuurikaja"**. Urmas Vadi. Kl. 14.05 **KÖP-i** valikkava. **"Teatrisajand Velda Otsusega"**. Lea Tormis. Kl. 22.10 **"Raadio ööülikool"**. Tartu Kõrgema Kunstikooli professor Peeter Linnap kõneleb teemal "Pilt ja tõde".

KLASSIKARAADIO

E, 18. VIII kl. 7 **"Hommikumuusika"**. Studios on Meeli Sööt, muusika valib Maria Mölder. Kl. 10 **"Suveklassika"**, Elena Lass. Kl. 14 **"Pärastlõuna"**, Tiina Kuningas. Album: "Solweig Kringleborn to a friend" (NMA 2003). Kl. 15.15 esineb **Põhja-Saksa Raadio Sümfoniaorkester** Alan Gilberti juhatusel. Kl. 18.20 mängib **Nigel Kennedy** (viul). Kl. 19 **"Baltimaade süvemuusika festival"**. Esinevad **Randi Stene** (metosopran), **Havard Gimse** (klaver) ja **Risori Festivali orkester** Arvid Engegarði dirigeerimisel. Kl. 20.30 mängivad **Berliini Barokksolistid** Rainer Kussmauli dirigeerimisel.

T, 19. VIII kl. 7 **"Hommikumuusika"**. Studios on Andres Liivak, muusika valib Alar Pintsaar. Kl. 10 **"Suveklassika"**, Liina Fjuk. Kl. 12.30 **"Suurvorm"**. Franz Schuberti "Klaverisonaat B-duur D 960" (Mitsuko Uchida). Kl. 14 **"Pärastlõuna"**, Kersti Inno. Esineb **Romaani-Sveitsi sümfoniaorkester** Fabio Luisi juhatusel. Kl. 15.15 Album: Johann Nepomuk Hummelli "Missad op. 111 ja 77" (Chan-dos 2002) esitab **Collegium Musicum 90** Richard Hickoxi juhatusel. Kl. 18.20 mängivad **Nigel Kennedy** (viul) ja **Alec Dankworth** (kontrabass). Kl. 19 esineb **Norra Raadio Sümfoniaorkester** Bernard Guelleri juhatusel. Kl. 21 **"Nyyd-muusika"**.* Kl. 22.30 **"Fantaasia"**, Immo Mikhelson.

K, 20. VIII kl. 7 **"Hommikumuusika"**. Studios on Pille Olde, muusika valib Tiia Teder. Kl. 10 **"Suveklassika"**, Pille Olde. Kl. 12.30 **"Suurvorm"**. E. Tubina "Sümfonia nr. 5 h-moll" (Eesti-Soome Sümfoniaorkester, A. Tali). Kl. 14 **"Iga laulja on nii hea kui tema viimane kontsert ..."**. Aile Asszonyi mõtted Madalmaade Ooperistudiodist, kodust ja muusikast. Saate toimetab Marge-Ly Rookäär. Kl. 15.15

"Dirigeerib Olari Elts". Kl. 16 **"Eesti muusikaelu kroonika"**. Mati Märtini saade. Kl. 18.20 mängib **Nigel Kennedy** (viul). Kl. 19 **"Traditsiooni Tarkus"**.* Kl. 20 Urmas Sisaski **"Eesti missa"**. Kl. 21 Lepo Sumera **"Tšellokontsert"** ja **"Sümfonia nr. 6"**. Esitab ERSO Paavo Järvi juhatusel.

N, 21. VIII kl. 7 **"Hommikumuusika"**. Studios on Meeli Sööt, muusika valib Kadri Saavik. Kl. 10 **"Suveklassika"**, Mirje Mändla. Kl. 12.30 **"Suurvorm"**. Sofia Gubaidulina **"Päikeste ülemlaul"**. Kl. 14 **"Pärastlõuna"**, Liina Fjuk. Album: "Extempore II - The Orlando Consort, Perfect Houseplants" (Harmonia Mundi 2002). Kl. 15.15 esineb **Jaapani Rahvuslik Sümfoniaorkester** Stanislaw Skrowaczewski juhatusel. Kl. 18.20 mängib **Nigel Kennedy** (viul). Kl. 19 **"Arhiiv"**, Helve Vösamäe. Kl. 21 **"Iidset ja idamaist"**, Rarmo Tabas. Kl. 22.30 **"Fantaasia"**, Tõnis Leemets.

R, 22. VIII kl. 7 **"Hommikumuusika"**. Studios on Milvi Tischer, muusika valib Pille Olde. Kl. 10 **"Suveklassika"**, Tiina Kuningas. Kl. 12.30 **"Suurvorm"**. S. Rahmaninovi "Klaverikontsert nr. 2 c-moll C. Ousset, Birminghami SO, S. Rattle. Kl. 13 **"Ma-ilm ja mõnda"**. Saate autor Kadri-Liis Rebane. Kl. 14 **"Nädala teos"**, Kadri Saavik. Kl. 18.20 mängib **Nigel Kennedy** (viul). Kl. 19 **"Täna kontserdisaalis"**. Ülekannet Estonia kontserdisaalist vahendab Mirje Mändla. Kl. 21.30 **"Sõnaline"**. "Kunstijaamad". Studios on kunstikriitik Kädi Talvoja. Kl. 22.30 **"Fantaasia"**, Berk Vaher.

Kuressaare Linnavalitsuse planeerimise ja ehituse osakond

võtab teenistusse

LINNAARHITEKTI

Linnarhitekti ülesandeks on:

- linna strateegilise ja füüsilise planeerimise korraldamine
- planeerimis- ja projekteerimisalase töö korraldamine

Kandidaatidelt eeldame:

- arhitektuurialast kõrgharidust
- erialase töö kogemust
- avaliku sektori töö kogemust (soovituslikult)
- juhtimis- ja kogemust meeskonnatöös
- esinemis- ja suhtlemisoskust
- head eesti keele oskust ning soovitatavalt veel kahe võõrkeele oskust suhtlemistasandil;
- arvuti kasutamise oskust (Auto Cad, Word, Excel jt.)

Omalt poolt pakume:

- eneseteostamise võimalust
- koolitusvõimalust
- huvitavat ja vastutustrikast tööd

Kandidaatidel esitada hiljemalt **15. septembriks 2003 kella 11** Kuressaare Linnavalitsuse kantseleisse aadressil Tallinna t. 10, tuba 17, Kuressaare kin-nises ümbrikus märgusõna all "Linnaarhitekti konkurs"

- avaldus
- CV
- tähtsamate projektide ja planeeringute tööde loetelu
- muud kandideerija poolt vajalikuks peetavad dokumendid
- haridust tõendava dokumendi koopia
- isikut tõendava dokumendi koopia

Info telefonil 045 33680 abilinnapea Urmas Sepp; 045 33674 arhitektid ja linna kodulehel www.kuressaare.ee (linnaelanikule).

KURESSAARE RAEGALERII

Kuressaare,
Tallinna 2

Eesti Rahva Muuseumi näitus
"Lähme randa!" kuni 30. VIII.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17 ja
P kl. 10 – 15.

VILJANDI LINNAGALERII

Viljandi, Tallinna 11/1

Eesti Maalikunstnike Liidu
aastanäituse
kuraatoriprojekt
"Lõuna-Eesti maastikud"
kuni 12. IX.

Kuraator Jaan Elken.
Avatud E – R kl. 10 – 20,
L kl. 9 – 16. Tel. 043 38 688,
e-post: linnagalerii@raama-tukogu.viljandi.ee

TALLINNA RAEKODA

Raekoja plats 1

Keldrisaalis
"Linna süda. Raekoja
plats läbi sajandite"
kuni 31. VIII.

Avatud E – R kl. 10 – 14.

ART GALERII

GALERII ARTLINE
Tallinn, Koidula tn. 11

JUSS PIHO
näitus "Neljas" kuni 30. VIII.

Avatud E – R kl. 12 – 18
ja L kl. 12 – 16.
Telefon 601 3708.

TARTU LINNAMUSEUM

Tartu, Narva mnt. 23

HERMAN AUNAPUU
mälestusnäitus
"Sahib tuleb tagasi".

Avatud T – P kl. 11 – 18.
Info tel. 461 911,
www.tartu.ee/linnamuseum

Eesti Kirjanduse Selts

4. septembril täitub 95 aastat kirjanik Leo Anveti sünnist.

Eesti Kirjanduse Selts tähistab 24. septembril Anveti sünniaastapäeva
mälestuskonverentsiga, mis avab Eesti Kirjanduse Seltsi konverentsihooaja.

Ootame ettekandeid,

mis käsitleksid Leo Anveti mitmekesise loomingu kõikvõimalikke tahke: ilukirjandusteoseid,
tõkeloomingut, filosoofilist, teoloogilist ja kirjandusteaduslikku mõtet.

Ettekande pikkus on 20 minutit, arutelu 10 minutit.

Osalussoovist teatada Eesti Kirjanduse Seltsi 4. septembriks, teesid saata 15. septembriks.
Valitud ettekanded avaldatakse. Info tel. 07 427 079, eks@kirjandus.ee, Vanemuise 19, 51014 Tartu.

TARTU ÜLIKOOL

FILOSOOFIATEADUSKOND

KULTUURIKORRALDUSE MAGISTRIÕPE

Kaheaastane magistriõppekava, mille eesmärk on ette valmistada rakendusliku profiiliga ja laia erialase silmaringiga kultuurisfääris töötavaid praktikuid ning kesk- ja tippastme juhte. Õpe toimub avatud ülikooli raames.

- * huvitavad loengukursused
- * asjatundlikud õppejõud
- * kvaliteetne ja kaasaegne haridus

Oodatud on kõik kultuurivallas juba töötavad või töötada soovivad kõrgharidusega aktiivsed ja õppimishuvilised inimesed!

Info sisseastumise kohta: <http://www.ut.ee/av/>

Kontakt: TÜ Filosoofiateaduskond

Lossi 3-224, 51003 Tartu

Eda Pärnpuu, 07 375 342, e-post: eedi@ut.ee

Looduse Omnibuss

Looduse Omnibuss kutsub
"Leigo Järvemuusikale"
ning Karksisse
"Neetud talu" vaatama

Laupäeval, 16. VIII ja pühapäeval, 17. VIII sõidab Looduse Omnibuss kahepäevasele retkele. Leigol kuulatakse Villu Veskit, Tiit Kikast ja Kimmo Pohjonenit.

Pühapäeval tutvustab Kitzbergiga seotud paiku Eesti Looduskaitse Seltsi Kitzbergi osakonna esimees Rein Mägi ning vaadatakse Karksis Ugala etendust "Neetud talu".

Buss väljub rahvusraamatukogu eest 16. VIII kell 9, tagasi ollakse Tallinnas 17. VIII kell 23. Õõbimine on telkides. Hind koos kontserdi- ja teatripiletite ning laagritoiduga 500 krooni, lapsed alla 10 aasta tasuta. Info ja osavõtjate registreerimine 6481 740, 056 476 297 ja loodus@online.ee, www.looduseomnibuss.ee

KULTUURIESINDUS

► SOOME INSTITUUT Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917, faks 631 3952, e-post: maimu.berg@finst.ee, <http://www.finst.ee>. Instituut on lahti tööpäeviti kl. 10 – 16. Raamatukogus saavad õpilased ja üliõpilased kasutada internetti, tutvuda meie CD-ROMidega. Internetipunkt on lahti tööpäeviti kl. 13 – 16.

► SOOME INSTITUUT Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 07 427 319, faks 07 427 097, e-post: elle.mets@finst.ee, <http://www.finst.ee>. Avatud K kl. 10 – 18, tööpäevadel kl. 10 – 16. Soome krimikirjanduse tõlkevõistlus vt. <http://www.finst.ee/tolkev6istlus>

► TAMPERE MAJA Jaani 4, Tartu, tel. 07 386 300, www.tamperemaja.ee.

► BRITI NÕUKOGU Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 625 7788, faks 625 7799, e-post: british.council@britishcouncil.ee, <http://www.britishcouncil.ee>.

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Lai 29, 10133 Tallinn, tel. 6273 100, faks 627 3110, e-post: info@nmr.ee, <http://www.nmr.ee>

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Raekoja plats 8, Tartu, tel. 07 433 944, faks 07 441 241, e-post: madis@nmr.ee

► UNGARI INSTITUUT Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 644 0817, e-post: uke@eki.ee, <http://www.suri.ee/uke>

► TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT Suurtüki 4b, Tallinn, tel. 627 6960 ja faks 627 6962 e-post: dkigi@goethe.ee Informatsioon (saksa ja eesti keeles) kõigi ürituste kohta <http://www.goethe.de/ne/tal>. L. 16. VIII Tallinnas Kanuti gildi saalis "Two Fish": "Christiane Müller, Gabriel-Max-Str. 2, 1 OG links" Augustitantsufestivali raames. 21. – 24. VIII Tartu- ja Jõgevamaal "Muusika liikumises". Esineb Bunte Hunde. 21. – 26. VIII Tallinna linnaarhiivi hoovis filmiprogramm "Õised varjud: vanad saksa filmid". Kuni 14. IX Kadrioru lossis parginäitus "Looduse- ja kunstisõpradele". Kuni 14. IX Mikkeli muuseumis parginäitus "Kaduv maailm: inglise park Eestis".

► TARTU SAKSA KULTUURI INSTITUUT Kastani 1, Tartu, tel./faks 07 422 639, e-post: dkitartu@kodu.ee, <http://www.dki.tartu.ee> Raamatukogu lahti E – N kl. 13 – 18, R kl. 12 – 17, tel. 07 384 026, e-post: rfztartu@kodu.ee, tel. 07 422 639, e-post: kitartu@kodu.ee Saksa keele kursused.

► AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS Kentmanni 20, 15099 Tallinn, tel. 668 8171, 668 8216 faks 668 8253, e-post: vsepper@pd.state.gov, ailla@pd.state.gov; <http://www.usemb.ee> Külasta-mine eelneval kokkuleppel.

► TAANI KULTUURI INSTITUUT Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja faks 646 6373, e-post: taani@uninet.ee, <http://www.dki.gz.ee>

► EESTI INSTITUUT Suur-Karja 14, 10140 Tallinn, tel. 6 314 355, faks 6 314 356, e-post: einst@einst.ee, www.einst.ee

TELLIMISKUPONG

MÕTLEJAD LOEVAD JA LUGEJAD MÕTLEVAD!

Student, Teacher ja Scholar kaardi omanikele on Sirbi tellimine

10 % soodsam!

SIRP

☐	1 aasta	384 kr.
☐	6 kuud	192 kr.
☐	3 kuud	120 kr.
☐	1 kuu	40 kr.

EESNIMI	PEREKONNANIMI
FIRMA	AMET
TELEFON	AADRESS

ALLKIRI

Sirbi tellimus tasuda Sihtasutusele Kultuurileht. A/a nr. on 22 101 175 6164, Hansapank 767.

Tellimiskupong koos maksekorralduse koopiaga saata aadressil

Sihtasutus Kultuurileht, pk. 388, Tallinn 10503 või faksile 640 5771.

Teave tel. 640 5770.

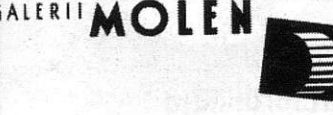

TELLI SIRP TELEFONITS 640 5770

 Tallinn, Tartu mnt. 80d

**HISPAANIA NÜÜDIS-
GRAAFIKA**
"Sol para Estonia"
kuni 28. VIII.

Avatud E – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 16.
Tel. 681 0871, faks 681 0872,
e-post: galerii@vaal.ee;
http://www.vaal.ee

 GALERII MOLEN

Tallinn, Viru 19

TARBEKUNST, ART GARAGE.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17.
Tel. 644 2877.

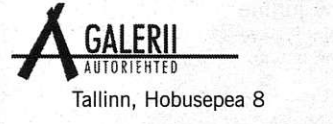
 LÜHIKESE JALAGAALERII
Tallinn, Lühike jalg 6

**TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.**

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17.
Tel. 631 4720,
e-post: lgalerii@online.ee

PORTAAL
Tallinn, Vene 16
**TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.**

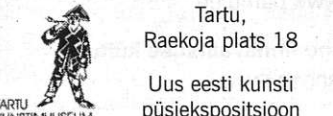
Avatud E – R
kl. 10 – 18
ja L, P kl. 10 – 17.
Tel. 646 4209.

 **GALERII
AUTORIEHETED**
Tallinn, Hobusepea 8

**AUTORIEHETE NÄITUSMÜÜK.
MARI KÄBINI ehted**
kuni 27. VIII.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16. Tel. 646 4101.

 Eesti VABAÕHUMUUSEUM
Tallinn, Vabaõhumuuseumi tee 12
Park ja Kolu kõrds avatud E – P
kl. 10 – 20, hooned kl. 10 – 18.
Pulga talus MIKKO TIITTANENI loodus-
fotod "Vaateid kiviaedade vahelt –
Saaremaa ja Lääne-Eesti inimene ja
loodus" kuni 15. IX.
15. VIII kl. 19 – 24
rukileivapäev.
Tel. 654 9100.

 **Tartu
KUNSTIMUUSEUM**
Tartu, Raekoja plats 18

Uus eesti kunsti
püsiekspositsioon
"Raster 8"
kuni 8. XI.

"Maalijaid XIX sajandi Tartust"
kuni 31. VIII.

Avatud K – P kl. 11 – 18, R tasuta
külastuspäev. Tel. 07 341 050,
e-post: tartmus@tartmus.ee,
www.tartmus.ee

 DRAAKONI GALERII
Tallinn, Pikk 18

VILJANDI
MAAGÜMNAASIUMI
KUNSTISTUUDIO
näitus "Sisseastumise-
sam maailma" kuni 16. VIII.
Kuraator Mari Sobolev.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17. Piltide raamimine.
Tel. 646 4110,
e-post: tulemadu@yahoo.com

KUNSTISALONG ALLEE
Tallinn, Pikk 30

Eesti kunsti klassika näitusmüük:
E. Aiki, E. Kits, G. Mootse, L. Oskar,
J. Võerahansu, E. Okas, G. Reindorff,
E. Kutsar, V. Loik, A. von Maydell,
N. Mei, U. Sooster, R. Nyman,
V. Ohakas, A. Promet, M. Rääk,
E. Rüga, J. Püttsepp, A. Vabbe,
E. Wiiralt, R. Uutmaa, A. Vardi,
H. Halliste, K. Nagel jt.

Avatud E – R kl. 10 – 17,
L kl. 11 – 15. Tel. 646 4500,
051 27 677, e-post: info@allee.ee,
www.allee.ee

 **Hobusepea
Galerii**
Tallinn, Hobusepea 2

Eesti Klaasikunstnike Ühenduse
aastanäitus
"Vaagen"
kuni 25. VIII.

Avatud K – E kl. 10 – 18,
tel. 627 6777, faks 627 3631,
e-post: galerii@eaa.ee

 **GALERII-G
kunstisaal**
Tallinn, Vabaduse 6

LOLA LIIVATI maalid
"Pühendumised"
kuni 23. VIII.

Tartu mnt. 1
Portselani näitusmüük.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 15, e-post:
galeriig@hotmail.ee, tel. 661 2972.

 HAUS GALERII
Tallinn, Uus 17

Suvenäitus
kuni 5. IX.

Avatud E – R kl. 10 – 18 ja L
kl. 11 – 16. Tel. 641 9471,
e-post: haus@haus.ee,
www.haus.ee

 Eesti RAHVA MUUSEUM
Tartu, Kuperjanovi 9

Uuenenud püsiekspositsioon
"Eesti. Maa, rahvas, kultuur".

Ajutised näitused:
"Sinine Altai" kuni 31. VIII.
Soome geograafi J. G. Granö fotod
Siberi ekspeditsioonidelt
1902 – 1956.

"Mees kahe kaameraga.
Johannes Pääsuke" kuni 31. VIII.
Kuraator Toomas Kalve.

"Donald Koppel. Eesti sõjafoto
1943 – 1944" kuni 31. VIII.

Avatud K – P kl. 11 – 18,
R tasuta.
Tel. 07 421 311,
www.erm.ee,
e-post: erm@erm.ee

**TALLINNA
KUNSTIHOONE**
Tallinn, Vabaduse väljak 8

ENN PÖLDROOSI
maalinäitus "Edevuse laet"
kuni 7. IX.

KUNSTIHOONE GALERII
Tallinn, Vabaduse väljak 6

15. – 31. VIII
ALICE KASE maalid.

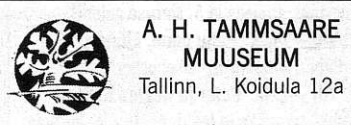
 KELLI KAGOVERT
Tallinn, Harju 13

näitus "Käekiri" kuni 17. VIII.
19. VIII – 7. IX
KÜLLI SUITSO.

Avatud K – E kl. 12 – 18,
tel. 644 2818, www.kunstihoone.ee
e-post: info@kunstihoone.ee

 **TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.**
Tallinn, Lühike jalg 1

Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 10 – 17.
Tel. ja faks 641 8308,
e-post: galerii.kaks@mail.ee

 **A. H. TAMMSAARE
MUUSEUM**
Tallinn, L. Koidula 12a

A. H. Tammsaare
viimane korter ja
püsiekspositsioon kirjaniku
loomingust.

Avatud K – E kl. 11 – 18,
tel. 601 3232.

**HAABERSTI
SOTSIAALKESKUS**
Õismäe tee 24, Tallinn

HEIKKI HALLA mälestusnäitus
"Guašš- ja õlimaolid"
kuni 26. VIII.

Avatud E – R kl. 9 – 17.
Tel. 657 9872.

 EESTI KUNSTIAKADEEMIA GALERII
Tallinn, Tartu mnt. 1

Tallinna Kunstikooli õpilaste tööde
näitus "Märkmed" kuni 16. VIII.
18. – 27. VIII "Nägemus". Tartu
Kõrgema Kunstikooli teksti-
liosakond. Avatud iga päev kella
12 – 18.30, tel. 626 7329,
e-post: gallery@artun.ee

 PÄRNU LINNAGALERII
Pärnu, Aida 4

Rahvusvaheline installatsiooninäitus
"Valu" kuni 26. VIII.

Avatud T – R kl. 12 – 19,
L kl. 12 – 17,
tel. 044 55 888,
e-post: Linna.Galerii@mail.ee

 EESTI KUNSTIMUUSEUM
RÜÜTELKONNA HOONE (Kiriku plats 1, e-post: muuseum@ekm.ee)

"Paratamatus elada ühel ajal" kuni 12. X. Eesti kunst pärast II maailmasõda.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta. Info tel. 644 9139.

TARBEKUNSTIMUUSEUM (Lai 17, e-post: muuseum@tarbekunst.ee)
Eesti tarbekunsti püsiekspositsioon "Ajamustrid" & mööbli avafond.
"Kohtumispäigad". Tallinna kohvikute interjöörid kuni 8. IX.
Galerii saalis MARE KELPMANI tekstiilid "Crossing/ristumine" kuni 7. IX.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R tasuta! Info tel. 641 1927.

KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUM (Kr. Rauda 8, e-post: kristjan.raud@ekm.ee)
KRISTJAN RAUA loomingu püsiekspositsioon.
"Kunstnikud Kernumehed" kuni 30. VIII. Avatud N – L kl. 10 – 17. Tel. 670 0023.

ADAMSON-ERICU MUUSEUM (Lühike jalg 3, e-post: adamson-eric@ekm.ee)
Adamson-Ericu loomingu püsiekspositsioon.
Jaapani traditsiooniline puugravüür "UKIYO-E" kuni 21. IX.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta! Info tel. 644 5838.

MIKKELI MUUSEUM (Kadriorus Weizenbergi 28, e-post: mikkel@ekm.ee)
JOHANNES MIKKELI kollektsioon (XVI – XVIII sajandi lääneeuroopa, vene, hiina kunst).
Näitus "Kaduv maailm. Inglise park Eestis" kuni 14. IX.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Info tel. 601 5844, 606 6400.
Iga kuu viimane reede tasuta.

NIGULISTE MUUSEUM-KONTSERDISAAL (Niguliste 3, e-post: niguliste@ekm.ee)
Püsiekspositsioon "Keskaja kunst". "Hõbedakamber: gildide, tsunftide,
Mustpeade vennaskonna ja kiriku hõbevarad".
Avatud K – P kl. 10 – 17. Kassa tel. 644 9903. Igal L ja P kl. 16 orelimuusika pooltund.
Sisepääs muuseumi piletiga. Igal K, N, R kl. 13 "15 minutit J. S. Bachi muusikaga".

VÄLISKUNSTI MUUSEUM (Weizenbergi 37, e-post: muuseum@kadriori.ekm.ee)
"XVI – XX sajandi maalikunst" (madalmaade, saksa, itaalia, vene meistrid), "XVIII – XX
sajandi lääneeuroopa ja vene tarbekunst ning skulptuur". Näitus "Looduse- ja kuns-
tisõpradele. Wörlitzi park" kuni 14. IX. Avatud T – P kl. 10 – 17. Iga kuu viimane
reede tasuta. Info tel. 606 6400.

 ROTERMANNI SOOLALADU
Tallinn, Ahtri 2

Arhitektuurimuuseumi saalis
"XX sajandi alguse arhitektuur: Stockholm, Helsingi, Tallinn,
Rii, Peterburi" kuni 7. IX.

Galeriil
"Romantik Burman. Arhitekt Karl Burmani varane looming" kuni 7. IX.

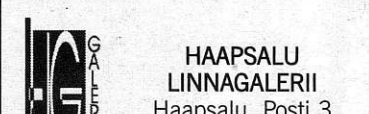
Keldrisaalis
Arhitektuurimuuseumi uus aastanäitus "Arhitektuurijoonis 2" kuni mai 2004.

Kunstimuuseumi saalis
Põhja- ja Baltimaade noor kunst "Kohtumispäik" kuni 17. VIII.
Avatud K – R kl. 12 – 20 ja L, P kl. 11 – 18. Tasuta külastuspäev iga kuu
viimane R. Tel. 625 7000, faks 625 7003. http://www.arhitektuurimuuseum.ee,
e-post: arhitektuurimuuseum@arhitektuurimuuseum.ee

 **EDUARD VILDE
MUUSEUM
KASTELLAANIMAJA
GALERII**
Kadrioru, Roheline aas 3

Põhiekspositsioon.
HELEN KAUKSI vaibanäitus
"Ahvatlus" kuni 24. VIII.

Avatud K – E kl. 11 – 18.
Tel. 601 3181, e-post: vilde@solo.ee

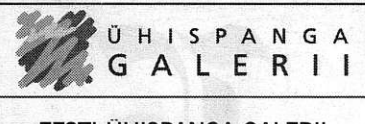
 **HAAPSALU
LINNAGALERII**
Haapsalu, Posti 3

HEIGO JELLE
sepiste näitus
"Fe-Fe-Fe-Fe" kuni 27. VIII.
http://www.hot.ee/jelle/

Avatud K – P kl. 12 – 16.
http://galerii.kultuuriinfo.ee

 PÄRNU UUE KUNSTI MUUSEUM
Pärnu, Esplanaadi 10

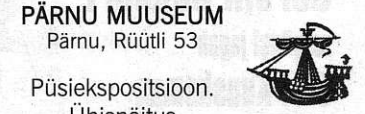
Püsiekspositsioon.
Rahvusvaheline
aktinäitus "Mees ja naine"
"Alasti jumala ees" kuni 31. VIII.
Näitused ja kohvik on avatud
iga päev kl. 9 – 21.
www.chaplin.ee
Tel. 044 30 772.

 **ÜHISPANGA
GALERII**
Tallinn, Tornimäe 2, V korrus

EESTI ÜHISPANGA GALERII
Tallinn, Tornimäe 2, V korrus

TIINA TAMMETALU ja JAAN PAAVLE
kuni 12. IX.

Avatud E – R kl. 9 – 18,
e-post: haus@haus.ee.

 PÄRNU MUUSEUM
Pärnu, Rüütli 53

Püsiekspositsioon.
Ühisnäitus
Eesti Tolliametiga
"Iga hinnaga üle piiri"
kuni 28. IX.

Väikses saalis pitsinäitus "Vana-
ema veimevakk" kuni 14. IX.
Avatud K – P kl. 10 – 18.
Iga kuu esimene K tasuta.
Tel. 044 33 231.

TEATRIGALERII
Pärnu, Keskvaljak 1

ENDLA TEATRIGALERII
Pärnu, Keskvaljak 1

MALL NUKKE
näitus "Urbanid"
kuni 29. VIII.

Avatud E – L kl. 14 – 18.
Sisepääs teatrikohvikust
Akadeemia tänavalt.

Eesti Muusikanõukogu
võtab vastu

EESTI SÜVAMUUSIKA ja MUUSIKAALASTE TRÜKISTE VÄLJAANDMISE toetuse taotlusi

Toetust saavad taotleda juriidilised isikud.
Toetamisel on prioriteetid projekti kvaliteetsus,
olulisus eesti muusikas ja trükivahendite.
Komisjon peab oluliseks kaasfinantseerija(te) olemasolu.

Taotlusi võetakse vastu 21. augustini.

Esitada tuleb järgmised materjalid:
vormikohane blankett (saadaval EMNi büroos ja
internetis <http://www.kul.ee/emc>);
kirjastatava teose (raamatu; nooditrükise jms.) algmaterjal.

Taotlused saata Eesti Muusikanõukogule
Suur-Karja 23, 10148 Tallinn.

Info: Eesti Muusikanõukogu tel. 644 9931 või emn@kul.ee

KULTUURIREIS

TIIT REISID, Tartu mnt. 6, 10145 Tallinn, tel. 662 3762,
faks 662 3761, Tallinn@tiitreisid.ee, www.tiitreisid.ee

■ SANKT-PETERBURG.

12. – 14. 09.; 19. – 21. 09.; 10. – 12.
10.; 31. 10. – 02. 11.; 12. – 14. 12.
Hind 1390 krooni / 1690 krooni +
viisa + kindlustus. Transport: kõigi
mugavustega reisibuss. Majutus: hotell
Karelia** või hotell St. Peterburg***.
Hind sisaldab transpordi, ekskur-
sioonid, majutuse, hommikusöögid.
Lisatasu eest Venemaa viisa, tervise-
kindlustus, lõuna- ja õhtusöögid, muu-
seumide piletid jms.

■ NÄDALAVAHEKES LEEDUS: PALAN- GA – KLAIPEDA – NERINGA.

15. – 17. 08.
Hind 1300 kr. Transport: kõigi
mugavustega reisibuss. Majutus: hotell.
Hind sisaldab transpordi, ekskur-
sioonid, majutuse, hommikusöögid. Lisatasu eest
tervisekindlustus, lõuna- ja õhtusöögid,
muuseumide piletid jms.

■ ITAALIA. 23. 10. – 04. 11. bussireis; 25. 10. – 02. 11. lennureis.

Hind 8459/10 450 kr. + lennujaama

maksud. Transport: kõigi mugavustega
reisibuss, lennuk. Majutus: hotell** ja
hotell***. Hind sisaldab bussitranspordi,
lennureisi lennupiletid Tallinn – Milano
ja Rooma – Tallinn, ekskursioonid, maju-
tuse, hommikusöögid. Lisatasu eest ter-
visekindlustus, lõuna- ja õhtusöögid,
muuseumide piletid jms.

■ ÜKS PÄEV RIIS. 17. 08., 14. 09., 25. 10., 23. 11., 14. 12.

Hind täiskasvanutele 260 kr. /, kuni
12 aastastele lastele 200 kr. Transport
kõigi mugavustega reisibuss. Hind
sisaldab Riia vanalinna ekskursiooni
eesti keeles, transpordi. Lisatasu eest
tervisekindlustus, lõunasöök Lidos, muu-
seumide piletid jms.

TAT
REISID

15. – 21. augustini

Kl. 13 (pilet 25 kr.) "Vaimu-
dest viidud" ("Sen To Chihro
No Kamikakushi", "Spirited Away". Studio Ghibli,
Jaapan 2002). Animatsiooni on lavastanud ja kirju-
tanud teekas jaapani režissöör Hayao Miyazaki.
Kl. 15.15 (pilet 25 kr.) "Vanad ja kobeedad saavad
jalad alla". Osades Henrik Normann, Madis Milling,
Piret Laurimaa, Marko Matvere, Robert Gutman,
Maarika Vaarik.

Kl. 17.15 (pilet 40 kr.) "Kukuška" (CTB Film Com-
pany). Filmi võib pidada koomiliseks draamaks või
draamakomöödiaks, sõltuvalt vaatajast. Osades
Anni-Kristiina Juuso, Ville Haapasalo ja Viktor
Bõtkov. Lavastaja ja stsenaarist Aleksandr
Rogožkin. Moskva filmifestivalil tunnustati Haapasa-
lo parimaks näitlejaks, Rogožkin aga viis koju pari-
ma lavastaja auhinna. Viiburi festivalil "Aken
Euroopasse" tunnustati "Kukuška" parimaks filmiks,
Anni-Kristiina Juuso parimaks naisnäitlejaks.

Kl. 19.15 (pilet 40 kr.; 21. VIII seansis ei toimu)
"Agent Sinikael" (Exitfilm&Suhkur Film, 2002). Rež.
Marko Raat. Osades Mait Malmsten, Kersti Heinloo,
Florian Feigl, Andrus Vaarik. Film on pärvinud Eesti
Kultuurkapitali aastapremia, Eesti Rahvuskultuuri
Fondi ja Eesti Filmiajakirjanike Ühingu preemia.

"7 filmi nädalas – 7 nädalat järjest"
filmiõhtud (pilet 40 kr.):

R, 15. VIII kl. 21 "Notting Hill",

L, 16. VIII kl. 21 "Ettevastust, ukseid sulguvad!"
("Sliding Doors"),

P, 17. VIII kl. 21 "Tribla nagu Beckham" ("Bend it
Like Beckham"),

E, 18. VIII kl. 21 "Plunkett & Macleane",

T, 19. VIII kl. 21 "Velvet Goldmine",

K, 20. VIII kl. 21 "Intiimsus" ("Intimacy"),

N, 21. VIII kl. 22 "Teemandiröööv" ("Snatch").

Kinol on õigus teha mängukavas muudatusi.

Kassa avatakse üks tund enne esimese seansi
algust, kuid mitte hiljem kui kl. 12.
Info tel. 644 1919.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

Kuni 25. VIII "Rahvusvahelise kunsti-
hariduse kongressi taustanäitus" peanäi-
tusesaalis, fuajees ja 5. korruse galeriis.

22. VIII – 18. X "Palju õnne, Ellinor!"
(E. Piipuu keraamikast) sisehoovis.

15. VIII – 2. IX "Peter ja Regina Riederi
näitus" (graafika ja fotod, Austria) 6. korruse
galeriis.

Kuni 1. IX "Eesti kirjastusi: Tänapäev"

7. korruse humanitaarteaduste saal.

Kuni 29. VIII "Rudolf Tobias 130"

8. korruse muusikasaalis.

Näitused on avatud E – R kl. 12 – 19.
Tel. 630 7148, expo@nlib.ee

ESTI MÖISAD

Toetame koos Inju mõis-lastekodu.

barokkansambel

Corelli Consort

selgitusi jagab

Jüri Kuuskemaa

laupäev, 16. august kell 18

Alu mõis

pühapäev, 17. august kell 18

Sarku mõis

solist Risto Joost kontratenor

laupäev, 23. august kell 18

Kalvi mõis

pühapäev, 24. august kell 18

Inju mõis

solist Elja Puikko bass, Soome

Toeta helistades: 0900 7720 - 50 krooni, 0900 7721 - 100 krooni

Piletid: Piletipunkt üle Eesti, tel.: (0)667 3337 ja tund enne algust kohapeal.
Info ja metseenlus: (0)626 1111, 1181; www.concertogrosso.ee

SIRPI ON VÕIMALIK TELLIDA PÜSIKORRALDUSEGA.

INFO TEL. 640 5770 VÕI
E-POST: sirje@sirp.ee

SIRP

INFOTELEFON 640 5770, 056 450 109
FAXS 640 5771 TOIMETAJAD 640 5773, 056 450 108
e-post: sirje@sirp.ee INDEXS 69786
Sirp internetis <http://www.sirp.ee>

Peatoimetaja Mihkel Mutt mihkel@sirp.ee
Tegevtoimetaja
Teater Margot Visnap 640 5773 margot.visnap@sirp.ee
Muusika Igor Garšnek 640 5773 igor@sirp.ee
Esseistika Valle-Sten Maiste 640 5774 valle@sirp.ee
Kirjandus Jürgen Rooste 640 5774 jyrgen@sirp.ee
Kunst Mari Laaniste 640 5773 mari@sirp.ee
Film Tarmo Teder 640 5774 tarmo@sirp.ee
Keeletoimetaja Aili Künster 640 5775 aiki@sirp.ee

Korrektor Tiina Kivikas 640 5775 tiinak@sirp.ee
Raamatupidaja Maret Raspe 640 5772 maret@sirp.ee
Uudised, reklaam Marju Veik 640 5770 marju@sirp.ee
Arvutikujundus Piia Ruber 640 5775 piia@sirp.ee
Sekretär, levi Sirje Kaus 640 5770 sirje@sirp.ee
Toimetuse kolleegium: Karin Hallas, Doris Kareva, Jan Kaus,
Andres Langemets, Jaak Lõhmus, Tiina Mattisen, Reet
Neimar, Kristel Pappel, Toomas Paul, Kristiina Ross,
Hanno Soans, Erkki-Sven Tüür, Reet Varblane.

10140 Tallinn, Väike-Karja 12, III korrus
10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja Sihtasutus Kultuurileht, Tallinn, Väike-Karja 12
Trükk, AS Printall, Tatari 64
Päraeksemplari korraldaja helistada tel. 669 8463.
Kui Sirp ei jõua postkasti õigeaegselt, siis palume
helistada Eesti Posti AS tel. 625 7369, 625 7319 või
Sirbi toimetusse tel. 640 5770.

Kaebuste korral ajalehe sisu kohta võite pöörduda Pressinõukogusse:
pn@eall.ee või tel. (0) 646 3363
Lugupidav autorid! Kaastööd tuua Word 6. Teatage meile e-posti
aadressil maret@sirp.ee või tel. 640 5772 oma aadress,
arveldusarve number pangas ja isikukood
VÄLJAANDMIST TOETAB
EESTI KULTUURKAPITAL

ISSN 1406-6254

Pärnu
Kontserdimaja

EESTI KONTSERT

klaaspärlimäng

glasperlenspiel

22. juuli – 24. august

PÄRNU TALLINN TARTU JÕHVI
Kunstiline juht Peeter Vähi

22. august kell 20 Estonia kontserdisaal
24. august kell 20 Pärnu kontserdimaja

FENOMENAALNE 1953

Mägi / Mustonen / Eespere / Rannap – 50
Eesti Riiklik Sümfooniaorkester

Piletimüük ja info:

Tallinn: Eesti Kontsert, tel (0) 614 7760

Pärnu: Pärnu kontserdimaja, tel (044) 55 800

www.concert.ee

Eesti Raadio

Postimees

ETV

SCANDIC

ESTONIAN
RECORD
PRODUCTIONS

Salme Kultuurikeskus on Tallinna linna kultuuriasutus, mis on
tehtud aastast 1965 ja mille tegevuse eesmärk on eesti
rahvuskultuuri traditsioonide edasiarendamine, võimaluste loomine
loominguliseks tegevuseks ning kultuuripärandi kättesaadavaks
muutmine. Täna tegutseb Salme Kultuurikeskuses 39 huvikollektiivi
ligi 1500 osavõtjaga, välja on kujunenud traditsiooniliste ürituste
programm.

Tallinna Kultuuriväärtuste Amet kuulutab välja

Salme Kultuurikeskuse direktori

ametikoha avaliku konkursi.

Kultuurikeskuse direktor tegutseb vastavalt asutuse põhimäärusele
ja vastutab linna kultuuriasutuse igapäevase töö korraldamise ja
majandamise eest. Direktor peab tagama tingimused harras-
tuskollektiivide loominguks tegevuseks ja kultuuri- ning meele-
lahutusürituste korraldamiseks linnakodanikele. Esimene ülesanne
on teha Salme kultuurimajast kaasaegne ja tänapäeva nõuetele
vastav kultuurikeskus.

Kandideerimise eelduseks on:

- kõrgharidus
- eelnev töökogemus vähemalt keskastme juhina
- organiseerimisvõime
- koostöövalmidus

Kasuks tuleb:

- algatusvõime
- pingetaluvus
- Eesti kultuurimaastiku ja majanduselu tundmine

Avaldusele palume lisada:

- haridust tõendava dokumendi koopia
- elulookirjeldus
- visioon Salme Kultuurikeskuse direktori tööst (kuni 2 lk.)

Dokumendid märgusõna all "Salme Kultuurikeskus" esitada
hiljemalt 25. augustiks Tallinna Kultuuriväärtuste Ametisse
aadressil Raekoja plats 12, Tallinn 10146.
Lisainformatsioon telefonil 645 7157, Ene Vohu.
Salme Kultuurikeskuse kodulehekülj
<http://www.hot.ee/salmeakeskus/>

Seoses 2004. aasta Pärnu linna
kultuuritöölase eelarve kujundamisega oodatakse

kultuuriprojekte

21. augustiks 2003.

Taotluste blanketid on Pärnu linna kultuuriosakonnas Rüütl 23 või
interneti koduleheküljel www.parnu.ee

Taotlused tuua või saata postiga Pärnu linnavalitsuse kultuu-
riosakonda Rüütl 23, 80010 Pärnu.

Info tel. 044 76 478, 044 76 482, 044 76 472 või 044 76 476.